

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ПУТЯТО ГЕННАДІЙ ВАЛЕРІЙОВИЧ

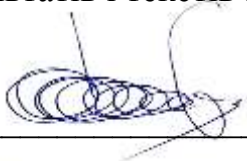
УДК 351.82: 330.562.39

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
МЕЦЕНАТСТВА В УКРАЇНІ

12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право»
(081 – Право)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
(доктора філософії)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Г.В. Путято

Науковий керівник:

Юнін Олександр Сергійович,

доктор юридичних наук, професор

Дніпро – 2019

АНОТАЦІЯ

Путятю Г.В. Адміністративно-правові засади меценатства в Україні.

– На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України. – Дніпро, 2019.

Дисертацію присвячено аналізу теоретичних засад, механізму правового регулювання відносин у сфері меценатства, узагальненню міжнародного досвіду (на прикладі країн-членів ЄС, США) з метою визначення змісту та особливостей правовідносин у досліджуваній сфері, а також окреслення шляхів їх вдосконалення. Підкреслено важливість розвитку меценатської діяльності в Україні як одного із виду недержавної підтримки у сферах освіти та науки, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини.

В роботі досліджено етимологію поняття «меценатство». Уточнено генезу інституту меценатства, в результаті чого виділено шість етапів його розвитку та становлення в Україні.

У результаті проведеного дослідження наголошено, що особливістю меценатства є те, що воно являє собою вид недержавної діяльності, спрямованої на підтримку й стимулювання різного роду творчих ініціатив у галузі мистецтва, освіти й культури, важливим чинником підтримки розвитку творчого, духовного, інтелектуального потенціалу суспільства.

Запропоновано під меценатством розуміти форму благодійності, що здійснюється суб'єктами благодійної діяльності усвідомлено, добровільно без наміру отримання прибутку, виражається через надання майнової, фінансової, організаційної або іншої підтримки набувачам цієї допомоги у сферах освіти та науки, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини. Сформульовано поняття «меценатські організації», «меценати» та доповнено перелік суб'єктів, які не можуть бути набувачами меценатської допомоги. У

результаті правового аналізу виділено ознаки меценатської діяльності, а саме: добровільність, безоплатна та безкорислива матеріальна, фінансова допомога; збереження, створення та поширення культурних цінностей у суспільстві, охорона культурної спадщини; допомога у розвитку творчих і духовних засад особистості; сприяння підвищенню престижу та ролі освітньо-культурної сфери діяльності.

Визначено цілі меценатства, під якими запропоновано розуміти сприяння розвитку науки і освіти, реалізації освітніх програм та результатам науково-дослідних робіт, надання допомоги педагогічним працівникам (науково-педагогічним), вченим, студентам, учням; сприяння популяризації українського мистецтва за кордоном, входженню України до європейського та світового культурного простору.

Виділено функції меценатської діяльності з точки зору соціального явища. Автором наголошено, що меценатство виконує конкретні функції: комунікативну, в основі якої покладено культурні установи, створені меценатами; формування соціальної свідомості членів суспільства, яка виконувалася за допомогою музеїв, галерей, театрів, виставок, які, в свою чергу, впливали на соціально-культурне становище громадян, сприяли формуванню і визначенню соціальної свідомості людей, їх ціннісних орієнтацій.

Наголошено, що сьогодні в Україні відсутнє спеціальне законодавство щодо державного регулювання меценатства, що значною мірою стримує розвиток благодійної діяльності у сфері освіти, культури, мистецтва та науки. Сьогодні цю діяльність регламентує Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», який не відображає специфіку, предмет меценатства та окремі його напрями, а отже, останнє потребує регламентації в окремому нормативно-правовому акті.

На основі аналізу Проекту закону «Про меценатство» від 22 вересня 2004 року, поданого до Верховної Ради 22.09.2004 р. народним депутатом М.Г. Баграєвим (№ 6176), запропоновано авторський проект закону «Про

меценатство», який сприятиме нормативно-правовому регулюванню меценатських відносин в Україні. Даний проект містить загальноправові положення, визначає суб'єктний склад та специфіку організації здійснення меценатської діяльності, перелік гарантій та принципів державної політики України щодо меценатської діяльності, порядок звітності меценатських організацій та прикінцеві положення.

На підставі аналізу особливостей правового забезпечення діяльності суб'єктів меценатства в Україні виділено ознаки, притаманні цим суб'єктам. У результаті, під час розкриття характеристики адміністративно-правових ознак, з метою урегулювання кола осіб, які можуть бути засновниками та учасниками благодійних організацій та можливості здійснення управління цим видом благодійної організації, запропоновано внести зміни до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Звернута увага, що державна політика щодо меценатства повинна ґрунтуватися на принципах, які мають базуватися на правовому регулюванні розвитку меценатства з метою створення сприятливих умов; визначення пріоритетних напрямів і розробці спеціальних програм розвитку цього виду благодійності; добровільній діяльності меценатів, благодійних та меценатських організацій; моральній та економічній підтримці державою меценатської діяльності через систему податкових та інших засобів заохочення діяльності.

У роботі наголошено, що сутність державного контролю зводиться до застосування певних форм контролю державною владою у вигляді перевірки щодо дотримання правових і соціальних норм, недопущення проявів порушення законодавства.

Запропоновано під контролем у меценатській діяльності розуміти форму поведінки уповноваженого суб'єкта, спрямовану на виявлення реального стану суб'єктів меценатської діяльності, дотримання ними норм чинного законодавства у сфері меценатства з метою попередження, припинення протиправної поведінки та застосування засобів впливу у разі встановлення

факту протиправних діянь. Внесено пропозицію відносно диференціації суб'єктного складу здійснення державного контролю у сфері меценатства поділивши його на групи.

Автором звернув увагу не те, що сьогодні меценатська діяльність в Україні перебуває на хвилі підйому. Допомога, яку прагнуть знайти та надати меценатські та інші благодій організації, значною мірою сприяє вирішенню проблем, що виникли в державі, а сумлінні меценатські та благодійні організації користуються високим рівнем довіри в суспільстві. Але паралельно розвиток меценатської та благодійної діяльності призвів й до поширення проявів різного виду правопорушень та зловживань у цій сфері з боку несумлінних осіб.

У своїй роботі автор узагальнює, що прояви протиправної поведінки в сфері меценатської та благодійної діяльності мають місце на всіх етапах її провадження. Основною проблемою, яка постає перед працівниками правоохоронних органів, є недосконалість правового регулювання меценатської та благодійної діяльності.

Звернута увагу на те, що сьогодні відсутнє чіткі механізми боротьби зі зловживаннями та шахрайствами у меценатській та інших благодійній сферах. Інколи важко довести факт здійснення нецільового використання благодійних пожертв, оскільки визначення їх сфери благодійної діяльності здійснюється установчими документами цієї діяльності. У роботі порушено питання про нецільове використання благодійних внесків. Запропоновано під нецільовим використанням внесків розуміти їх використання, не пов'язане з меценатською чи іншою формою благодійної діяльності, або яке суперечить намірам мецената (благодійника).

Акцентовано увагу на необхідності встановлення правила проведення публічного збору коштів з використанням скриньок для пожертв. Виходячи з цього, запропоновано авторську редакцію статті «Особливості публічного збору благодійних пожертв із використанням скриньок для пожертв», яка має

увійти до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

У роботі визначено концептуальні шляхи розвитку національного законодавства у сфері меценатства, в результаті чого автором обґрунтовано доцільність внесення змін і доповнень до: Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про запобігання корупції» та Податкового кодексу України у частині доповнення положень, які дозволятимуть притягувати до відповідальності за окремі порушення в сфері меценатства; Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» у частинах, які сприятимуть протидії та попередженню порушень у меценатській діяльності.

Грунтовно вивчено міжнародний досвід та практику різних форм недержавної підтримки збереження і розвитку культурної спадщини, організації та проведення меценатської діяльності. На основі аналізу міжнародної практики державного стимулювання розвитку меценатства виділено чотири механізми його розвитку.

Наголошено на необхідності введення в національне законодавства норми регламентації міжнародної діяльності. У результаті, запропоновано доповнити Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» статтею «Здійснення міжнародної благодійної діяльності» та надано її редакцію. Наприкінці дисертації наголошено, що збереження і розвиток української культурної спадщини та сучасного мистецтва, науки й освіти були і залишаються першочерговими завданнями сьогодення, реалізація яких ускладнюється відсутністю правових механізмів.

Розроблено низку пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення правового регулювання відносин у сфері меценатства.

Ключові слова: *меценатство, благодійна діяльність, суб'єкти меценатства, правовий механізм, державний контроль, нагляд, державна політика, шахрайство, зловживання особами у меценатській діяльності, міжнародна практика, адміністративна відповідальність.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Путятю Г.В. Державний контроль та нагляд за меценатською діяльністю: адміністративно-правовий аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Випуск 40. Т. 3. С. 121-125.

2. Путятю Г.В. Правова природа принципів державної політики меценатства в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 1. Том 2. С. 127-131.

3. Путятю Г.В. Історико-правовий аналіз виникнення та розвитку меценатства в Україні *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 114-122.

4. Путятю Г.В. Теоретико-правовий аналіз визначення інституту меценатства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 160-166.

5. Путятю Г.В. Деятельность субъектов меценатства в Украине: административно-правовая характеристика. *Право и политика*. 2018. № 1. С. 124–128.

6. Путятю Г.В. Проблеми правого регулювання меценатства в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Випуск 50. Т. 4. С. 84-89.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Путятю Г.В. Меценатська діяльність в Україні: правові механізми. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції (Дніпро, 27 травня 2016 р.)*. Дніпро: Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2016.

С. 231-233 (очна участь).

8. Путятю Г.В. Відповідальність у сфері меценатської діяльності. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції (Дніпро, 30 травня 2017 р.)*. Дніпро: Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 128-130 (заочна участь).

SUMMARY

Putyato G.V. Legal and Administrative Principles of Patronage in Ukraine. – *On the rights of the manuscript.*

The Dissertation for Scientific Degree of Candidate of Legal Sciences in Specialty 12.00.07 – Administrative Law and Process; Finance Law; Information Law. – Dnipropetrovskiy State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Dnipro, 2019.

The dissertation is dedicated to the analysis of theoretical frameworks and to the mechanism of legal regulation of relations in the sphere of philanthropy, the generalization of international experience (on the example of EU Member States and the USA) with a view to determine the content and the peculiarities of legal relations in the field under study as well as outlining ways of their improvement. The importance of the development of patronage activity in Ukraine as a type of non-state support in the fields of education and science, culture and art, protection of cultural heritage is emphasized.

It is investigated the etymology of the concept of "patronage" in the thesis. In addition, it is clarified the Genesis of the Institute of Patronage, resulting in allocated of six stages of its development and formation in Ukraine.

As a result of the research, it is emphasized that patronage is that it is a kind of non-state activity aimed at supporting and stimulating various creative initiatives in the arts, education and culture, and it is also an important factor of support the creative and spiritual development and intellectual potential of society.

It is proposed to use the term "philanthropy" to understand the form of charity, which is being implemented consciously and voluntarily without any financial benefit, expressed through the provision of property, financial, organizational or other support to the recipients of this assistance in the fields of education and science, culture and art or protection of cultural heritage. The terms "philanthropic organizations", "philanthropists" have been formulated and it is supplemented the not-recommended list of actors for receive patronage aid. In addition, the signs of patronage activity are highlighted.

As a result of the legal analysis, the following features of patronage were identified: on a voluntary basis, free and unselfish material and financial assistance; preservation, creation and dissemination of cultural values in the community, protection of cultural heritage; assistance in the development of the creative and spiritual foundations of the individual; promotion of prestige and role of educational and cultural sphere of activity.

It is defined the goals of patronage, by which it is offered to understand the promotion of the development of science and education, the implementation of educational programs and the results of research works, providing assistance to pedagogical workers (scientific-pedagogical), scientists, students and pupils; contribute to the promotion of Ukrainian art abroad, Ukraine's accession to the European and world cultural space.

The functions of philanthropic activity from the point of view of social phenomenon are distinguished. The author emphasizes that patronage performs specific functions: communicative, which are based on cultural institutions created by patrons; formation of social consciousness of members of the society, which was administered through the museums, galleries, theaters, exhibitions, which, in turn, influence the socio-cultural status of citizens, contributed to the formation and definition of social consciousness of people, their value orientations.

It is emphasized that to date there is no special legislation on State Regulation of patronage in Ukraine, which is an obstacle to development of charitable activities in the field of education, culture, art and science. For today, this activity is regulated

by the Law of Ukraine "On Charitable Activities and Charitable Organizations», which does not reflect the specifics, the subject of philanthropy and its separate directions, and therefore, the latest items need regulation in a separate legal act.

On the basis of the analysis of the Draft Law «On Patronage» of September 22, which was submitted to the Supreme Council on September 22, 2004 by the M.P. Bagraev (No. 6176), it was proposed the author's Draft Law "On Patronage" (Appendix A), which will contribute to the legal regulation of patronage relations in Ukraine. This project contains the general legal provisions, defines the subject composition and specifics of the organization of patronage activities. It also contains a list of guarantees and principles of State Policy of Ukraine regarding the patronage activities, the procedure of reporting of patron organizations and the final provisions.

On the basis of the analysis of the peculiarities of legal support of the activity of the subjects of patronage in Ukraine, the features which inherent in these subjects are distinguished. As a result, during the disclosure of the characteristics of administrative and legal features, with a view to resolving the range of persons who may be founders and participants of charitable organizations and the possibility of managing this type of charitable organization, it is proposed to amend the Law of Ukraine "On Charitable Activities and Charitable Organizations".

Attention is given to the fact that State Policy regarding the patronage activities should be based on principles which based on the legal regulation of patronage development in order to create an enabling environment; identifying priority areas and developing specific programs for the development of this type of charity; voluntary activity of philanthropists, charitable and philanthropic organizations; moral and economic support by the State for patronage activities through a system of tax and other means of promoting activity.

The paper emphasizes that the essence of State control is reduced to the use of certain forms of control on the part of the government in a form checking of compliance with legal and social norms and to prevent manifestations of violation of the law.

It is suggested that under control of patronage activity it is understood the form of behavior of the authorized subject, aimed at revealing the real state of the subjects of patronage activity, compliance with the norms of the current legislation in the sphere of patronage with the purpose of preventing, termination of wrongful act and use tools of influence in case of establishing an offence. It was made a proposal regarding the differentiation of the subjective composition of state control in the field of patronage by dividing it into groups.

The author drew attention to the fact that for today patronage activity in Ukraine is on the rise. The assistance, which is sought to find and provide by philanthropic and other benefactors of the organization greatly, contributes to solving problems that had arisen in the State, and the conscientious patrons and charities enjoy high level of trust in society. However, at the same time, the development of philanthropic and philanthropic activities has led to the spread of various types of offenses and abuses by dishonest persons.

In this work, the author summarizes that the manifestations of wrongful act in the sphere of patronage and charitable activity take place at all stages of its implementation. The main problem facing law enforcement officials is the imperfection of legal regulation of philanthropic and charitable activities.

Attention drawn to the fact that today there are no clear mechanisms against the abuse and anti-fraud in the philanthropic and other charitable spheres. It is sometimes difficult to prove the misuse of charitable donations, since the foundation of their charitable activity is determined by the constituent documents of that activity. This paper addresses the issue of misuse of charitable contributions. It is suggested that under inappropriate use of donation should be understood their use, which is not related to philanthropic or other charitable activity, or contrary to the intentions of the philanthropist (a Maecenas).

Attention is devoted to the need to establish a rule for public fundraising with the use of donation boxes. Accordingly, the author has proposed the article "Features of public fundraiser with the use of donation boxes", which should be included in the Law of Ukraine "On Charitable Activities and Charitable Organizations".

The paper defines the conceptual ways of development of national legislation in the field of philanthropy, as a result of which the author substantiates the expediency of introducing amendments and additions to: the Code of Ukraine on Administrative Offenses, the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" and the Tax Code of Ukraine in addition to the provisions that will supplement the provisions responsibility for particular abuses in the field of patronage; the Law of Ukraine "On Charity and Charitable Organizations" in the parts that will contribute to counteracting and preventing violations in patronage.

International experience and practice of various forms of non-state support for the preservation and development of cultural heritage, organization and conduct of patronage activities were thoroughly studied. Four mechanisms of its development have been identified on the basis of the analysis of the international practice of State promotion of patronage development.

The necessity of introducing the rules of regulation of international activity emphasizes in the national legislation. As a result, it is proposed to supplement the Law of Ukraine "On Charitable Activities and Charitable Organizations" with the article "Implementation of International Charitable Activities" and it was provided the article's version.

At the end of the dissertation, it was emphasized that the preservation and development of Ukrainian cultural heritage and contemporary art, science and education have been and remain the primary tasks for today, the implementation of which is complicated by the absence of legal mechanisms.

A number of proposals and recommendations developed and aiming at improving the legal regulation of patronage relations.

Keywords: *philanthropy, charitable activity, unsubs of philanthropy, legal mechanism, state control, supervision, public policy, fraud, abuse of persons in patronage activity, European practice, administrative responsibility.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Путятю Г.В. Державний контроль та нагляд за меценатською діяльністю: адміністративно-правовий аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Випуск 40. Т. 3. С. 121-125.

2. Путятю Г.В. Правова природа принципів державної політики меценатства в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 1. Том 2. С. 127-131.

3. Путятю Г.В. Історико-правовий аналіз виникнення та розвитку меценатства в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 114-122.

4. Путятю Г.В. Теоретико-правовий аналіз визначення інституту меценатства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 160-166.

5. Путятю Г.В. Деятельность субъектов меценатства в Украине: административно-правовая характеристика. *Право и политика*. 2018. № 1. С. 124–128.

6. Путятю Г.В. Проблеми правого регулювання меценатства в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Випуск 50. Т. 4. С. 84-89.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Путятю Г.В. Меценатська діяльність в Україні: правові механізми. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції (Дніпро, 27 травня 2016 р.)*. Дніпро: Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 231-233 (очна участь).

8. Пуятю Г.В. Відповідальність у сфері меценатської діяльності. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції (Дніпро, 30 травня 2017 р.)*. Дніпро: Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 128-130 (заочна участь).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	1
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРАВОВИХ ЗАСАД МЕЦЕНАТСТВА В УКРАЇНІ	10
1.1. Виникнення та розвиток меценатства в Україні.....	10
1.2. Поняття меценатства, його ознаки.....	23
1.3. Правове регулювання меценатства в Україні.....	34
Висновки до розділу 1.....	46
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕЦЕНАТСТВА В УКРАЇНІ.....	49
2.1. Правове забезпечення діяльності суб'єктів меценатства в Україні.....	49
2.2. Принципи державної політики щодо меценатства в Україні.....	57
2.3. Державний контроль та нагляд у сфері меценатства.....	70
Висновки до розділу 2.....	82
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД МЕЦЕНАТСТВА	85
3.1. Адміністративна відповідальність у сфері меценатства.....	85
3.2. Механізми боротьби зі зловживаннями, які вчиняються особами, під видом меценатства.....	98
3.3. Удосконалення адміністративно-правових засад меценатства з урахування позитивного досвіду зарубіжних країн.....	110
Висновки до розділу 3.....	125
ВИСНОВКИ.....	132
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	141
ДОДАТКИ.....	156

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Нині дедалі виразніше постає тенденція до відродження та підтримки розвитку освіти, науки, національного мистецтва і культури. У контексті зазначеного увагу сучасних учених привертає меценатство як вид суспільно корисної діяльності. Саме через призму історії зародження меценатства виступає еволюція соціально-економічного, правового та культурного його становища, спрямованого на збереження і розвиток національного культурного надбання.

Останніми роками меценатська діяльність набуває дедалі більшого поширення, маючи свої риси та характерні особливості. У державних програмах соціального розвитку меценатській діяльності відведено місце важливого джерела недержавної підтримки культурного розвитку держави, оскільки, апелюючи світовою та вітчизняною практикою, сьогодні державної підтримки недостатньо для збереження та розвитку національного культурного надбання. Проте діяльність меценатів може вільно розвиватися в національному просторі лише тоді, коли на рівні держави та суспільства існують умови, які сприяють розвитку національного законодавства у сфері регулювання меценатської діяльності, введенню дієвих способів державного контролю для попередження виникнення шахрайства у досліджуваній сфері, отриманню різних способів (як морального, так і матеріального характеру) стимулювання меценатської діяльності.

З метою забезпечення, з одного боку, усіх необхідних умов для діяльності на належному рівні меценатів і меценатських організацій, а з іншого – проведення змістовної, чіткої та дієвої контрольної-наглядової політики за їх роботою, необхідно забезпечити належну якість нормативно-правовому підґрунтя. Особлива роль припадає на адміністративно-правові принципи і норми, через які мають бути встановлені конкретні та зрозумілі механізми, направлені на регулювання меценатських відносин, попередження проявів протиправних проступків і механізмів боротьби зі зловживаннями у

сфері меценатської діяльності. Це необхідно для того, щоб гарантувати належний рівень прозорості та законності у діяльності меценатів та меценатських організацій, а також захищеності від зловживань і безпідставного втручання у їх роботу з боку представників влади.

Проблеми регулювання адміністративно-правових засад меценатства фактично не розглядались як радянською наукою, так і під час становлення незалежності України. Досліджувана тема є й сьогодні мало вивченою науковцями, що зумовлює новизну та проблематичність обраного напрямку.

На актуальність проблеми державного регулювання меценатської діяльності вказують теоретичні дослідження та узагальнення як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Серед зарубіжних науковців слід виділити праці І. Жданової, М. Копчинської, Г. Сілласте, А. Скоча, Е. Лес. Окремі аспекти означеної проблеми були предметом наукових досліджень вітчизняних учених-правознавців: В. Авер'янова, Д. Александрова, С. Алексєєва, О. Андрійка, М. Багмета, О. Бандурки, Д. Бахраха, Ю. Битяка, О. Безпалова, Я. Буздугана, І. Голосніченка, Г. Груби, Ю. Гузенка, С. Гусарова, С. Денисюка, Є. Додіна, О. Доніка, О. Дрозда, Л. Думи, Р. Калюжного, Р. Коваленко, О. Ковтуна, Т. Коломоєць, В. Колпакова, А. Комзюка, Х. Коновеїчука, О. Кожушка, О. Кузьменка, Т. Курінної, О. Літвіна, І. Литвина, М. Лошицького, Д. Лук'янець, С. Матяж, Р. Мельник, О. Негодченка, В. Олефіра, В. Опришка, С. Ошєрова, Р. Сєрбина, О. Стрєльникової, Ф. Ступака, І. Суровцевої, І. Тимошенка, М. Тищенко, В. Шкарупи, О. Юніна, О. Якуби та ін. Разом із тим у вітчизняній адміністративно-правовій літературі ці питання розглядаються фрагментарно, без комплексного підходу. Саме тому вдосконалення правового забезпечення діяльності меценатства в Україні наразі є назрілою темою дослідження.

Таким чином, необхідність окреслення принципів державної політики у сфері меценатства та природи адміністративно-правових засад діяльності меценатських організацій в Україні, вироблення шляхів їх удосконалення зумовлюють актуальність і важливість обраної теми наукового пошуку.

Незважаючи на винайдення шляхів попередження та боротьби зі зловживаннями у сфері меценатської діяльності, а також на розробку способів боротьби з останніми, сьогодні залишається розповсюдженою практика привласнення недоброчесними особами коштів під виглядом меценатської діяльності. Сучасні наукові доробки вивчення проблем державного регулювання меценатської діяльності є фрагментарними, хоча заслуговує на увагу дисертаційне дослідження С. Матяж «Розвиток державного регулювання меценатської діяльності в Україні» (Миколаїв, 2011). Зазначене дослідження має вагомим теоретико-прикладним значенням для розвитку науки з державного управління, проте проблему адміністративно-правового механізму попередження та протидії зловживанням у сфері меценатської діяльності не вирішує. Також заслуговує на увагу дисертаційне дослідження В. Русских «Адміністративно-правові засади діяльності благодійних організацій» (Харків, 2016), присвячене аналізу особливостей адміністративно-правових засад діяльності благодійних організацій, яке, проте, залишило поза увагою меценатські. У роботі Р. Сербіна «Публічно-правове адміністрування благодійництва в Україні» (Харків, 2016) досліджено особливості публічно-правового адміністрування благодійництва в Україні, при цьому меценатство розкрито фрагментарно.

Отже, дисертаційне дослідження є доцільним та таким, що розкриває актуальну тему меценатської діяльності в Україні, оскільки потребує закріплення на законодавчому рівні в окремому нормативно-правовому акті (авторський проект Закону України «Про меценатську діяльність» запропоновано у додатку). Також досить вагомим є дослідження питання попередження та запобігання проявам зловживанням, які вчиняються особами під видом меценатства, способи вирішення яких впливають на розвиток благодійної діяльності в Україні.

Зазначені обставини зумовлюють актуальність та вибір теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до основних

положень Національної стратегії сприяння розвитку громадського суспільства в Україні на 2016-2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016, Програми діяльності Кабінету Міністрів України «Послідовність. Ефективність. Відповідальність», схваленої Верховною Радою України 16.03.2004.

Дисертацію виконано в межах загальноуніверситетської наукової теми «Теоретико-методологічні та прикладні проблеми державотворення та правотворення в Україні» (державний реєстраційний номер 0118U100436).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного підходу, спираючись на проведений аналіз норм чинного законодавства, розгляд сучасної доктрини, виділення позитивного досвіду інших країн та визначення шляхів його впровадження, визначити теоретичні засади та особливості адміністративно-правового регулювання меценатської діяльності в Україні, окреслити способи її вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні *завдання*:

- узагальнити генезу становлення меценатства в Україні, виділивши його особливості;
- уточнити сутність поняття меценатства, розкрити його особливості та ознаки;
- проаналізувати концептуальні основи розвитку національного законодавства у сфері меценатства, встановити його системні недоліки;
- надати адміністративно-правову характеристику суб'єктам меценатства, виділивши прогалини в законодавстві та запропонувавши шляхи їх усунення;
- виокремити принципи державної політики у сфері меценатства;
- надати визначення та правову характеристику державного контролю й нагляду за діяльністю суб'єктів меценатської діяльності;
- запропонувати способи вдосконалення притягнення до

адміністративної відповідальності за окремі порушення в сфері меценатства шляхом внесення доповнень до чинного законодавства;

– запропонувати механізми протидії випадкам порушення законодавства, яким урегульовано меценатство;

– на основі аналізу досвіду інших країн виробити конкретні пропозиції щодо вдосконалення положень національного законодавства.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері правового регулювання меценатства.

Предмет дослідження становлять адміністративно-правові засади меценатства в Україні.

Методи дослідження. Сукупність методів і прийомів наукового пізнання, які формують методологічне підґрунтя дослідження, складають загальнотеоретичні та спеціально-наукові методи. Розкриття визначеної мети та задач, а також забезпечення достовірності знань, обґрунтування сформульованих висновків вимагало застосування комплексного підходу та використання різних наукових методів, зокрема: *діалектичний* використано при дослідженні теоретичних та нормотворчих положень у сфері адміністративно-правового регулювання меценатства в Україні (підрозділи 1.3, 2.1-2.3); *систематизації* – для виокремлення форм державного контролю та групування державних принципів у сфері меценатства (підрозділи 2.2, 2.3.), визначення напрямів удосконалення меценатства в Україні (підрозділи 1.3, 2.1.-2.3, 3.1.-3.3); *історико-правовий* – для дослідження походження та розвитку інституту меценатства в Україні (підрозділ 1.1.); *структурно-функціональний* – для вивчення організаційних засад правового регулювання діяльності меценатів та меценатських організацій (підрозділи 1.3, 2.1.-2.3, 3.1-3.3.); *порівняльно-правовий* – для порівняння правового регулювання діяльності меценатства в Україні та в основних країнах Європейського Союзу (підрозділ 3.3); *аналітичний* – для обґрунтування необхідності вдосконалення чинного законодавства у досліджуваній сфері (підрозділ 1.3); *аналізу, синтезу, індукції, дедукції* тощо – під час дослідження законодавчих та нормативних

актів, аналітичних і статистичних матеріалів, державних концепцій, доктринних теорій, які входять до предмета дослідження (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1-2.3, 3.1-3.3).

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять фундаментальні доктрини провідних науковців з мовознавства, філософії, теорії права та держави, історії держави та права України, адміністративного, податкового права, державного управління й інших галузевих правових наук, зокрема і зарубіжних дослідників.

Нормативною основою дисертації є: Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, закони та підзаконні нормативно-правові акти, зокрема: закони України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про об'єднання громадян», Податковий кодекс України та КУпАП. Приділено увагу Національній стратегії сприяння розвитку громадського суспільства в Україні на 2016-2020 роки, затвердженій Указом Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016, а також проектам закону «Про меценатство» від 22 вересня 2004 року, підготовленого народним депутатом М.Г. Баграєвим (№ 6176), та закону «Про меценатство», розробленого Міністерством культури і туризму України у 2007 році.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять: статистичні дані благодійних організацій за 2015-2018 рр.; звітність Державної фіскальної служби України щодо заповнення Додатка «Інформація щодо операцій з гуманітарною допомогою»; офіційні веб-сайти благодійних організацій, патрульної поліції м. Березані, Дніпра, Северодонецька, Харкова у сфері співробітництва з благодійними організаціями; довідкові й енциклопедичні видання, політико-правова публіцистика; статистика запитів Google Trends.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що робота є одним із перших монографічних досліджень адміністративно-правових засад меценатства в Україні, направлена на розробку основних напрямів подальшого вдосконалення правового регулювання відносин у сфері меценатства.

Основні наукові положення, які виносяться на захист:

– сформульовано диференціацію державного контролю у сфері меценатства відповідно до його суб'єктного складу, під яким слід розуміти форму поведінки останнього, спрямовану на виявлення реального стану суб'єктів меценатської діяльності, дотримання ними норм чинного законодавства у сфері меценатства з метою попередження, припинення протиправної поведінки та застосування засобів впливу у разі встановлення факту протиправних діянь;

– на основі проведеного аналізу проектів законів із врегулювання меценатських відносин з урахуванням їх упущень розроблено авторський проект закону про меценатство, де вперше визначено принципи меценатської діяльності, означено органи управління меценатськими організаціями, виділено їх правосуб'єктність, систематизовано та доповнено понятійний апарат у даній сфері;

– визначено чіткий алгоритм публічного збору благодійних пожертв із використанням скриньок для пожертв, дії якого передбачають узгодженість строків і місця проведення збору із місцевими органами самоврядування, встановленням чітких вимог до осіб, що здійснюють збір пожертв, до стану самої скриньки під час зібрання пожертв, процедуру виїмки зі скриньки коштів та їх перерахунку;

– генезу інституту меценатства, в основу якої покладено особливості становлення за часів Римської імперії та часової лінійності розвитку суспільних відносин у сфері меценатства до сучасної України;

– сутність поняття меценатства як форми благодійності, що здійснюється суб'єктами благодійної діяльності усвідомлено, добровільно без наміру отримання прибутку, виражається через надання майнової, фінансової, організаційної або іншої підтримки набувачам цієї допомоги у сферах освіти та науки, культури і мистецтва, охорони культурної спадщини;

– розкрито особливості меценатства, до ознак якого віднесено такі: добровільність, безоплатна та безкорислива матеріальна, фінансова допомога;

збереження, створення та поширення культурних цінностей у суспільстві, охорона культурної спадщини; допомога у розвитку творчих і духовних засад особистості; сприяння підвищенню престижу та ролі освітньо-культурної сфери діяльності;

– визначено концептуальні шляхи розвитку національного законодавства у сфері меценатства шляхом внесення змін і доповнень до: Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про запобігання корупції» та Податкового кодексу України – у частині доповнення положень, які дозволятимуть притягувати до відповідальності за окремі порушення у сфері меценатства; Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» – у частинах, які сприятимуть протидії та попередженню порушень у меценатській діяльності;

– положення щодо класифікації принципів меценатської діяльності, надавши їх характеристику та згрупувавши у загальні, спеціальні (галузеві) та інституційні принципи;

– перелік суб'єктів, які не можуть бути набувачами меценатської допомоги, виходячи з ознак та мети меценатської діяльності;

– запропоновані шляхи вдосконалення адміністративно-правових засад меценатства; виявлено можливі шляхи використання міжнародного досвіду в Україні.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації положення, висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– науковій діяльності – основні положення та висновки дисертації можуть бути основою для подальшої розробки адміністративно-правових засад меценатства в Україні (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 19.03.2019);

– правотворчій діяльності – для вдосконалення Кодексу України про адміністративні правопорушення, Податкового кодексу України, законів України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про об'єднання громадян», «Про запобігання корупції»; розроблено проект закону

України «Про меценатство» (довідка Науково-дослідного інституту публічного права від 19.03.2019);

– практичній діяльності – використання одержаних результатів дозволить покращити практичну діяльність суб'єктів, що здійснюють державний контроль і нагляд у сфері меценатства та благодійництва в Україні;

– освітньому процесі – матеріали дисертації можуть використовуватись під час проведення занять з дисциплін «Адміністративне право та адміністративна відповідальність» і «Господарське право» (акт впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 14.02.2019).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, його основні рекомендації й висновки оприлюднені на науково-практичних конференціях: «Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції» (м. Дніпро, 2016 р.), «Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції» (м. Дніпро, 2017 р.).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з основної частини (вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 186 сторінок, у т.ч. основного тексту – 140 сторінок. Список використаних джерел налічує 161 найменування та займає 15 сторінок. Додатки викладено на 16-и сторінках.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРАВОВИХ ЗАСАД МЕЦЕНАТСТВА В УКРАЇНІ

1.1. Виникнення та розвиток меценатства в Україні

Останнім часом Україна зазнає суттєвих змін у політичній, соціальній економічній і культурній сферах. Як наслідок, загострились проблеми зростання кількості безробітних, збільшення категорій нужденного населення, недостатнього фінансування з боку держави науки, освіти і культури. Все це призводить до розвитку недержавних форм підтримки соціальної сфери. У силу цього виникає потреба детального аналізу такого феномену, як меценатство.

Метою даного дослідження є надання історично-правової характеристики меценатства в Україні та виділення етапів його розвитку.

Здійснюючи історико-правовий екскурс становлення та розвитку меценатства, слід зауважити, що порівняно із сучасними роками такі суспільні явища, як меценатство та благодійність, чітко не розмежовувалися. Меценатство ототожнювалося із благодійною діяльністю.

Більшість науковців надають досить різноманітні дефініції поняття «благодійність». У вузькому розумінні благодійність – це надання матеріальної допомоги нужденним людям (бідним, сиротам, інвалідам та ін.), причому як фізичними особами, так і юридичними та громадськими організаціями. У широкому розумінні це безоплатна діяльність зі створення і передачі фінансових, матеріальних й духовних цінностей (благ) для задоволення істотних потреб людини, соціальної групи чи соціальної верстви [128]. Енциклопедичий словник XIX століття Ф. Брокгауза та І. Ефрона визначає благодійність як прояв співчуття до ближнього і моральний обов'язок заможного поспішати на допомогу незаможному [91, с. 55]. У свою

чергу, В. Даль характеризує особистість благодійника як «творящего, делающего добро другим» [151].

Розглянувши історичні тенденції та закономірності становлення меценатства і благодійності в Україні, ми виділили шість етапів розвитку меценатства, тим самим виділивши історію розвитку та причину його виникнення в Україні.

Першим етапом є зародження цього поняття та явища. На нашу думку, цей етап припадає на період з часів існування Римської Держави до заснування Київської Русі у IX ст.

Визначення поняття «меценат» походить від імені римлянина, державного діяча й заступника образотворчих мистецтв Гая Цильнія Мецената (Мекената) у часи імператора Октавіана Августа, в I в. до н.е. Гай Цильній Меценат виступав «покровителем» поетів, митців, був прихильником епікурейської філософії. Піклування про поетів зробило ім'я Мецената символом фінансової, економічної, політичної підтримки творчої і просвітницької діяльності митців різних сфер, тобто тих, хто був талановитим, але не мав фінансових засобів.

Також характер благодійної діяльності римлян був описаний в Енциклопедичному словнику Ф. Брокгауза та І. Ефрона як «благодійна діяльність римських багатіїв, що носила характер марнотратства». Багаті громадяни вважали своїм обов'язком брати на себе витрати щодо задоволення різного характеру міських потреб, облаштування амфітеатрів, терм (лазень), храмів, лагодження мостових. Таким чином, заможність накладала певний громадський обов'язок діяти на громадську користь, виявляти щедрість (*munificentia*) на користь громадян та держави [91, с. 55].

Більшість науковців сходяться думки, що Меценат поклав початок меценатству – безкорисливому ставленню до культури, що згодом одержало найбільш повне втілення в діяльності благодійників.

Другий етап розвитку меценатства разом із благодійністю, на нашу думку, слід віднести на IX ст. – кінець XVI ст., коли відбувається заснування

Київської Русі. У цей період благодійність проявляється вже на суспільному рівні як соціальне явище. Поширенню благодійності сприяло у 988 р. хрещення Русі.

На думку Р.А. Сербина, стародавня благодійність мала дві форми: парафіяльна й особиста. Парафіяльна локалізувалась у межах парафії, центром якої були місцева церква чи монастир. Вони ставали як об'єктами, так і суб'єктами благодійної діяльності, одержуючи допомогу для забезпечення власних потреб і пожертви для підтримки нужденних [130, с. 77].

З метою впорядкування благодійності у 996 році Великий князь Володимир Святий видав Статут, відповідно до якого соціальне піклування віддавалося під покровительство церкви. Даним Статутом благодійність була визначена як державний обов'язок: виділялася десятина на утримання монастирів, церков, богадільнь і лікарень та спорудження Десятинної церкви і церкви Святого Василя, духовенство яких зобов'язувалося займатися громадським піклуванням. За наказом Володимира такі церкви було збудовано у Вишгороді, Берестові, Білгороді, Суздалі. Наступники князя наслідували його приклад.

Ярослав Мудрий засновував школи, бібліотеки (за свідченнями істориків, мав одну з найбільших бібліотек у світі) та опікувався ними [159].

Серед основних напрямів соціальної допомоги в Київській Русі у цей період значне місце належало княжій благодійності. Літописи зазначають такі «богоугодні діяння» князів, як роздача милостині, годування спраглих на княжому дворі, устрій притулків для калік [41].

Покровителями нужденних були такі представники князівства, як: Володимир Мономах, Дмитро Донський, Олександр Невський тощо. Окрім роздачі їжі, грошей та надання притулку бідним, зазначені князі також сприяли розвитку освіти та допомагали її опанувати. Традиції підтримання населення через церкви та поширення освіти продовжували і галицько-волинські та польсько-литовські князі [158].

У Древній Русі при всякій парафіяльній церкві була богадільня, а при деяких монастирях утворилися цілі слободи жебраків. Допомога бідним була справою окремих осіб і не включалася в коло державних обов'язків. Відмінною рисою благодійності цього періоду була «сліпа» роздача милостині, у ході якої жодні деталі про жебраків не з'ясовувалися [41].

Але вже в епоху Івана Грозного Стоглавий Собор (1551 р.) констатує страшне поширення жебрацтва і при цьому вказує на відсутність належних заходів піклування. Собор рекомендував: «всіх прокажених і перестарілих переписати по всіх містах і в кожному влаштувати богадільні чоловічі і жіночі». Утримання нужденних належало здійснити за рахунок приватної милостині. Турботи уряду про належної організації богадільнь були до кінця XVIII століття дуже слабкі [14; 41].

З 80-х років XVI ст. до початку XVIII ст. триває третій етап розвитку меценатства та благодійності в Україні. У цей період починають засновуватися та діяти благодійні організації (в Дрогобичі, Перемишлі, Більську, Холмі, Замості, Бережанах), які відкривали школи й шпиталі для бідних та утримували їх власними засобами [158].

Але слід наголосити, що початок даного етапу знаменується розквітом жебрацького промислу та дармоїдством. До цього призвів спосіб благодійної діяльності, прийнятий церквами, монастирями та князівством. Як зазначається в Енциклопедичному словнику XIX ст. Ф. Брокгауза та І. Ефрона [91, с. 57-58], вже на Стоглавому соборі (1551 р.) було прийнято за необхідне вживати заходів проти жебраків-промисловців. Указ 30 листопада 1691 р., маючи на меті викорінення жебрацького промислу, передбачав покарання батогом жебраків, які заробляли цим, а також заслання останніх у сибірські міста. Петро I, продовжуючи цю систему боротьби із жебрацтвом, забороняє приватну благодійну діяльність, а подання милостині обкладає штрафом у п'ять рублів.

У 1775 році почали виникати благодійні організації, якими управляли приватні особи та організації. Але першочергово утворювати дані благодійні

організації дозволялось лише «Височайшою владою» [91, с. 58], лише у 1986 р. було покладено дану функцію на міністра внутрішніх справ за погодженням з відповідним відомством, а у 1869 році міністерству внутрішніх справ було надано право затверджувати установчі документи приватних та громадських благодійних організацій. У свою чергу, як зазначають автори Енциклопедичного словника ХІХ ст., вказані організації потрапляли у залежність від міністерства внутрішніх справ і були змушені безпосередньо або через губернаторів надавати звіти щодо своєї діяльності, капіталу, прибутків, витрати тощо. До 1861 року благодійні організації існували тільки у 8 містах [91, с. 58].

Так, у середині ХVІІ ст. Ф.М. Ртищев за власні кошти та за кошти дружини царя Олексія Михайловича – Марії Ілліні створив товариство «Червоного Хреста», метою якого стала благодійницька діяльність. Також ним була створена благодійна установа із назвою «Лікарня Федора Ртищева», яка існувала багато років, а після його смерті підтримувалася приватними пожертвами [155, с. 34]. Відомо, що займалася приватною благодійністю знаменита розкольниця бояриня Морозова, яка була досить багатою жінкою того часу [130, с. 78].

Можна стверджувати, що дане явище свідчить про виникнення так званих перших неприбуткових організацій як нової форми допомоги та додаткового джерела ресурсів для нужденних [158].

Окрім того, в цей час набуває широкого розвитку форма благодійності приватних осіб – меценатство. В ХVІ ст. найвідомішим своєю меценатською діяльністю був рід Острозьких (Костянтин Іванович Острозький та його молодший син Костянтин (Василь)). Костянтин Острозький був багатою людиною і робив щедрі пожертви на храми (спорудив дві церкви у Вільно, в Острозі заснував монастир Святої Трійці, підтримував пожертвами Києво-Печерський монастир) [158].

Костянтин (Василь) Острозький створював школи по Україні та заснував у 1576 р. в Острозі Острозьку Академію, подарувавши їй багату

бібліотеку, та збудував першу друкарню, для утримання якої передав свої маєтки. Найкращих випускників академії за власний рахунок відряджав продовжувати навчання в Європу [158].

Паростками діяльності Острозької Академії можна вважати її випускника – Петра Конашевича-Сагайдачного, який став меценатом та благодійником. У цій сфері він спрямовував свої зусилля на відновлення шкіл, монастирів, церков, фінансово підтримував ці заклади; опікувався Київським та Львівським братством.

На нашу думку, заслуговують на увагу також такі видатні меценати та благодійники, як Петро Могила, Іван Мазепа, родина Розумовських, які сприяли розвитку освіти та культури України.

У період з XVIII-XIX стст., на нашу думку, можна виділити четвертий етап розвитку меценатства та виникненням такого явища, як спонсорство у сферах культури та освіти, яке здійснювалося з метою популяризації своєї персони (спонсора) у суспільстві.

На думку істориків, цей період знаменує найвищий розквіт діяльності нової української еліти, до якої належала передусім генеральна, полкова і сотенна старшина, її державотворчі змагання визначили хід української історії XVIII ст., а смаки й уподобання забезпечили "золоту добу" українського барокового мистецтва [86].

Меценатство мало форму певної політичної діяльності в сфері культури. Суть цієї діяльності полягала зовсім не в благодійництві як такому: то був радше суспільний обов'язок, неодмінний атрибут належності до еліти, свідомо державницька позиція, спрямована на створення культурного середовища, що відповідало б тим високим критеріям, які завжди так дратували московських намісників в Україні [86].

На даному етапі вагомий вклад у розбудову культури зробили Дмитро Трощинський (у Кибенцях заснував приватний театр, у місті Кагарлик побудував палац, заснував бібліотеку, посадив великий парк, підтримував молодь у здобутті освіти, став одним із ініціаторів видання "Енеїди"

І. Котляревського); Єлизавета Милорадович (очолювала та утримувала у своїй садибі Добродійне Товариство у Полтаві) [158].

У цей період у Прилуцькому повіті виникає Сокиринське ощадно-позичкове товариство, яке відкрив Григорій Галаган. У 1876 р. він склав детальний план початкового навчання, який був цілком прийнятий земством і завдяки якому Прилуцький повіт за кількістю учнів займав в 1870-80-х роках перше місце в Полтавській губернії; пожертвував садибу в с. Дігтярі для побудови ремісничого училища на 100 чоловік за відділами: столярно-токарем, ковальським, слюсарним і модельно-литейним. У пам'ять померлого сина Павла відкрив колегію Павла Галагана у Києві (1871 р.). Це училище існує і сьогодні [158].

П'ятий етап (XIX – початок XX ст.) характеризується виникненням значної кількості меценатів. Це було спричинено активізацією суспільно-культурної діяльності в Україні через соціально-економічні перетворення: відміну кріпацтва, розвиток ринкових відносин та підприємництва, що є свідченням зародження в Україні підвалин громадянського суспільства [158]. У цей період буржуазія починає формуватися із дворянських кіл та купецького стану. Нова буржуазія активно жертвувала значні кошти на налагодження робітничої освіти всіх рівнів, субсидувала та підтримувала мережу комерційної освіти, яка почала розвивалася наприкінці XIX – на початку XX ст., так як промисловцям були потрібні робітники всіх напрямів, у тому числі професійні кадри [130, с. 79].

У цей період були створені благодійні організації. Так, В. Дідушицький, А. Потоцький, Л. Сапега в 1870-80-х рр. у Львові заснували добродійну організацію ім. К. Шайнохи з метою допомоги науковцям та літераторам. У цей час при товаристві святої Терези створювались добродійні заклади: жіночий виправний дім (заснований у 1850 р.), швацька майстерня, школа-інтернат для дівчат (1858 р.), шпиталь для бідних дітей Св. Софії (1860-1878 рр.) [158].

На початку ХХ ст. земства почали опікуватися освітою та охороною здоров'я, при цьому земські школи та лікарні отримували пожертви із різних джерел (приватні особи жертвували на земські справи не тільки гроші, а й майно) [130, с. 79].

Меценати та благодійники даного періоду активно допомагали школам, лікарням, піклувалися про жебраків, покинутих дітей, безпритульних, глухонімих, людей похилого віку, хворих. Здійснювалися численні пожертви закладам освіти через духовні заповіти, стипендіальні фонди, благодійні організації та земства [158].

Найвідомішими благодійниками ХІХ – початку ХХ ст. були: І. Скоропадський (здійснював численні пожертви в сферу освіти, відкрив багато шкіл і гімназій, заснував жіноче початкове училище, пансіон для підготовки народних учителів. Учнями цього закладу могли стати тільки сільські діти, кращі випускники сільських училищ); родина Ханенків (підтримували мистецтво, допомогли в заснуванні у 1884 р. Київського художньо-промислового і наукового музею); В.В. Тарновський (молодший) (сприяв розвитку і фінансуванню культурних ініціатив, зібрав велику колекцію козацько-гетьманської музейної та архівної старовини і створив унікальну збірку Шевченкіади, облаштував могилу Шевченка в Каневі); родина Симиренків (спорудили лікарню на 150 ліжок, шестикласну школу, театр, у 1830 р. годували десять тисяч селян, передавали одну десяту своїх доходів на розбудову української культури, фінансували журнали «Україна», «Рада», матеріально підтримували М. Драгоманова, М. Коцюбинського та інших митців); М. Терещенко, Є. Чикаленко, О. Тульчинський, С. Могильцев та інші, а також діячі, що жили на землях, які підлягали Австрійському королю: В. Федорович, А. Шептицький, І. Товарницький, П. Потоцький, сім'я Рильських, Д. Сігалов, В. Косовський тощо зробили великий внесок у розвиток та підтримку культури в 30-80-х роках ХІХ ст. [158].

Після Жовтневої революції 1917 року термін «благодійництво» став ознакою класової держави, не сумісною з основами соціалістичного

суспільства. Функції з соціального захисту «знедолених і скривджених» узяла на себе Радянська держава в особі спеціальних державних органів. У 1921 році на зміну політиці воєнного комунізму прийшла нова економічна політика (НЕП). Разом з існуванням централізованої державної системи опіки, яку становили відповідні державні органи (комісаріати, а пізніше – міністерства), відроджується й (частково з ініціативи приватних осіб та окремих груп громадськості) система благодійних організацій, до яких можна віднести: Літературний фонд, що допомагав нужденним літераторам або літераторам-початківцям, створювати різні творчі союзи; Всеросійське товариство сліпих; Російське Товариство Червоного Хреста; Всеросійське товариство глухонімих. Як писав В. Борщов, особисте благодійництво існувало завжди, тож і в радянський період, попри тотальну експансію держави, люди «знаходили в собі сили допомагати тим, кому тяжко» [130, с. 80].

У радянські часи меценатство практично було відсутнє. Про меценатство говорили маючи на увазі грошові вкладення в будь-які сфери суспільства, але вважалось, що це переносне значення слова.

У 1991 році, після проголошення України незалежною державою, розпочався новий етап у становленні й розвитку меценатства. Законодавчий ґрунт для розвитку меценатства та благодійництва в Україні забезпечив уже Леонід Кучма, під час діяльності якого у 1997 році було прийнято перший Закон України «Про благодійництво і благодійні організації» [97], який втратив чинність у 2013 році. Також слід зазначити, що на підтримку ініціативи державних і громадських організацій указом Президента України Леонідом Кучмою був утворений Національний фонд соціального захисту матерів і дітей «Україна – дітям» [116].

Інститут Президента України продовжує підтримку розвитку меценатства в Україні. Так, 30 грудня 2005 р був підписаний Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо відродження Софії Київської як загальнонаціонального духовного центру», який урегулював питання щодо фінансування окремим рядком із загального фонду Державного бюджету

України, починаючи з 2007 р., видатків на утримання заповідника та підтримав пропозицію громадськості щодо утворення Ради меценатів Національного заповідника «Софія Київська» [117].

Завдяки меценатам у 2006 р. уможливлено реставрацію архітектурного ансамблю Софіївського собору, який у 1990 р. включено до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як шедевр творчого генія, що значно вплинув на розвиток архітектури, монументального мистецтва та архітектурно-планувальну композицію м. Києва та Східної Європи [65, с. 12; 68]. На меценатські кошти відреставровано Андріївську і Кирилівську церкви заповідника [68].

Сьогодні найбільшими меценатами в Україні є Національний фонд соціального захисту матері та дитини «Україна – дітям», великі фінансові організації, комерційні банки та фізичні особи-меценати. Меценатська діяльність стає все більш адресною. Здебільшого укладається договір, за яким сторона, якій надається фінансова підтримка, має прорекламувати банк чи організацію (шляхом розміщення емблеми чи логотипу останнього, згадування у пресі тощо) [139].

Адресності меценатства сприяє той фактор, що інколи складно проконтролювати фінансову діяльність меценатських та благодійних фондів. Це, в свою чергу, негативно впливає на співпрацю та відповідну підтримку банками благодійних організацій.

Організатором меценатських починань в Україні є Національний банк (НБУ). Він взяв участь у відновленні Михайлівського Златоверхого монастиря та Успенського Собору Києво-Печерської лаври, пам'ятника О.Гончару, проводить благодійні акції тощо [139].

Великий вклад у різноманітні сфери сучасної України зробили такі меценати, як: Галина Підопригора, яка будує церкви, утримує дитячий притулок, допомагає бібліотекам, є віце-президентом Ліги Українських Меценатів; Яків Бердичівський, який став засновником музею О.С. Пушкіна в Києві, Олександр Брей – видавець книг, засновник в 1994 р. першого в Україні

аукціонного будинку, Віктор Пінчук (у 2006 р. створив Благодійний фонд Віктора Пінчука, основною метою якого є «надання новим поколінням можливості стати творцями майбутніх змін»), Рінат Ахметов (засновник благодійних фондів "Розвиток України" та "Ефективне управління", метою яких є підтримка найважливіших об'єктів української культурної спадщини та розширення доступу українських громадян до надбань світової культури, допомога дітям), Фонд Олександра Фельдмана (першим напрямком роботи фонду став захист прав дитини, з'явилися проекти «Турнір тисячі команд», «Життя без наркотиків», адресна допомога хворим дітям, дітям-інвалідам), Сергій Тарута (засновник приватного музею національного культурного надбання «Платар»), Дмитро Андрієвський (організатор Міжнародного фестивалю театральних шкіл «Натхнення» в Києві), Ігор Воронов (влаштував першу в Україні виставку мініатюр Огюста Родена та Олександра Архипенка, експонування творів Олександра Архипенка, Пабло Пікассо, Амадео Модільяні, Альберто Джакометті, Костантина Бранкузі на виставці «Арт-Київ» тощо), Яків Рогалін (у 2002 р. співзасновник Благодійного фонду «Доброта» переміг у міжнародному конкурсі інновацій у фандрайзингу) та ін. [158].

Однією з найвідоміших організацій є Ліга українських меценатів (міжнародна неполітична незалежна організація), заснована в 1994 році та офіційно зареєстрована 1995 році канадським громадським діячем, бізнесменом українського походження Петром Яциком. Це ім'я знайоме багатьом школярам – юним знавцям української мови, які брали та беруть участь у Міжнародному конкурсі з української мови імені Петра Яцика, перемога в якому вважається дуже престижною та вагомою.

Завданням Ліги українських меценатів є підтримка розвитку освіти, науки, культури, зокрема фінансування важливих наукових досліджень і освітніх проектів, а також забезпечення навчальних закладів і бібліотек підручниками та іншою літературою [18].

Сьогодні, беручи до уваги політичне та економічне становище України (анексія Криму, військовий конфлікт, розпочатий у квітні 2014 року російськими загонами, які вторглися на територію українського Донбасу, проголошення «державних суверенітетів» ДНР та ЛНР), слід згадати такий вид благодійної діяльності, як волонтерська.

За даними дослідженнями «Благочинність та волонтерство – 2017», 15% населення займаються волонтерством, зокрема 9% – впродовж останніх 12 місяців; 78% волонтерів також робили грошові або речові пожертви (крім милостині) впродовж останніх 12 місяців, тобто волонтери значно частіше роблять пожертви, ніж населення загалом; 43% волонтерів займались волонтерством самостійно або в складі групи, що не є постійною організацією, 29% зазначили організацію, 36% не змогли відповісти на запитання [27]. Волонтери допомагають збирати кошти, одяг, їжу, медикаменти на потреби Збройних сил України, добровольчих загонів, переселенців із зони проведення АТО тощо.

У рамках вказаної ситуації, що склалася на Україні, значну роль відіграє Гуманітарний штаб «Допоможемо», який при фонді Рината Ахметова працює за основними напрямками: евакуація із зони воєнних дій дітей, дітей-сиріт, багатодітних матерів, інвалідів і важких хворих, людей похилого віку; розміщення переселенців на базах, у санаторіях і таборах поза зоною воєнних дій; надання гуманітарної допомоги тим, хто залишився на місцях, і хто покинув зону АТО; адресна допомога, у тому числі неповнолітнім дітям, які втратили батьків у ході бойових дій.

Наостанок слід зазначити, що у звіті «Благочинність та волонтерство – 2017», яке проводилось з 17 січня по 6 лютого 2018 року, йдеться, що відповідно до даних Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2018 року було зареєстровано 17 726 благодійних організацій. Більшість з них існують лише «на папері», а за оцінками аналітиків Українського форуму благодійників, весь основний благодійний бюджет України складають 500-1000 організацій [27].

За регіонами головний офіс відносної більшості розташований в Києві (36%), найменше їх на Сході (7%). Дані щодо видів діяльності доступні лише для 89 найбільших БО, які відкрили свою податкову звітність аналітикам Українського форуму благодійників: так, за 2015-2016 роки основні витрати благодійників були спрямовані на охорону здоров'я (43%) та сферу соціального захисту (40%). Ці ж само сфери діяльності найчастіше називали представники благодійних організацій, опитані в межах даного дослідження [27].

Отже, меценатство існувало з найдавніших часів, змінюючи та вдосконалюючи свої форми. При здійсненні історичного аналізу становлення меценатства ми виділили шість етапів, надавши аналіз розвитку основних його форм. Так, першим етапом є зародження цього поняття та явища. Цей етап припадає на період з часів існування Римської Держави до заснування Київської Русі IX ст. Другий етап розвитку меценатства разом із благодійністю ми віднесли до IX ст. – кінця XVI ст. – часів існування Київської Русі, а благодійність проявляється вже на суспільному рівні як соціальне явище. Також на це вплинуло й прийняття християнства. З 80-х років XVI ст. до початку XVIII ст. триває третій етап розвитку меценатства та благодійності в Україні. У цей період починають засновуватися та діяти благодійні організації. У період з XVIII-XIX ст. ми виділили четвертий етап розвитку меценатства та виникнення такого явища, як спонсорство в сферах культури та освіти, здійснюваного з метою популяризації персони (спонсора) у суспільстві. Цей період знаменує найвищий розквіт діяльності нової української еліти, до якої належала передусім генеральна, полкова і сотенна старшина, її державотворчі змагання визначили хід української історії XVIII ст., а смаки й уподобання забезпечили "золоту добу" українського мистецтва. П'ятий етап (XIX – початок XX ст.) характеризується виникненням значної кількості меценатів. Це було спричинено активізацією суспільно-культурної діяльності в Україні через соціально-економічні перетворення: відміну кріпацтва, розвиток ринкових

відносин та підприємництва, що є свідченням зародження в Україні підвалин громадянського суспільства. Шостий етап починається з 1991 року, після проголошення України незалежною державою, і триває дотепер.

1.2. Поняття меценатства, його ознаки

Сьогодні у сучасному суспільстві зростає зацікавленість до культурної спадщини українського народу, збереження його історичного надбання. Це привернуло увагу більшості сучасних науковців, які досліджують специфіку меценатської діяльності, надають їй правову оцінку. На тлі багатьох і непростих проблем розвитку та збереження сучасної української культури ця робота представляється досить актуальною.

Дослідженню значення меценатства, розкриттю його особливостей присвятили свої праці такі науковці, як Я. Буздуган, Х. Коновецьчук, Т. Курінна, О. Літвіна, Р. Сербин, І. Тимошенко, В. Чепурнов та інші. Але слід зауважити, що сьогодні чітко не розкрито сутності цього поняття. Тому метою даного підрозділу є аналіз поняття «меценатство», розкриття його характеристики як правового інституту та виділення відмінних ознак.

Сучасне меценатство – це складне явище, яке знаходить своє відображення у соціальному, економічному, а також культурному житті суспільства. В основі меценатства лежить добродійна діяльність окремих особистостей і, рідше, соціальних груп, що несе на собі відбиток їхніх смаків, пристрастей і характерів.

У своїй основі меценатство спрямоване на підтримку, стимулювання та розвиток творчих проявів у галузі мистецтва, освіти, культури та науки. По суті – це безкорислива допомога, направлена на досягнення таких суспільно значущих цінностей, як культурні, моральні, естетичні, інтелектуальні тощо, реалізація яких здійснюється шляхом надання шансу талановитій особистості

чи особистостям можливості здобути відповідну освіту чи знайти способи самовираження.

Меценатську діяльність слід розглядати як прояв громадської свідомості, який є підтвердженням рівня культурного розвитку та морального вдосконалення суспільства, направленою на збереження й примноження національних цінностей держави.

Більшість науковців меценатство виділяють як різновид благодійної діяльності. Так, О. Ковтун вказує, що специфічними формами благодійництва є меценатство і спонсорство [50]. У свою чергу, О. Марченко пропонує дещо інший підхід, включаючи до форм благодійності волонтерство, меценатство, гуманітарну допомогу, донорство та миротворчу благодійну практику [50; 19]. Натомість С. Долгий визначає дві специфічні форми: меценатство та спонсорство, при цьому доходить висновку, що спонсорство не доречно вважати формою і взагалі відносити до благодійності. Автор також розглядає гуманітарну допомогу, але як вид благодійної діяльності [29]. Переважна більшість авторів виділяють волонтерство та меценатство як різні форми благодійності. Досить поширеною є позиція щодо віднесення до форм благодійництва спонсорства. Однак деякі науковці не погоджуються з цим і піддають критиці дану думку [19]. Окремі дослідники виділяють серед форм благодійності також донорство, гуманітарну допомогу, миротворчу благодійну практику, діяльність лікарняних кас, місіонерство.

Укладачі Енциклопедичного словника визначають меценатську діяльність (лат. – діяльність багатого покровителя) як вид добровільної, безоплатної матеріальної допомоги, яку надають, зокрема, діячам культури, культурним установам багаті та впливові покровителі. Меценатство сприяє розвитку культури, виявленню та розвитку талантів. Воно вибіркове, а отже становить собою певне замовлення й соціальний контроль з боку деяких споживачів. Мотиви меценатства можуть бути найрізноманітнішими, як: любов до мистецтва, пам'ять про минуле, вдячність за підтримку, «для душі», «заради спасіння душі» тощо [138].

Як вважає Л. Лавриненко, меценатська діяльність спрямована на підтримку та стимулювання різного роду творчих ініціатив у царині мистецтва, освіти і культури. Для меценатства характерно, що фінансування відбувається у вигляді приватних дарів чи грошових внесків без безпосереднього розрахунку на отримання взамін прямої чи прихованої вигоди [70, с. 63].

Натомість О. Марченко вважає, що меценатська діяльність – це добровільне надання благодійниками коштів, іншого майна та майнових прав спільно чи індивідуально для захисту, збереження, придбання, відновлення, дослідження або вдосконалення творів мистецтва, об'єктів культурної спадщини, розвитку освіти, запровадження новітніх інформаційних технологій у сфері науки, здійснення наукових досліджень [73, с. 18].

На думку О. Доніка, меценатство – добродійство, спрямоване на розвиток науки, культури, мистецтва, основний зміст якого полягає у стимулюванні творчої діяльності їх діячів. У свою чергу, А. Іванова зазначає, що у сучасному розумінні меценатство – це діяльність недержавних інститутів та приватних осіб, як альтернативних державному соціальному забезпеченню. За своєю суттю меценатство є видом недержавної діяльності, направленої на підтримку і стимулювання різного роду творчих ініціатив у галузі мистецтва, освіти і культури [19].

Необхідно звернути увагу на те, що науковці, визначаючи категорію «меценатська діяльність», залишають поза увагою суб'єктів цієї діяльності, (наприклад, О. Марченко взагалі узагальнила їх як «благодійників»).

Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 під меценатською діяльністю розуміє «благодійну діяльність у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень, яка здійснюється у порядку, визначеному цим Законом та іншими законами України» [96, ст. 1]. У свою чергу, цей Закон дає визначення благодійної діяльності як «добровільної особистої та/або майнової допомоги для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає

одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара» [96, ст. 1].

Відповідно до статті 1 Проекту Закону України «Про меценатство», поданого до Верховної Ради 22.09.2004 народним депутатом М.Г. Баграєвим (№ 6176), «меценатство (меценатська діяльність) – добровільна безкорислива матеріальна, фінансова, організаційна, консультативна та/або інша підтримка меценатами або меценатськими організаціями набувачів меценатської допомоги в галузі культури та мистецтва у розмірі, що є не меншим від мінімального меценатського внеску, з метою розвитку та збереження культурного надбання України» [112].

Ми не погоджуємося з визначенням меценатства у поданому проекті Закону України «Про меценатство», оскільки відбувається обмеження меценатства лише сферою культури і мистецтва, а також не можуть бути благодійниками ті, які внесли менше «мінімального меценатського внеску».

Отже, у процесі аналізу значення меценатства, ми визначили, що меценатство – це форма благодійності, що здійснюється добровільно, безкорисливо та усвідомлено фізичними або юридичними особами, що виражається через особисту та/або майнову допомогу, ґрунтується на принципах законності, гуманності і справедливості, рівності та здійснюється у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки та наукових досліджень. Пропонуємо дане визначення поняття «меценатства» включити до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012, замінивши визначення «меценатська діяльність» з метою урегулювання суперечних моментів щодо цього. Одночасно ми дійшли висновку, що спонсорство не може бути формою благодійності, адже основна ознака благодійності – безкорисливість та безоплатність, а його правове регулювання здійснюється на основі Закону України «Про рекламу» від 03.07.1996.

Отже, предметом меценатства є суспільні відносини, які виникають під час надання матеріальної, фінансової, організаційної, консультаційної та/або іншої підтримки меценатами набувачам меценатської допомоги.

Із наведеного вище можна виділити основні ознаки меценатської діяльності:

- це добровільна, безоплатна та безкорислива матеріальна, фінансова допомога;
- має на меті збереження, створення та поширення культурних цінностей у суспільстві, охорону культурної спадщини;
- становить собою допомогу у розвитку творчих і духовних засад особистості;
- сприяє підвищенню престижу та ролі освітньо-культурної сфери діяльності.

Розкриваючи сутність поняття «меценатство», вважаємо за потрібне зупинитися на його суб'єктному складі.

Так, Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 дає визначення суб'єктного складу благодійної діяльності, надаючи визначення поняттям: бенефіціар, благодійна організація та благодійник, залишаючи поза увагою суб'єктів меценатської діяльності. Проаналізуємо ці поняття. Отже, ст. 1 вказаного Закону визначає «бенефіціара як набувача благодійної допомоги (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), що одержує допомогу від одного чи кількох благодійників для досягнення цілей, визначених цим Законом»; «благодійна організація – це юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених цим Законом, як основну мету її діяльності»; «благодійник – дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності» [96, ст. 1].

Зазначене дає підстави для твердження, що багатогранність визначень вказаних поняття, насамперед, залежить не від того, хто виступає у ролі благодійника (людина чи організація), а на що вона спрямована. Тому, спираючись на ознаки меценатства, вважаємо за потрібне виокремити та чітко зазначити суб'єктний склад меценатської діяльності. Так, на нашу думку, набувачами меценатської діяльності є фізичні або неприбуткові юридичні особи, що здійснюють діяльність у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки та наукових досліджень. Пропонуємо доповнити даним визначенням проект Закону України «Про меценатство», оскільки, як ми вже зазначали вище, даний закон меценатську діяльність обмежує лише сферою культури і мистецтва.

Проект закону України «Про меценатство» (ст. 1) визначає, що «меценатські організації (ліги, фундації, фонди та інші) – організації, головною метою яких є здійснення меценатської діяльності самостійно або спільно з іншими особами та/або їхнім майном в інтересах суспільства або окремих категорій осіб». У даному законопроекті спостерігаються деякі неточності, а саме: у ч. 5 ст. 11 зазначено, що «zareєстрована меценатська організація вноситься до реєстру благодійних організацій...». Тобто, на думку автора законопроекту М.Г. Баграєва, меценатські організації відносяться до благодійних організацій. Більш того, судячи зі змісту статті 11 законопроекту, його автор погоджується, що меценатство є формою благодійництва і, водночас, неприбуткової діяльності. Беручи до уваги викладене вище, пропонуємо дане поняття викласти у такій редакції та доповнити ним вказаний вище законопроект: меценатські організації є різновидом благодійних організацій, що здійснюють відповідно до установчих документів неприбуткову меценатську діяльність.

Відповідно до ст. 1 Проекту закону України «Про меценатство» «меценати – фізичні особи, що здійснюють меценатську діяльність або передають майно чи надають іншу допомогу меценатській організації у розмірі, що є не меншим від мінімального меценатського внеску». Виходячи зі

змісту даного визначення, меценатську допомогу отримують лише меценатські організації, що виключає з даного переліку фізичних осіб, що потребують зазначеної допомоги. Ми пропонуємо визначення «меценати» викласти у такій редакції: меценати – дієздатні фізичні особи, що здійснюють меценатську діяльність самостійно або надають допомогу меценатським організаціям.

Як ми вже зазначали вище, однією із ознак меценатської діяльності є безкорисливість, тобто вона не має на меті отримання прибутку чи компенсацію за надану допомогу. Тому, на нашу думку, є цілком логічним доповнити перелік суб'єктів, які не можуть бути набувачами меценатської допомоги (ч. 3 ст. 5 законопроекту), включивши: службових осіб внутріш прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, державного арбітражу, державного нотаріату, суб'єктів підприємництва, діяльність яких направлена на отримання прибутку.

Отже, метою меценатства є сприяння розвитку культури, мистецтва, науки та освіти України.

Проект закону України «Про меценатство», підготовлений М.Г. Баграєвим, розкриває вичерпний перелік цілей меценатської діяльності.

Так, ст. 4 вказаного законопроекту зазначає, що меценатська діяльність спрямовується на такі суспільно важливі цілі в галузях культури та мистецтва:

1) збереження, становлення та поширення культурних цінностей та культури української нації, національних меншин та корінних народів, що проживають в Україні;

2) сприяння доступу населення до культурних цінностей, художньої, мовної, поетичної, музичної, театральної, кінематографічної, народної, іншої творчості та їх розвитку;

3) сприяння практичній реалізації державних, регіональних, місцевих чи міжнародних програм становлення та розвитку цих галузей;

4) реалізація перспективних культурологічних програм та проведення суспільно важливих наукових досліджень, які не можуть бути предметом

державної чи комерційної таємниці та мають бути оприлюднені одразу після їхнього завершення;

5) сприяння розвитку книговидавничої справи у сфері культури та мистецтва;

6) сприяння збереженню та розвитку культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'ятників історії, культури та археології, які становлять культурно-історичну цінність;

7) сприяння охороні, відновленню та утриманню в належному стані будівель, об'єктів та територій (у тому числі місць поховань), що мають культурне та історичне значення;

8) підтримка, проведення культурно-мистецьких заходів, у тому числі фестивалів, конкурсів, концертів, виставок, конференцій тощо;

9) допомога музеям та сприяння музейній справі;

10) сприяння бібліотечній справі та бібліотекам;

11) сприяння становленню та розвитку засобів масової інформації, що працюють у цих галузях;

12) пошук та підтримку обдарованої молоді та дітей;

13) підтримка професійної діяльності в галузях культури та мистецтва, а також окремих осіб для створення і реалізації соціально значущих, масштабних творчих проектів та на інші суспільно важливі цілі в галузях культури та мистецтва [112].

Як ми вже зазначали вище, автор законопроекту залишає поза увагою сферу наукової та освітньої діяльності. Тому з метою всебічного охоплення меценатської діяльності пропонуємо доповнити такими цілями, як:

– сприяння розвитку науки і освіти, реалізації освітніх програм та результатам науково-дослідних робіт, надання допомоги педагогічним працівникам (науково-педагогічним), вченим, студентам, учням;

– сприяння популяризації українського мистецтва за кордоном, входженню України до європейського та світового культурного простору.

У своїй роботі С.В. Матяж виділяє функції меценатської діяльності з точки зору соціального явища [78, с. 36]. Так, на думку автора, меценатство виконує конкретні функції. Перша з них – це комунікативна функція, що передбачає таке: культурні установи, створені меценатами, організації просвітницьких заходів сприяли зближенню високої і масової (народної) культури в країні. Меценатство виступає в ролі провідника між цими двома структурними складовими культури як соціального інституту, сприяє зближенню цих двох аспектів – високої і народної культур. Розділивши поняття культури на три складові: виробники культурних цінностей, розповсюджувачі, споживачі культури – вітчизняних меценатів можна віднести до другої частини – зв'язуючої ланки між «виробником» і «споживачем» культури. Вони сприяли збереженню творів української і зарубіжної культури для нащадків, культурної комунікації [78, с. 36].

Наступна функція – формування соціальної свідомості членів суспільства. Музеї, галереї, театри, виставки, створені за фінансової підтримки меценатів, впливали на соціально-культурне становище громадян, сприяли формуванню і визначенню соціальної свідомості людей, їх ціннісних орієнтацій, готовності до сприйняття інновацій в різних сферах життя суспільства [78, с. 37].

Деякі дослідники виокремлюють також функцію «соціальної пам'яті». Музей мистецтв Б. та В. Ханенків, Національний художній музей, театр оперети, православний Свято-Покровський монастир існують і зараз. Експозиції, організовані в художній галереї і музеї, сприяють залученню сучасного суспільства до вітчизняної і зарубіжної культури, духовних і культурних цінностей минулого і сучасного. Завдяки зусиллям меценатів багато пам'ятників історії і культури збережені для нащадків [81, с. 136].

Перелік зовнішнього вираження меценатської діяльності надає Проект Закону України «Про меценатство» [112], який ми зазначали вище. Статтею 6 законопроекту зазначено, що меценатська діяльність може проводитися у таких формах:

1) фінансової допомоги, що надається у формі гранту, субсидії, добровільної пожертви, взяття на себе витрат по повному або частковому утриманню об'єктів, що належать набувачам меценатської допомоги;

2) матеріальної допомоги, шляхом безоплатної передачі майна та/або майнових прав, в тому числі цінних паперів, прав інтелектуальної власності, набувачу меценатської допомоги тимчасово, у постійне користування або у власність;

3) надання організаційних, консультаційних, експертних й інших послуг;

4) волонтерської (безоплатної) праці осіб;

5) організації та проведенні меценатських благодійних акцій: вистав, конкурсів, показів, виставок, концертів, олімпіад тощо;

6) заснування та надання стипендій, разової фінансової або матеріальної допомоги;

7) інших формах, що не суперечать законодавству України.

На нашу думку, даний перелік потребує уточнень та доповнень. Як ми вже довели вище, меценатська діяльність є однією із форм благодійної діяльності. Ґрунтуючись на положеннях ст. 5 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [96, ст. 1] пропонуємо внести такі зміни та доповнення до ст.6 законопроекту:

– частину четверту пункту першого викласти у редакції, як надає Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», а саме «безоплатне надання послуг та виконання робіт на користь бенефіціарів», оскільки предметом виступає ширше коло цивільно-правових відносин, суб'єктами яких можуть виступати особи, яким відповідно до законодавства не заборонено займатися цією діяльністю;

– третю частину пункту першого виключити, оскільки дана позиція частково дублює сутність четвертої, а саме: «у безоплатному наданні послуг»;

– частину п'яту доповнити, додавши до переліку меценатських благодійних акцій публічний збір благодійних пожертв. Відповідно до ст. 7

Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» метою проведення публічних зборів благодійних пожертв є добровільний збір цільової допомоги у формі коштів або майна серед невизначеного кола осіб. У даному випадку цільовою допомогою є підтримка у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки та наукових досліджень;

– доповнити частиною: «спільна меценатська діяльність та виконання інших контрактів (договорів) про меценатську діяльність». Дана частина надасть можливість меценатським організаціями проводити спільну діяльність у відповідній сфері.

Відповідно до чинного законодавства меценатська діяльність може здійснюватися на основі договорів (контрактів), в яких передбачаються конкретні форми та зміст меценатської діяльності, а також в інший спосіб, що не суперечить законодавству України.

Отже, у процесі розкриття сутності меценатства ми запропонували низку авторських дефініцій, а саме: надано визначення меценатства; обґрунтовуючи, що це є формою благодійності, виділили ознаки меценатської діяльності, визначили її мету; запропонували визначення меценатських організацій як різновиду благодійних організацій, що здійснюють відповідно до установчих документів неприбуткову меценатську діяльність; меценати – дієздатні фізичні особи, що здійснюють меценатську діяльність самостійно або надають допомогу меценатським організаціям. Спираючись на цьому, запропонували внести низку змін до чинного Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012. Здійснили аналіз у частині даного підрозділу Проекту Закону України «Про меценатство», поданого до Верховної Ради 22.09.2004 народним депутатом М.Г. Баграєвим (№ 6176), та, з метою усунення протиріч із чинним законодавством, запропонували низку змін та доповнень.

1.3. Правове регулювання меценатства в Україні

Меценатство є важливим чинником підтримки культури, мистецтва, науки і освіти, розвитку творчого, духовного, інтелектуального потенціалу суспільства.

Сучасне відродження меценатства є відповідною реакцією суспільства на соціально-економічну ситуацію, показниками якої є не тільки фінансовий рівень населення та перебування його у скрутному становищі, а й ослаблення потенціалу держави. Меценатська діяльність як на державному, так і на регіональному рівні перебуває у стані відродження та становлення; меценатство як особлива форма благодійності потребує вдосконалення законодавчої бази та популяризації серед громадян шляхом інформаційних заходів [149].

Вихід із сьогоденної кризи вбачається у розробці моделей меценатської діяльності, вдосконаленні правого регулювання, що буде максимально відповідати специфіці і традиціям української культури та історії, сучасним рівням розвитку освіти та науки. Аналіз накопиченого в Україні позитивного і негативного досвіду меценатської діяльності, сучасної законодавчої бази, розробка концепції та моніторингу реальних тенденцій розвитку меценатської діяльності – актуальна теоретична і практична проблема сучасної України [149].

Для розвитку правового забезпечення меценатської діяльності сьогодні вже сформовано певну законодавчу і наукову базу, в основу яких лягли принципи і засади, закладені і закріплені ще законодавством колишнього СРСР, а також вироблених наукою відповідних пропозицій і рекомендацій. Вагомий внесок щодо вдосконалення законодавства про меценатську діяльність зробили такі вчені, як: Я. Буздуган, Р. Коваленко, О. Ковтун, Х. Коновейчук, О. Кожушко, Т. Курінна, О. Літвіна, І. Литвин, Р. Сербин, І. Тимошенко, В. Чепурнов та ін. Не дивлячись на те, що вчені досліджують

проблеми ефективності правового регулювання меценатської діяльності, сьогодні залишаються прогалини та наявні певні правові колізії у цій сфері.

Метою є проведення аналізу норм чинного законодавства України щодо меценатської діяльності, визначення проблемних питань, недоліків і протиріч, а також подальших перспектив його розвитку.

Розвиток нормативно-правової бази державного регулювання меценатської діяльності в Україні є концептуальною основою для ефективного функціонування меценатства на сучасному етапі. Як свідчить світова та вітчизняна практика, державної підтримки недостатньо для збереження культурної та освітньої спадщини, розвитку творчого, інтелектуального потенціалу суспільства. Тому для ефективної реалізації даної діяльності необхідна сприятлива правова основа, а звідси – удосконалення організаційного, правового механізму регулювання меценатства.

Так, у Національній стратегії сприяння розвитку громадського суспільства в Україні на 2016-2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016 [122], зауважено на недостатньому рівні гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу й акцентовано на недосконалості чинного законодавства, що викликає створення штучних бар'єрів для реалізації суспільних ініціатив.

Правові відносини у сфері меценатства регулюються Конституцією України, Цивільним, Господарським та Податковим кодексами України, законами України: «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про об'єднання громадян» та ін. Сьогодні в Україні відсутність спеціального законодавства щодо державного регулювання меценатства значною мірою стримує розвиток благодійної діяльності у сфері освіти, культури та мистецтва. Згідно з ч. 6 ст. 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» меценатська діяльність – благодійна діяльність у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень, яка здійснюється у порядку, визначеному цим Законом

та іншими законами України [96, ст. 1]. Водночас специфіка меценатської діяльності не відображена в зазначеному Законі, а отже потребує регламентації в окремому нормативно-правовому акті. Однак Проект закону «Про меценатство» від 22 вересня 2004 року, поданого до Верховної Ради 22.09.2004 народним депутатом М.Г. Баграєвим (№ 6176), визнаний експертами як такий, що потребує істотного доопрацювання. Про це ми також наголошували у попередньому підрозділі.

Нова редакція Проекту закону «Про меценатство», розроблена Міністерством культури і туризму України у 2007 році, вже містить не лише більш уточнену термінологію щодо меценатської діяльності, а й систему державного протекціонізму стимулювання розвитку галузі [113]. Однак досі законопроект не поданий до Верховної Ради України, хоча на важливості і терміновості його прийняття неодноразово наголошувала як громадськість, так і ряд представників владних структур [78, с. 99].

Необхідність прийняття спеціального закону з регламентації меценатської діяльності зумовлюється реальним станом розвитку культури та мистецтв, необхідністю створення належних умов для поступального розвитку культури української нації та культур національних меншин, збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища, естетичного виховання дітей та юнацтва, проведення фундаментальних досліджень у сферах мистецтва, теорії та історії культури України [68].

Більшість науковців наголошували у своїх працях, і ми також погоджуємося з цим, що меценатство є важливим джерелом недержавної підтримки культурного розвитку держави, оскільки, як свідчить світова та вітчизняна практика, державної підтримки в багатьох випадках недостатньо для збереження та розвитку національного культурного надбання. Але діяльність меценатів може вільно розвиватися у країні лише, якщо на рівні держави та суспільства для неї існують сприятливі умови, а саме: національне законодавство сприяє законній меценатській діяльності; зі сторони держави та

суспільства меценати отримують узаконені заохочення матеріального та морального характеру тощо [146].

Тому вважаємо за необхідне зупинитися на законопроекті «Про меценатство», внесеному М.Г. Баграєвим, продовживши його аналіз та доповнення, які здійснили у попередньому підрозділі.

Відповідно до статті 3 Проекту закону «Про меценатство» [112], внесеного М.Г. Баграєвим, предметом регулювання даного закону є:

«1. Відносини у сфері меценатства і меценатської діяльності.

2. Створення правових гарантій та умов для розвитку і вільного функціонування меценатської діяльності.

3. Визначення прав та обов'язків фізичних та юридичних осіб в сфері меценатства, встановлення відповідальності за порушення законодавства про меценатство, а також правове регулювання участі осіб, що займаються меценатською діяльністю в процесі збереження і розвитку культурної спадщини».

Відповідно до ч. 5 ст. 11 вказаного законопроекту зазначено, що «...меценатська організація вноситься до реєстру благодійних організацій», а згідно з сьомим абзацом «меценатська організація реєструється як неприбуткова організація». Якщо ми звернемося до Податкового кодексу України, то відповідно до ст. 14.1.121 «неприбуткові підприємства, установи та організації – неприбуткові підприємства, установи та організації, які не є платниками податку на прибуток підприємств відповідно до пункту 133.4 статті 133 цього Кодексу» [90].

До неприбуткових підприємств, установ та організацій стаття 133.4.6 Податкового кодексу України відносить неприбуткові організації:

бюджетні установи;

громадські об'єднання, політичні партії, творчі спілки, релігійні організації, благодійні організації, пенсійні фонди;

спілки, асоціації й інші об'єднання юридичних осіб;

житлово-будівельні кооперативи (із першого числа місяця, наступного за місяцем, у якому відповідно до закону здійснено прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом житлового будинку й такий житловий будинок споруджувався чи придбався житлово-будівельним (житловим) кооперативом), дачні (дачно-будівельні), садівничі та гаражні (гаражно-будівельні) кооперативи (товариства);

об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, асоціації власників жилих будинків;

професійні спілки, їх об'єднання й організації профспілок, а також організації роботодавців та їх об'єднання;

сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;

інші юридичні особи, діяльність яких відповідає вимогам п. 133.4 Податкового Кодексу [90].

Для уникнення неточностей пропонуємо ч. 7 ст. 11 Проекту закону України «Про меценатство» [112] викласти в такій редакції: «Меценатська організація реєструється як благодійна неприбуткова організація в порядку, що визначений чинним законодавством України». Виходячи з того, що на меценатську діяльність поширюється дія Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», а також положення законодавства, які стосуються неприбуткових організацій, потребує доповнення й п. 3 ст. 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [96], а саме визначення благодійна організація слід доповнити словами «благодійна неприбуткова організація».

Також, виходячи із того, що меценатська діяльність сьогодні регулюється нормами Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», цілком логічним є його включення у перелік законодавчої бази ст. 2 Проекту закону «Про меценатство».

У статті 1 Проекту закону «Про меценатство» дається визначення термінів та понять. При цьому ряд визначень термінів у законопроекті «Про

меценатство» суперечить відповідним визначенням чинного Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Згідно зі ст. 1 Проекту закону «Про меценатство» «меценатство (меценатська діяльність) – добровільна, безкорислива матеріальна, фінансова, організаційна, консультаційна та/або інша підтримка меценатами або меценатськими організаціями набувачів меценатської допомоги в галузі культури та мистецтва в розмірі, що є не меншим від мінімального меценатського внеску» [112]. Щодо визначення меценатської діяльності, то ми здійснили його аналіз та надали авторське з урахуванням внесення необхідних змін до чинного законодавства. Але хочемо зупинити увагу на обмеженні кола благодійників, яке передбачає законопроект.

Отже, в законопроекті, на відміну від Закону, пропонується не вважати меценатами тих благодійників, які внесли менше «мінімального меценатського внеску».

Згідно із законопроектом «мінімальний меценатський внесок – будь-яка за формою одноразова допомога набувачу меценатської допомоги в еквіваленті 600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян від фізичних осіб або еквіваленті шести тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян від юридичних осіб» [112, ч. 5 ст. 1].

Запровадження мінімального меценатського внеску було б зрозумілим, якби це якимось пов'язувалось з податковими пільгами для меценатів у Податковому кодексі України. Але в законопроекті «Про меценатство» такий зв'язок відсутній. Не вмотивованим є також застосування терміна «мінімального меценатського внеску» лише до «одноразової допомоги» [127]. Ґрунтуючись на сказаному вище, якщо благодійник надав одному набувачеві допомогу на 600 неоподатковуваних мінімумів, то він підпадатиме під категорію меценатів, а у випадку надання декільком набувачам допомоги меншої, ніж за фіксований неоподатковуваний мінімум, то даний благодійник не підпадатиме під категорію меценатів.

Тому вважаємо за необхідне виключити дане обмеження з ч. 5 ст. 1 законопроекту.

Говорячи про податкові пільги, слід зазначити, що був розроблений та поданий Проект закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку благодійної діяльності № 8237 від 05.04.2018. Метою законопроекту є сприяння розвитку благодійної діяльності в Україні за рахунок розширення кола отримувачів благодійної допомоги, звільненої від оподаткування податком на доходи фізичних осіб та військовим збором – осіб з інвалідністю, малозабезпечених та незахищених верств населення, а також залучення фізичних осіб до благодійництва.

Законопроектом пропонується звільнити від оподаткування податком на доходи фізичних осіб:

- кошти або вартість майна (послуг), що надаються як допомога на лікування та медичне обслуговування платника податку або члена сім'ї фізичної особи першого ступеня споріднення, дитини, яка перебуває під опікою або піклуванням платника податку, за умови документального підтвердження витрат, пов'язаних із наданням зазначеної допомоги за рахунок коштів фізичної особи;

- кошти, надані підприємствами, установами та організаціями, які внесені до Реєстру неприбуткових установ та організацій, дитині з інвалідністю; дитині, у якої хоча б один із батьків є особою з інвалідністю; дитині-сироті, дитині, в якої один із батьків помер або загинув; дитині з багатодітної чи малозабезпеченої родини тощо;

- цільову благодійну допомогу, що надається юридичними чи фізичними особами у будь-якій сумі (вартості):

- іноземним закладам охорони здоров'я, за умови дотримання вимог, встановлених Кодексом, для компенсації вартості платних послуг з лікування платника податку або члена його сім'ї першого ступеня споріднення, особи з інвалідністю, дитини з інвалідністю тощо;

– протезно-ортопедичним підприємствам, реабілітаційним установам або іноземним закладам охорони здоров'я, за умови дотримання вимог, встановлених цим підпунктом, для компенсації вартості платних реабілітаційних послуг, протезно-ортопедичних виробів, технічних та інших засобів реабілітації, виробів медичного призначення для індивідуального користування осіб з інвалідністю, наданих за медичними показаннями платнику податку або члену його сім'ї першого ступеня споріднення, або дитині, законним представником якої є платник податку, у розмірах, що не перекриваються виплатами з бюджетів і фонду загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування за наявності відповідних підтверджуючих документів;

– центрам соціальної підтримки дітей та сімей [126].

Також пропонується збільшити суму нецільової благодійної допомоги, у тому числі матеріальної, що надається резидентами – юридичними або фізичними особами на користь платника податку протягом звітного податкового року, яка не включається до оподатковуваного доходу, з одного до трикратного розміру доходу, визначеного згідно з абзацом першим підпункту 169.4.1 пункту 169.4 статті 169 цього Кодексу, встановленого на 1 січня такого року, сукупно за рік [126].

Якщо продовжити аналіз Проекту закону «Про меценатство», то слід зупинитися на ст. 11 «Державна реєстрація меценатської організації». Як ми вже зазначали вище, у ч. 5 вказаної статті зазначено, що «зареєстрована меценатська організація вноситься до реєстру благодійних організацій...» [112]. Тож цілком логічним є доповнення ч. 9 цієї ж статті, де вказується перелік актів, відповідно до яких має проходити реєстрація меценатських організацій, додавши Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

Сьогодні державну реєстрацію благодійних організацій проводять державні реєстратори за місцем знаходження благодійних організацій

відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [104]. Необхідно наголосити, що реєстраційна діяльність здійснюється не у сфері меценатської чи благодійної діяльності. Державна реєстрація вказаних організацій здійснюється з метою надання відповідного правового статусу суб'єктам, які бажають здійснювати цю діяльність, а також отримання дозволу на заняття меценатською діяльністю з присвоєнням реєстраційного номера, видачею реєстраційного посвідчення та занесенням до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Аналізуючи зміст Проекту закону «Про меценатство» щодо механізму управління меценатськими організаціями, слід зазначити, що нечітко визначено їх органи та компетенція. Так, у ст. 8 «Заснування та членство в меценатських організаціях» йдеться, що засновник меценатської організації формує орган управління організацією. У разі, якщо засновниками меценатської організації є дві чи більше особи, то у даній статті зазначається тільки порядок створення меценатської організації, залишаючи поза увагою орган управління. У ст. 9 даного законопроекту передбачено компетенції вищого органу управління меценатської організації. З метою уникнення неточностей, на нашу думку, даний законопроект слід доповнити окремою статтею «Органи управління меценатськими організаціями», яка визначить систему управління меценатською організацією та встановить підпорядкування даних органів. Пропонуємо таку редакцію цієї статті:

«Стаття. Органи управління меценатської організації»

1. Органами управління меценатськими організаціями, засновниками якої є дві і більше осіб, є загальні збори учасників, виконавчий орган і наглядова рада.

Вищим органом управління меценатськими організаціями, засновниками якої є дві і більше осіб, є загальні збори учасників, які складаються з учасників таких організацій або уповноважених представників таких учасників.

Загальні збори учасників можуть вирішувати будь-які питання діяльності меценатських організацій у межах установчих документів. Порядок здійснення своєї діяльності учасниками, їх компетенція визначаються установчими документами меценатської організації.

У всіх інших випадках органами управління меценатської організації є виконавчий орган і наглядова рада.

2. Виконавчий орган меценатської організації є постійно діючим органом управління, склад якого формується відповідно до установчих документів організації. Виконавчий орган діє від імені меценатської організації у порядку та межах повноважень, встановлених законом та установчими документами організації.

3. Наглядова рада меценатської організації є органом управління, який в межах своїх компетенцій, визначених установчими документами, контролює і регулює діяльність виконавчого органу та здійснює інші функції, передбачені установчими документами. Вищий орган управління меценатської організації може утворювати інші контрольно-наглядові органи меценатської організації».

Аналізований законопроект передбачає заходи стимулювання меценатської діяльності (ст. 19). Щодо морального заохочення меценатства, то воно передбачено ст. 18 законопроекту «Про меценатство»:

«Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, визнаючи соціальну значимість меценатства:

встановлюють почесні звання, нагороди та відзнаки за діяльність в сфері меценатства;

представляють до звання «почесний меценат» та/або «почесний житель міста»;

нагороджують державними нагородами України, нагородами і відзнаками органів місцевого самоврядування;

... Виявлення вдячності з боку фізичних та юридичних осіб, що отримали меценатську допомогу, може здійснюватись публічно, в тому числі через засоби масової інформації, що не вважається рекламою» [126].

Слід зауважити, що питання розмежування спонсорства і рекламодавства врегульовані Законами України «Про рекламу» та «Про телебачення і радіомовлення».

На основі аналізу Проекту закону «Про меценатство» з урахуванням виявлених неточностей та розроблених пропозицій нами розроблено проект закону «Про меценатство» (додаток А). На нашу думку, запропонований законопроект сприятиме розвитку меценатства в Україні, відродженню його традицій. Як результат, суттєво зросте меценатська підтримка культури, мистецтва, освіти і науки, що сприятиме кращому доступу населення до культурних цінностей, естетичному вихованню дітей і молоді, збереженню культурної спадщини, розвитку професійного мистецтва і мистецького аматорства, активізації наукових досліджень, зростанню творчого, інтелектуального потенціалу суспільства [114].

Оскільки ми надаємо характеристику правового регулювання меценатства, не можна залишити без уваги Цивільний кодекс України. І хоча благодійні організації як особливий вид юридичних осіб не знайшли свого відбиття у ньому, але він надав розгорнуту класифікацію юридичних осіб, поділивши їх на юридичних осіб публічного і приватного права, підприємницькі і непідприємницькі товариства й установи, а також дав їм легальні визначення (ст. 80-86).

Господарський кодекс України так само здійснює правове регулювання благодійної діяльності, насамперед у сфері її ліцензування. Так, відповідно до статті 131 Господарського кодексу України, благодійна організація має право здійснювати неприбуткову господарську діяльність, спрямовану на виконання її цілей, визначених установчими документами. Здійснення благодійними організаціями діяльності у вигляді надання певних послуг (виконання робіт),

що підлягають обов'язковому ліцензуванню, допускається після такого ліцензування в установленому порядку.

Тобто для надання благодійником (благодійною організацією) послуги (виконання робіт) необхідно мати обов'язково сертифікат або ліцензію. На підставі акта надання послуг (виконання робіт) благодійна організація складає довідку про надходження в натуральній формі. Якщо це послуга, скажімо, із поточного ремонту, послуги з оцінки майна чи благодійник оплатив курси підвищення кваліфікації, то така особа повинна мати ліцензію на заняття відповідним видом господарської діяльності, яка дає право такій особі надавати певного роду послуги чи виконувати роботи в інтересах та на користь благодійної організації чи благоотримувача зокрема [2, с. 8-13; 74, с. 70].

Значний інтерес становить також проект Закону України «Про невідприємницькі організації», покликаний здійснювати безпосереднє регулювання діяльності благодійних організацій. Ідея його прийняття прямо пов'язана із ЦК України. Проект Закону передбачив, що невідприємницькі організації можуть створюватися у формі товариств, установ і фондів – як форми установи. Цього явно недостатньо, тому що Проект закону торкнувся лише загальних моментів, не вирішивши питань створення й діяльності кожного з видів невідприємницьких організацій [133, с. 120]. Даний аспект також наголошує на необхідності прийняття спеціального закону, який б мав врегулювати кожен вид невідприємницьких організацій, у тому числі благодійні організації, а також і меценатські як форму благодійної.

Необхідність прийняття Закону «Про меценатство» зумовлена важливістю меценатської діяльності для розвитку культури, мистецтва, освіти і науки, а також недостатньою розвиненістю меценатства в Україні [94, с. 1]. Крім того, специфіка, предмет меценатства та окремі напрями не відображені у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Зокрема, в Україні виникає правова колізія, бо модельний закон «Про меценатство і благодійну діяльність», прийнятий на десятому пленарному

засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав – учасниць СНД (постанова № 10-8 від 6 грудня 1997 р.), рекомендує національним парламентам країн СНД у ст. 2, зокрема, такі напрями меценатства і благодійної діяльності:

1) меценатство здійснюється з метою надання допомоги у сфері мистецтва, науки, культури, освіти, просвіти для збереження, примноження і поширення духовних цінностей у суспільстві, сприяння розвитку творчих і духовних основ особистості;

2) благодійна діяльність здійснюється в напрямках: профілактичної роботи, пов'язаної з переборенням наслідків стихійного лиха, екологічних, промислових чи інших катастроф і запобіганням нещасним випадкам; сприяння зміцненню миру, дружби і злагоди між народами, запобігання соціальним, національним, релігійним конфліктам; сприянню підвищення престижу і ролі сім'ї в суспільстві; сприяння діяльності у сфері освіти, науки, культури мистецтва, просвіти і духовному розвитку особистості [68].

Отже, для удосконалення правового регулювання меценатства в Україні доцільним є прийняття окремого закону, що буде регулювати правовідносини у цій сфері.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи теоретичні основи становлення та розвитку правових засад меценатства в Україні, можна дійти таких висновків.

Меценатство існувало з найдавніших часів, змінюючи та вдосконалюючи свої форми. Спираючись на історичний аналіз становлення меценатства, його зародження та розвиток до сьогодення можна сформувати у шість етапів. Першим етапом є зародження цього поняття та явища, і він припадає на період з часів існування Римської Держави до заснування Київської Русі у IX ст. Другим етапом є етап від IX ст. до кінця XVI ст., коли відбувається заснування Київської Русі, а благодійність проявляється вже на

суспільному рівні як соціальне явище. На нашу думку, на це вплинуло прийняття християнства. З 80-х років XVI ст. до початку XVIII ст. триває третій етап розвитку меценатства та благодійності в Україні. У цей період починають засновуватися та діяти благодійні організації. У період з XVIII-XIX ст. виділено четвертий етап розвитку меценатства та виникнення такого явища, як спонсорство у сферах культури та освіти, який здійснювався з метою популяризації персони (спонсора) у суспільстві. П'ятий етап (XIX – початок XX ст.) характеризується появою значної кількості меценатів, причиною чого є активізація суспільно-культурної діяльності в Україні через соціально-економічні перетворення. Шостий етап починається у 1991 році, після проголошення України незалежною державою, і триває дотепер.

У процесі аналізу значення меценатства визначено, що меценатство – це форма благодійності, що здійснюється добровільно, безкорисливо та усвідомлено фізичними або юридичними особами, що виражається через особисту та/або майнову допомогу, ґрунтується на принципах законності, гуманності і справедливості, рівності та здійснюється у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки та наукових досліджень.

Основним ознаками меценатської діяльності є добровільна, безоплатна та безкорислива матеріальна, фінансова допомога; збереження, створення та поширення культурних цінностей у суспільстві, охорона культурної спадщини; допомога у розвитку творчих і духовних засад особистості; сприяння підвищенню престижу та ролі освітньо-культурної сфери діяльності.

Меценатами є дієздатні фізичні особи, що здійснюють меценатську діяльність самостійно або надають допомогу меценатським організаціям. У свою чергу, меценатські організації виділено як різновид благодійних організацій, що здійснюють відповідно до установчих документів неприбуткову меценатську діяльність.

Спираючись на ознаки меценатської діяльності, запропоновано доповнити перелік суб'єктів, які не можуть бути набувачами меценатської

допомоги, включивши: службових осіб органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, державного арбітражу, державного нотаріату, суб'єктів підприємництва, діяльність яких направлена на отримання прибутку.

Сьогодні в Україні відсутнє спеціальне законодавство щодо державного регулювання меценатства, що значною мірою стримує розвиток благодійної діяльності у сфері освіти, культури, мистецтва, науки і наукових досліджень. Сьогодні цю діяльність регламентує Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», який не відображає специфіку меценатства, а отже останнє потребує регламентації в окремому нормативно-правовому акті.

На основі аналізу Проекту закону «Про меценатство» від 22 вересня 2004 року, поданого до Верховної Ради 22.09.2004 народним депутатом М.Г. Баграєвим (№ 6176), запропоновано авторський проект закону «Про меценатство» (додаток А), який сприятиме нормативно-правовому регулюванню меценатських відносин в Україні.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕЦЕНАТСТВА В УКРАЇНІ

2.1 Правове забезпечення діяльності суб'єктів меценатства в Україні

Останні зміни у світогляді суспільства в Україні супроводжуються підвищенням суспільної активності громадян, яка знаходить свій прояв в утворенні неприбуткових благодійних організацій, покликаних вирішувати значний обсяг суспільно-значущих проблем. Спираючись на історичний досвід меценатської діяльності українців та відроджуючи благодійний сектор, сучасні меценати беруть на себе відповідальність за вирішення багатьох соціальних завдань, які сьогодні держава вирішити не в змозі.

Меценатська діяльність є важливим джерелом недержавної підтримки гуманітарної політики держави. Вона забезпечує безкорисливу допомогу і заступництво, які направлені на досягнення вищих інтелектуальних, культурних, етичних цінностей суспільного значення.

Особливості правового регулювання меценатської діяльності досліджували у своїх працях такі науковці, як: В. Бакальчук, О. Донік, Н. Колосова, Т. Курінна, Л. Лавриненко, С. Матяж, Р. Сербин, М. Слабошпицький, І. Смоляк, Л. Хобта та інші.

Проте правове регулювання діяльності меценатських організацій та фізичних осіб-меценатів у цій сфері суспільної діяльності потребує подальшого комплексного дослідження, в тому числі й всебічного аналізу чинного законодавства.

У зв'язку з цим основними завданнями є здійснити аналіз чинного законодавства щодо регулювання правовідносини серед суб'єктів

меценатської діяльності, виокремити законодавчі колізії, що гальмують розвиток меценатства в Україні.

Як свідчить світова та вітчизняна практика, державної підтримки не достатньо для збереження культурної спадщини, розвитку творчого, інтелектуального потенціалу суспільства. А для розвитку меценатства необхідна сприятлива правова база, моральна та матеріальна підтримка меценатів.

Одним із важливих факторів, який стимулює розвиток благодійності і меценатства, є наявність чинної законодавчої бази, яка регулює відносини між суб'єктами й об'єктами цих правовідносин.

Згідно із Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» суб'єктами благодійної діяльності є благодійник та фактичний набувач благодійної допомоги [96].

Відповідно до п. 5 ст. 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» благодійником виступає дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка згідно свого статуту здійснює благодійну діяльність.

Під бенефіціаром (фактичним набувачем благодійної допомоги) розуміють набувача благодійної допомоги (фізичну особу, неприбуткову організацію або територіальну громаду), що одержує допомогу від одного чи декількох благодійників для досягнення цілей, визначених Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

При цьому встановлено, що бенефіціарами благодійних організацій можуть бути також будь-які юридичні особи, які одержують допомогу для досягнення визначених цим Законом цілей.

Отже, Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» чітко визначає того, хто надає благодійну допомогу, – благодійника та того, хто її набуває, – бенефіціара. Водночас цим Законом не обмежено коло таких суб'єктів, тобто ними можуть бути як фізичні, так і юридичні особи [12].

Як ми вже зазначали у попередніх розділах, хоч Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» і визначає меценатство як специфічну форму благодійництва, але він не відображає всю особливість здійснення меценатської діяльності. У попередньому підрозділі ми проаналізували визначення, подане Проектом закону «Про меценатство» від 22 вересня 2004 року, підготовленого народним депутатом М.Г. Баграєвим (№ 6176) [112]. Також ми запропонували власне визначення меценатів – як дієздатних фізичних осіб, що здійснюють меценатську діяльність самостійно або надають допомогу меценатським організаціям; та меценатських організацій – як різновиду благодійних організацій, що здійснюють відповідно до установчих документів неприбуткову меценатську діяльність.

Також нами доповнено перелік суб'єктів, які не можуть бути набувачами меценатської допомоги (ч. 3 ст. 5 законопроекту).

У свою чергу, Податковий кодекс України безпосередньо не визначає переліку суб'єктів благодійної діяльності [90]. Суб'єктами, які мають право на отримання благодійної допомоги згідно з пп. 14.1.121 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу, є неприбуткові підприємства, установи та організації, діяльність яких спрямовано на провадження благодійництва й меценатства, а також іншої діяльності, передбаченої законодавством. Більш того, надання благодійної допомоги прямо не обмежено жодним нормативним актом, тому надавати її мають право як резиденти України, так і нерезиденти.

Щоб здійснити повний аналіз правового забезпечення діяльності суб'єктів меценатської діяльності, слід виділити їх ознаки.

Першою ознакою є наявність правосуб'єктності. Із наведених вище визначень суб'єктів меценатської діяльності, слід зазначити, що ст. 4 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» визначено, що суб'єктами благодійної діяльності є благодійні організації, які утворені та діють відповідно до цього Закону, а також інші благодійники та бенефіціари.

У свою чергу, ст. 1 вказаного Закону визначає благодійника як дієздатну фізичну особу або юридичну особу приватного права (у тому числі благодійну

організацію), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності [96]. Щодо благодійної організації, то ця ж стаття говорить, що благодійна організація – це юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених цим Законом, як основну мету її діяльності.

Стаття 12 аналізованого Закону визначає коло осіб, які можуть бути засновниками та учасниками благодійних організацій. Так, ч. 3 цієї статті говорить про те, що благодійні товариства та благодійні фонди можуть мати, крім засновників й інших учасників, порядок вступу яких визначається установчими документами [96]. У свою чергу, ст. 13 цього ж Закону говорить, що благодійний фонд має учасників, які здійснюють управління цим видом благодійної організації, залишаючи поза увагою засновників та участь, яку вони відіграють в діяльності даної організації. Для вирішення даної колізії, вважаємо доповнити пункт 4 статті 13 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» таким реченням: «...Благодійний фонд може бути створено одним чи кількома засновниками, які не беруть участі в управлінні благодійною організацією. ...»

Щодо Проекту закону «Про меценатство» від 22 вересня 2004 року, підготовленого народним депутатом М.Г. Баграєвим (№ 6176), то тут відсутнє посилання щодо правосуб'єктності мецената – фізичної особи. Тому ми наголошуємо на включенні до визначення меценатів даного уточнення: «дієздатна фізична особа...».

Якщо звернутися до Цивільного кодексу, то він регламентує положення неприбуткових юридичних осіб, визначаючи їх особами приватного права, які в своїй статутній діяльності (насамперед щодо майнових її аспектів) керуються нормами Цивільного кодексу України, а в частині вимог щодо структури, порядку створення та функціонування – чинним законодавством України як юридичні особи, які визначаються як «неприбуткові» («некомерційні») організації. Залежно від того, чи передбачають неприбуткові

організації членство, вони матимуть форму установ або не підприємницьких товариств.

Наступною ознакою, що притаманна суб'єктам адміністративних відносин, є володіння потенційною можливістю реально брати участь в адміністративно-правових відносинах [4].

Якщо звернемося до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [96], то відповідно до ст. 5 «Благодійники спільно чи індивідуально можуть здійснювати благодійну діяльність на підставі добровільного вибору одного або кількох таких її видів:

- 1) безоплатна передача у власність бенефіціарів коштів, іншого майна, а також безоплатне відступлення бенефіціарам майнових прав;
- 2) безоплатна передача бенефіціарам права користування та інших речових прав на майно і майнові права;
- 3) безоплатна передача бенефіціарам доходів від майна і майнових прав;
- 4) безоплатне надання послуг та виконання робіт на користь бенефіціарів;
- 5) благодійна спільна діяльність та виконання інших контрактів (договорів) про благодійну діяльність;
- 6) публічний збір благодійних пожертв;
- 7) управління благодійними ендаментами;
- 8) виконання заповітів, заповідальних відказів і спадкових договорів для благодійної діяльності;
- 9) проведення благодійних аукціонів, негрошових лотерей, конкурсів та інших благодійних заходів, не заборонених законом».

Податковий та Цивільний кодекси України до діяльності неприбуткових підприємств, установ та організацій відносять діяльність, спрямовану на провадження благодійництва й меценатства, а також іншу, передбачену установчими документами та законодавством.

Якщо звернемося до Проекту закону «Про меценатство» від 22 вересня 2004 року, підготовленого народним депутатом М.Г. Баграєвим (№ 6176) [112], то його стаття 6 дає такий перелік форм меценатської діяльності:

1) фінансова допомога, що надається у формі гранту, субсидії, добровільної пожертви, взяття на себе витрат по повному або частковому утриманню об'єктів, що належать набувачам меценатської допомоги;

2) матеріальна допомога, шляхом безоплатної передачі майна та/або майнових прав, в тому числі цінних паперів, прав інтелектуальної власності, набувачу меценатської допомоги тимчасово, у постійне користування або у власність;

3) надання організаційних, консультаційних, експертних та інших послуг;

4) волонтерська (безоплатна) праця осіб;

5) організація та проведення меценатських благодійних акцій: вистав, конкурсів, показів, виставок, концертів, олімпіад тощо;

6) заснування та надання стипендій, разової фінансової або матеріальної допомоги;

7) інші форми, що не суперечать законодавству України.

Меценатська діяльність може здійснюватися на основі договорів (контрактів), в яких передбачаються конкретні форми та зміст меценатської діяльності, а також в інший спосіб, що не суперечить законодавству України [112].

І третьою ознакою, яку притаманна суб'єктам адміністративного права – це зовнішня самостійність у реалізації своїх прав та обов'язків у сфері державного управління.

Відповідно до ч. 3 ст. 11 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [96] благодійні організації самостійно визначають сфери, види, місце (територію), строки і бенефіціарів благодійної діяльності в установчих документах, благодійних програмах або інших рішеннях органів управління.

Більш того, ч. 4 ст. 16 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» визначає право на здійснення благодійною організацією господарської діяльності без мети одержання прибутку, що сприяє досягненню їх статутних цілей.

Це відповідає визначенню благодійної діяльності, під якою розуміється добровільна особиста і/або майнова допомога для досягнення встановлених вказаним законом цілей, що не передбачає отримання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійникові від імені або за дорученням бенефіціара [96, п. 2 ч. 1 ст. 1].

Благодійні організації мають право власності та інші речові права на кошти, цінні папери, земельні ділянки, інше нерухоме та рухоме майно, а також нематеріальні активи, якщо інше не встановлено законом або установчими документами [96, п. 16.1 ст. 16].

Отже, благодійні організації можуть провадити діяльність, що не суперечить вимогам чинного законодавства про благодійну діяльність та благодійні організації.

Проект закону «Про меценатство» чітко не визначає самостійність у провадженні діяльності меценатськими організаціями. Стаття 15 визначає, що меценатська організація має право здійснювати ті види діяльності, які відповідають цілям, що визначені статтею четвертою цього Закону та передбачені її статутом. Здійснення меценатською організацією господарської діяльності спрямовується на виконання її статутних цілей та завдань, на створення та підтримання необхідних матеріально-технічних умов свого функціонування. Із змісту даної статті випливає, що меценатська організація може провадити господарську діяльність для досягнення її статутних цілей. З метою уникнення у майбутньому юридичних колізій, вважаємо необхідним внести уточнення, а саме: «Здійснення меценатською організацією господарської діяльності спрямовується на виконання її статутних цілей та завдань, на створення та підтримання необхідних матеріально-технічних умов свого функціонування, без мети одержання прибутку».

Також вказаний законопроект обмежує меценатські організації здатністю мати філії та представництва, що передбачає ст. 95 Цивільного кодексу України. Тож пропонуємо доповнити статтю 15 законопроекту такою частиною: «Меценатські організації мають право створювати відокремлені підрозділи, бути засновником та учасником інших добровільних об'єднань, здійснювати спільну меценатську діяльність, а також мати інші права згідно із законом».

Доцільно зазначити, що благодійні організації мають право на податкові преференції, зокрема щодо звільнення від сплати податку на прибуток підприємств.

Так, відповідно до п. 133.4.6 п. 133.4 ст. 133 Податкового кодексу України благодійні організації можуть бути внесені до реєстру неприбуткових установ та організацій і не бути платниками податку на прибуток.

Критерії віднесення підприємств, установ та організацій до неприбуткових встановлено пп. 133.4.1 п. 133.4 ст. 133 Податкового кодексу України, відповідно до якого неприбутковим підприємством, установою та організацією є підприємство, установа та організація (далі – неприбуткова організація), що одночасно відповідає таким вимогам:

- утворена та зареєстрована в порядку, визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації;

- установчі документи якої містять заборону розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб;

- установчі документи якої передбачають передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зарахування до доходу бюджету у разі припинення юридичної особи (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення);

– внесена контролюючим органом до Реєстру неприбуткових установ та організацій.

Крім того, пп. 133.4.2 п. 133.4 ст. 133 ПКУ визначено, що доходи (прибутки) неприбуткової організації використовуються виключно для фінансування видатків на утримання такої неприбуткової організації, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами [159].

Отже, доходи внесені до Реєстру благодійної організації, отримані від статутної діяльності, можуть розглядатися як доходи, які звільнені від оподаткування, за умови, що такі доходи (прибутки) використовуються виключно для фінансування видатків на утримання такої неприбуткової організації, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами, без розподілу таких доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб.

Аналізуючи правове забезпечення діяльності суб'єктів меценатства в Україні, ми виділили ознаки, притаманні суб'єктам меценатства, надали їх повну адміністративно-правову характеристику; внесли уточнення щодо правосуб'єктності мецената – фізичної особи; запропонували варіант вирішення правової колізії, що нами підкреслено у ст. 12 та 13 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

2.2. Принципи державної політики щодо меценатства в Україні

Одним із чинників формування ефективної стратегії розвитку державної політики у сфері меценатської діяльності є проведення та реалізація соціально-культурних реформ в країні. Останнім часом органи державної влади більше приділяють уваги благодійній та меценатській діяльності в Україні. Проведено

низку реформ, направлених на стимулювання добродійної матеріальної підтримки культури, залучення приватного капіталу, відродження традицій меценатства та благодійництва. З'являється все більше проектів, спрямованих на допомогу медичним закладам, придбання медобладнання, зростає кількість підтриманих соціальних і освітніх проектів. Зокрема, створено спеціальні податкові пільги з боку держави для тих, хто фінансово підтримує розвиток культури та мистецтва [52].

Аналіз сучасної доктрини відповідно до порушеної теми дослідження засвідчив, що проблемі формування державної політики щодо меценатства недостатньо уваги. Загальнотеоретичному розгляду та аналізу відродження благодійності та меценатства присвятили свої праці такі науковці, як: О. Донік, О. Ковтун, Т. Курінна, Т. Ніколаєва, С. Матяж. Розкриття особливостей розвитку меценатства розкрили А. Гулевська-Черниш, Л. Дума, С. Закірова, А. Нарядько, О. Семашко, Р. Сербин, Ф. Ступак, М. Слабошпицький, В. Халецький.

Останнім часом простежується тенденція підвищення інтересу дослідників до процесів формування ефективної державної політики у сфері меценатства, а саме: формування державними структурами правових, економічних та організаційних сприятливих умов для її становлення і розвитку. Комплексне дослідження правового статусу меценатських та інших благодійних організацій здійснено О. Літвіною, Р. Сербиним. Питанню реформування системи оподаткування благодійної діяльності в Україні присвячено праці О. Віннікова, М. Лациби.

Незважаючи на те, що дослідники аналізували окремі питання обраної проблеми, багато її аспектів залишаються недостатньо вивченими.

Метою даної статті є визначити цілі, пріоритетні завдання та принципи державної політики щодо меценатської діяльності в Україні, а також стратегічні напрями, механізми їх реалізації та очікувані результати.

З метою аргументованого наукового підходу до розкриття особливостей меценатства в Україні, на нашу думку, необхідно звернутися до теорії

принципів, проаналізувати їх класифікацію, що, у свою чергу, дасть можливість визначити дефініцію «принципи меценатської діяльності» та запропонувати власну систематику меценатської діяльності.

Принцип є основним вихідним положенням наукової системи, може розкривати теорії, ідеологічні напрями тощо. Термін «принцип» походить від лат. «principium» – початок, основа: основне вихідне положення певної теорії, вчення, науки, світогляду, політичної організації тощо [135, с. 1057]. Також енциклопедія подає й інші значення, притаманні даному термінові: внутрішнє переконання людини, яке визначає його ставлення до оточуючого; основна особливість пристрою якогось механізму.

У філософському значенні «принцип» є теоретичне узагальнення найбільш типового, що констатує і виражає закономірність, покладену в основу пізнання взагалі або в основу певної галузі знань [154, с. 529].

З точки зору гносеології А. Колодій наголошує, що категорія «принцип» тісно пов'язана з категоріями «закономірність» і «сутність». Поняття «принцип» співвідноситься з категорією «ідея» у тому випадку, коли під останньою філософи розуміють внутрішню логіку, закон існування об'єкта, те, що складає його внутрішню сутність [54, с. 16-17].

У свою чергу, В.Б. Авер'янов надає таке визначення: «Принципи слід розуміти як засадні (основні) ідеї, положення, вимоги, що характеризують зміст адміністративного права, відображають закономірності його розвитку і визначають напрями і механізми адміністративно-правового регулювання суспільних відносин» [3].

Із викладеного випливає, що категорія «принцип» є різноплановою й знаходить своє вираження у різних соціальних вимірах: політиці, економіці, права, моралі, поведінці тощо. Дане поняття відноситься до визначального, вихідного положення, оскільки є узагальненим поняттям суті відповідного явища, що відображає існуючу реальність і закономірність, які в ньому діють [132, с. 112].

На нашу думку, під принципами слід розуміти основні ідеї, вихідні положення, що розкривають зміст права та визначають механізми регулювання суспільних відносин.

Розкривши основоположення поняття «принцип», для з'ясування сутності принципів державної політики у сфері меценатської діяльності, необхідно спочатку звернутися до визначення змісту «принцип державної політики».

Перш ніж перейти до принципів, звернемося до сутності державної політики, яка визначається як «система дій, регулятивних заходів, законів, і фінансових пріоритетів з того чи іншого напрямку, проголошена органом державної влади або його представниками» [24]. Державна (публічна) політика зазвичай втілюється в «конституціях, законодавчих актах і судових рішеннях».

У понятті «державна політика» підкреслюється активна роль держави при формуванні та здійсненні цілей державного управління. Державна політика направлена на реалізацію основними політичними суб'єктами системи цілей державного управління шляхом їх направлення до суб'єктів, які здійснюють державне управління.

Спираючись на основоположні визначення, можна вважати державною політикою у сфері меценатства курс органів державної влади, направлений на реалізацію завдань та цілей щодо розвитку культури, мистецтва, науки та освіти в Україні.

На думку В.Б. Авер'янова, для повноцінного утвердження демократичних засад державного управління адміністративно-правовий режим відносин органів виконавчої влади і людини повинен виходити із становища особи як такого суб'єкта, перед яким виконавча влада відповідальна за свою діяльність, і має ґрунтуватися на незаперечному визнанні пріоритету прав людини, її законних інтересів, правомірності її вимог і очікувань від діяльності державних органів, їх посадових осіб [1, с. 187].

Отже, ґрунтуючись на загальних принципах українського адміністративного права, до основних принципів регулювання державного управління можна віднести: верховенство права; законність; рівність; забезпечення прав і свобод людини та громадянина і нормального функціонування громадянського суспільства та держави; принцип гуманізму і справедливості у взаємовідносинах між державою і людиною; демократизму нормотворчості й реалізації права; взаємної відповідальності держави і людини.

Розкриваючи зміст принципів державної політики у сфері меценатства, ми будемо ґрунтуватися на класифікації провідних вчених, й виділимо такі групи: а) ті, що визначені в міжнародних нормативно-правових актах та прийняті міжнародною спільнотою; б) ті, що визначені адміністративним правом; в) ті, що є головними в цій сфері (галузевими); г) інституційні [132, с. 113].

Модельний закон щодо меценатства та спонсорства СНД від 03.04.2008, прийнятий на тринадцятому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД (Постанова № 30-9 від 3 серпня 2008 року) [83] передбачає розділ 4, присвячений організації та принципам здійснення меценатської діяльності. Але даний акт розкриває форми меценатської діяльності, регулює порядок укладання договору між меценатом та отримувачем меценатської діяльності та загальні вимоги до отримання меценатської допомоги, та залишає поза увагою принципи здійснення меценатської діяльності. Хоча, аналізуючи зміст ст. 9 «Державні гарантії прав громадян щодо в сфері меценатства» вказаного Модельного закону, можна дійти висновку, що основні ідеї здійснення меценатської діяльності ґрунтуються на рівності незалежно від національності, соціального походження, місця проживання, віросповідання, майнового стану, наявності судимості, приналежності до громадських організацій (об'єднанням), крім громадських організацій екстремістської діяльності або таких, що пропагують насильство й тероризм; невтручанні посадових осіб у способи реалізації прав

громадян і юридичних осіб на здійснення меценатської діяльності й одержання меценатської підтримки та настання відповідальності відповідно до національного законодавства; публічності в діяльності органів державної влади та органів виконавчої влади щодо стану справ у сфері збереження й розвитку культурної спадщини.

Відповідно до положень Загальної декларації прав людини [40] та Конвенції про права дитини [58] було прийнято Всесвітню декларацію волонтерів [20], яка визначила основні міжнародні принципи діяльності волонтерів та волонтерських організацій: визначення прав на об'єднання всіх людей: чоловіків, жінок, дітей, незалежно від їх расової та релігійної приналежності, фізичних особливостей, соціального та матеріального стану; надання взаємної допомоги, безкорисливих послуг особисто чи організовано; визначення рівності колективних та індивідуальних потреб; ставлення за мету перетворити волонтерство в засіб особистого процвітання, набуття нових знань та навичок, вдосконалення здібностей, стимулюючи для цього ініціативу та творчість людей, даючи можливість кожному бути творцем, а не користувачем; стимулювання почуття відповідальності, заохочують колективну та міжнародну солідарність.

В основу другої групи принципів меценатської діяльності входять принципи, визначені адміністративним правом. Так, на нашу думку, до адміністративних принципів меценатства, слід віднести: законність; пріоритет прав та свобод людини і громадянина; рівності; демократизму нормотворчості й реалізації права; взаємної відповідальності держави і людини; гуманізму і справедливості у взаємовідносинах між державою і людиною.

Оскільки перелічені принципи є основними та загальновизнаними, вважаємо, що немає необхідності зупинятися на їх змісті.

Третю групу принципів державної політики у сфері меценатства, на нашу думку, становлять головними в цій сфері принципи – галузеві. Ця група принципів визначає основні положення у сфері діяльності меценатів та меценатських організацій. Сьогодні головним нормативно-правовим актом у

сфері меценатської діяльності залишається Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», який часткового регулює відносини у сфері меценатства. Але даний Закон України визначає тільки цілі і сферу благодійної діяльності.

Законопроект «Про меценатство», підготовлений народним депутатом України М.Г. Баграєвим, у ст. 17 передбачає, що державна політика України щодо меценатської діяльності базується на:

- а) правовому регулюванні меценатської діяльності в Україні з метою створення сприятливих умов для розвитку меценатства;
- б) визначенні пріоритетних напрямків і розробці спеціальних програм розвитку меценатства в Україні;
- в) добровільності діяльності меценатів та меценатських організацій;
- г) моральній та економічній підтримці державою меценатської діяльності через систему податкових та інших засобів заохочення [112].

Запропонований перелік принципів регулювання меценатської діяльності не розкриває основних цілей державної політики у цій сфері. З огляду на зазначене вище, вважаємо запропонувати власну класифікацію галузевих принципів меценатства. Оскільки дані принципи розкривають основні напрями регулювання меценатської діяльності, вважаємо за необхідне поділити їх у свою чергу на загальні та спеціальні галузеві принципи меценатства. Запропонований поділ зумовлюється тим, що загальні принципи меценатства формують основу тлумачення та реалізації норм права у сфері регулювання меценатської діяльності. До них слід віднести: відповідальність, розумність та верховенство права; інноваційність; принцип толерантності та демократичності.

До спеціальних принципів мають відноситися принципи, які притаманні лише інституту меценатства. Це: усвідомленість та добровільність участі в меценатській діяльності; відкритість інформації; соціальна корисність; незалежність партнерів та прозорість у взаємовідносинах; консенсуальність у визначенні умов у договорі між меценатом та набувачем меценатської

допомоги; публічність інформації щодо використання коштів меценатів; самостійність і незалежність від органів державної влади та місцевого самоврядування; безоплатності та неприбутковості; адресності у допомозі.

Вважаємо за доцільне охарактеризувати запропоновані загальні та спеціальні принципи меценатства.

Принцип відповідальності зобов'язує суб'єктів меценатської діяльності нести не лише юридичну, а й моральну відповідальність за прийняті рішення.

Принцип розумність та верховенство права передбачає, що складова розумність полягає у зваженому вирішенні питань, вступаючи у меценатські правовідносини, з урахуванням інтересів усіх учасників цих правовідносин, а також інтересів громади (публічного інтересу). Сутність складової верховенства права відображає прагнення людини і громадянина до побудови суспільства, в якому би максимально панувала справедливість і мінімально би обмежувалися її природні свободи на освіту, самоосвіту, культурний розвиток.

Принцип інноваційності ґрунтується на тому, що суб'єкти меценатства шляхом надання допомоги сприяють розробці, впровадженню та реалізації нових форм і методів діяльності у сфері культури, мистецтв, освіти та науки; у даному випадку меценатська діяльність виступає як посередник між виробниками та споживачами культурно-мистецького продукту.

За допомогою принципу толерантності забезпечуються умови вільного розвитку культурних традицій, освітянських та наукових цінностей усіх громадян на території України, не допускаючи будь-яких проявів дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Принцип демократичності передбачає взяття участі меценатів та меценатських організацій у розробці, здійсненні та контролі за реалізацією державної політики в галузі культури, освіти, мистецтва та освіти.

Сутність принципу усвідомленості та добровільності участі в меценатській діяльності полягає у тому, що суб'єкти меценатської діяльності,

вступаючи у правовідносини, усвідомлюють мету цієї діяльності та здійснюють благодійні пожертви добровільно. Принцип добровільності означає, що як надання, так і отримання меценатської допомоги ґрунтується на вільному волевиявленні суб'єкта. Тобто меценатська допомога у вигляді робіт чи наданні послуг незалежно від обставин може бути відхилена набувачем благодійної допомоги у будь-який момент.

Принцип відкритості інформації полягає у тому, щоб інформація, пов'язана з можливістю надання меценатської допомоги, була відкритою у доступі до неї, щоб кожен мав змогу скористуватися правом на її отримання.

Принцип соціальної корисності полягає у тому, що метою меценатської діяльності є сприяння розвитку культури, мистецтва, науки та освіти суспільства, що й зумовлює суспільну користь.

Принцип незалежності партнерів і прозорості у взаємовідносинах – це, в першу чергу, незалежність того, хто залучає і того, для кого залучаються кошти для надання меценатської допомоги. Відносини, які виникають між суб'єктами меценатської діяльності, ґрунтуються на відкритості у звітності про виконану роботу, способах управління благодійними пожертвами, їх розподілом і використанням. Більш того, одним із обов'язків меценатів є ведення обліку доходів і витрат.

Принцип консенсуальності у визначенні умов у договорі між меценатом та набувачем меценатської допомоги полягає у тому, що при укладанні договору суб'єкти меценатської діяльності обговорюють та доходять згоди з усіх істотних умов.

Принцип публічності інформації щодо використання коштів меценатів полягає у тому, що вся інформація щодо надходження та використання благодійних коштів є доступною для громадян. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» визначає одним із зобов'язань неприбуткової організації, у тому числі благодійної організації (крім політичних партій і кредитних спілок), або територіальної громади оприлюднювати на своєму веб-сайті звіти про використання благодійних

коштів та документів (або їх засвідчені копії), що підтверджують використання таких коштів [96, ст. 7].

Принцип самостійності і незалежності від органів державної влади та місцевого самоврядування ґрунтується на тому, що суб'єкти меценатства є самостійними та незалежними у своїй діяльності від органів державної влади та місцевого самоврядування. Він реалізується у відмові від патерналізму з боку держави і побудові партнерських стосунків між державою та меценатами.

Принцип безоплатності та неприбутковості передбачає, що меценатська допомога має на меті неоплачувальний характер та не передбачає отримання прибутку, тобто за надані послуги чи виконану роботу меценати або меценатська організація не отримують фінансової вигоди.

Принцип адресності у наданні допомоги дозволяє надати конкретному набувачеві меценатську допомогу, який її потребує, з урахуванням вікових, соціальних, фізіологічних та інших індивідуально-виражених особливостей.

Четвертою групою принципів меценатської діяльності є принципи, що зумовлюють специфіку меценатської діяльності, а саме інституційні. До інституційних принципів меценатської діяльності, на нашу думку, слід віднести принципи: доброчесності, добросовісності, милосердя, автономності, філантропії, територіальності, неупередженості.

Надамо характеристику запропонованих принципів.

Принцип доброчесності – це необхідна морально-етична складова, яка входить в основу меценатської діяльності, що визначає межу і спосіб поведінки меценатів та меценатських організацій, базується на чесності у діяльності, виконанні своїх обов'язків та розпорядженні благодійними ресурсами.

Принцип добросовісності передбачає необхідність сумлінної та чесної поведінки меценатів та меценатських організацій щодо виконання взятих на себе обов'язків.

Принцип милосердя – повинен бути притаманний кожному меценатові. В основі лягає прагнення допомогти кожному, хто має на це потребу.

Принцип автономності – автономна діяльність меценатської організації з можливістю прийняття правомочного рішення органами управління.

Принцип філантропії – ґрунтується на любові до людей, доброзичливому ставленні до них, надаючи безкорисливу допомогу не рахуючись з власним часом.

Принцип територіальності – в основу лягає надання благодійної допомоги, ґрунтуючись на територіальному розташуванні меценатської організації. Це допоможе своєчасно виявляти осіб, яким необхідна допомога, та встановлювати її цільове направлення.

Принцип неупередженості – рішення та надання меценатської допомоги приймаються і здійснюються виключно на основі принципів необхідності, незалежно від уподобань та інтересів, які при цьому задовольняються або притискаються.

Отже, державна політика щодо меценатства та благодійності повинна ґрунтуватися на принципах, які мають базуватися на правовому регулюванні розвитку благодійності та меценатства з метою створення для них сприятливих умов; визначення пріоритетних напрямів і розробки спеціальних програм розвитку благодійності та меценатства; добровільної діяльності меценатів, благодійних та меценатських організацій; моральній та економічній підтримці державою меценатської діяльності через систему податкових та інших засобів заохочення діяльності.

Такими державними програмами розвитку благодійності та меценатства є прийнята Концепція державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки [111], Розпорядження Президента України «Про сприяння благодійній діяльності в Україні» від 12.02.2000 № 84/2000-рп [121] та угода «Про створення Коаліції демократичних сил у Верховній Раді України VI скликання» від 29.11.2007 [124].

Вказана Концепція визначає культурний розвиток України та її окремих регіонів одним із пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, вбачає одним із напрямів вдосконалення нормативно-правової бази – це надання благодійної допомоги, меценатських та спонсорських коштів, зокрема шляхом внесення змін до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (531/97-ВР), прийняття закону про меценатство та спонсорство [111].

З метою створення умов, які сприяли б благодійництву та відродженню традицій меценатства в духовному житті народу, у 2000 році було прийнято Розпорядження Президента України «Про сприяння благодійній діяльності в Україні» від 12.02.2000 № 84/2000-рп [121]. Даним розпорядженням передбачено комплекс заходів, направлених на сприяння благодійній та меценатській діяльності, а саме:

– подавати в установленому порядку пропозиції щодо нагородження державними нагородами, відзнаками Президента України благодійників – фізичних і юридичних осіб за найбільш вагомий внесок у сприяння здійсненню загальнодержавних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного становища, а також соціальної реабілітації малозабезпечених, безробітних, інвалідів, інших осіб, які потребують піклування, подання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;

– популяризувати імена благодійників, діяльність яких сприяє захисту материнства і дитинства, розвитку науки і освіти, реалізації науково-освітніх програм, охороні і збереженню культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, іншим напрямам благодійної діяльності.

Даним розпорядженням уповноважено Кабінет Міністрів України розглянути можливість додаткового стимулювання благодійництва через механізм оподаткування доходів фізичних і юридичних осіб [121, п. 2].

Отже, державна влада зацікавлена в тому, щоб заохочувати до благодійництва та меценатства, а це, у свою чергу, сприяє розвитку культури та освіти суспільства.

Ще одним проявом реалізації державної політики щодо розвитку культури суспільства та збереження його спадщини є підписання угоди Про створення Коаліції демократичних сил у Верховній Раді України VI скликання 29.11.2007 [124]. Шляхом підписання Коаліції було створено Коаліцію демократичних сил у Верховній Раді України VI скликання, яка спільно з Президентом України покликана забезпечити гідні умови життя і рівні можливості для всебічного розвитку кожного громадянина, зміцнення громадянського суспільства та утвердження ефективної й відповідальної влади на всіх рівнях, побудову конкурентоспроможної національної економіки та перетворення України на рівноправного члена спільноти розвинених європейських держав.

Одним із передбачених пунктів Коаліції є сприяння залученню благодійної допомоги, меценатських та спонсорських коштів шляхом надання податкових пільг через розробку та ухвалення законопроектів «Про культуру», «Про меценатство» та внесення відповідних змін до податкового законодавства та Бюджетного кодексу [124].

Таким чином, концептуальні засади державної політики у сфері меценатства ґрунтуються на системі теоретично розроблених і законодавчо закріплених загальних принципах і пріоритетах ефективного розвитку меценатської діяльності в Україні, а також на створенні правових гарантій для вільного функціонування та розвитку благодійної діяльності й захисті передбачених вітчизняним законодавством прав та інтересів суб'єктів меценатства [52].

Отже, на підставі вищевикладеного пропонуємо ухвалити законопроект «Про меценатство» та закріпити в ньому запропоновані нами принципи меценатської діяльності, передбачивши таку їх класифікацію:

«Принципи меценатської діяльності.

Меценатська діяльність ґрунтується на загальних, спеціальних (галузевих) та інституційних принципах.

Загальні принципи: відповідальність, розумність та верховенство права; інноваційність; принцип толерантності та демократичності.

Спеціальні принципи: усвідомленість та добровільність участі в меценатській діяльності; відкритість інформації; соціальна корисність; незалежність партнерів та прозорість у взаємовідносинах; консенсуальність у визначенні умов у договорі між меценатом та набувачем меценатської допомоги; публічність інформації щодо використання коштів меценатів; самостійність і незалежність від органів державної влади та місцевого самоврядування; безоплатність та неприбутковість; адресність у допомозі.

Інституційні: принципи доброчесності, добросовісності, милосердя, автономності, філантропії, територіальності, неупередженості.

2.3. Державний контроль та нагляд у сфері меценатства

Сучасний стан розвитку української культури і духовності характеризується розмиванням і поступовою маргіналізацією культурних і духовних цінностей у суспільному житті, руйнуванням цілісної мережі закладів, підприємств, організацій та установ культури і цілісного інформаційно-культурного простору, неефективним використанням наявних культурних і творчих ресурсів.

У результаті слабких та неефективних державних заходів контролю протягом останнього десятиліття культура в Україні не лише втратила відповідне місце серед пріоритетів державної політики, а й опинилася на периферії державних інтересів. Як наслідок, утворився й дедалі збільшується розрив між освітою та культурою, що фінансуються з бюджету, і незалежною та орієнтованою на сучасні потреби культурною та освітньою діяльністю; стала хронічною проблема неадекватного фінансового забезпечення галузі

культури та освіти; суттєво погіршилася економічна структура видатків місцевих бюджетів на галузь культури та освіти [111].

Дослідженню засобів забезпечення законності у державному управлінні, особливостей здійснення контролюючої функції, у тому числі й у меценатській та благодійній діяльності, в Україні присвятили свої праці такі науковці, як: В. Авер'янов, Д. Александров, С. Алексєєв, Д. Бахрах, Ю. Битяк, І. Бородін, О. Безпалько, Є. Донін, О. Донік, Р. Калюжний, Т. Коломоєць, В. Колпаков, О. Кузьменко, В. Курило, Д. Лук'янець, С. Матяж, Р. Мельник, С. Ошеров, С. Тихомиров, Л. Сенека, Р. Сербин, О. Стрельнікова, О. Стрельченко, В. Шкарупа. Але, незважаючи на значний обсяг наукових досліджень, дана тема залишається актуальною сьогодні та потребує ґрунтовного дослідження.

Метою дослідження є розкриття правової природи державного контролю та нагляду у сфері меценатської діяльності.

Меценатство є важливим джерелом недержавної підтримки культурного розвитку держави, оскільки, як свідчить світова та вітчизняна практика, державної підтримки в багатьох випадках недостатньо для збереження та розвитку національного культурного надбання. Але діяльність меценатів може вільно розвиватися у країні, лише якщо на рівні держави та суспільства для неї існують сприятливі умови, а саме: національне законодавство сприяє законній меценатській діяльності; зі сторони держави та суспільства меценати отримують узаконені заохочення матеріального та морального характеру, недопущення проявів протизаконної поведінки у сфері меценатської діяльності [57]. Останнє можливе лише шляхом здійснення контролю уповноваженими органами за проведенням меценатської діяльності та у разі вчинення протиправного корисного діяння – притягнення до відповідальності.

Перш ніж розкрити особливості державного контролю у сфері меценатської діяльності, звернемося до його правової природи загалом.

Так, В.Б. Авер'янов у системі засобів забезпечення законності у державному управлінні відводить державному контролю особливе місце, оскільки його метою є забезпечення злагодженої, чіткої роботи органів державної влади усіх рівнів і ланок, сумлінне й якісне виконання, раціональне використання її посадовими особами та державними службовцями, усім складом працівників наданих їм прав та відповідальне ставлення до виконання своїх обов'язків у відносинах із громадянами [3]. Також В.Б. Авер'янов виділяє сутність державного контролю, що полягає у спостереженні та перевірці розвитку суспільної системи й усіх її елементів відповідно до визначених напрямів, а також у попередженні та виправленні можливих помилок і неправомірних дій, що перешкоджають такому розвитку.

У свою чергу, В.М. Гаращук надає таке визначення: «контроль – це перевірка, а також спостереження з метою перевірки для протидії чомусь небажаному, виявлення, попередження та припинення протиправної поведінки з боку кого-небудь» [21, с. 8].

Як бачимо, контроль є явищем, направленим на виявлення реального стану об'єкта контролю, попередження і припинення його протиправної поведінки.

Як «перевірку виконання прийнятих рішень чи обов'язків, покладених державою та суспільством на підприємства, установи, організації, посадових осіб і громадян, дотримання правових і соціальних норм, ліквідацію відхилень від заданих програм діяльності і нормативних вимог» визначає контроль В.В. Цветков [156, с.44].

Велика юридична енциклопедія визначає державний контроль як одну з форм здійснення державної влади, що забезпечує дотримання законів та інших правових актів, видаваних органами держави, контроль із боку державних органів за правомірним веденням фінансово-господарської діяльності, сплатою податків [9, с. 161].

Із запропонованих вище дефініцій випливає, що сутність державного контролю зводиться до застосування певних форм контролю державною

владою у вигляді перевірки щодо дотримання правових і соціальних норм, недопущення проявів порушення законодавства.

В іншій енциклопедичній літературі міститься дефініція контролю як спостереження, нагляду за будь-чим із метою перевірки відповідності тих або інших дій у галузі виробництва, державного управління або поведінки громадян [35, с. 368]; одної із форм здійснення влади, яка забезпечує дотримання встановлених приписів [160, с.68].

Як зазначає В.К. Колпаков, контроль є одним із найбільш поширених і дієвих засобів забезпечення законності. Його сутність полягає у тому, що суб'єкт контролю здійснює перевірку та облік того, як контрольований об'єкт виконує покладені на нього завдання і реалізує свої функції [56, с. 622].

Вважаємо за необхідне зупинитися на словесній конструкції, що зустрічається у вказаних вище визначеннях, а саме «державне управління». Сьогодні більш вживаним є поняття «публічне адміністрування» як найбільш широке, яке має на меті впровадження демократичних цінностей та сприяння розвитку держави в процесі трансформації суспільства.

Надаючи правовий аналіз контролю, необхідно зупинитися на формах його здійснення. Так, Р.А. Сербин наводить такі форми контролю:

- 1) запит – форма звернення суб'єкта контролю до об'єкта контролю за наданням запиту вальної інформації;
- 2) перевірка – контрольна планова чи позапланова процедура, яка полягає в обстеженні, установленні та аналізі документальних чи практичних фактів і їх оцінці з точки зору відповідальності, ефективності та доцільності;
- 3) ревізія – повне обстеження діяльності економічного суб'єкта з метою перевірки її законності, правильності, доцільності та ефективності;
- 4) огляд – процес візуального обстеження суб'єктом об'єкта з метою визначення стану останнього;
- 5) обстеження – процес збору суб'єктом якісних та кількісних показників об'єкта шляхом огляду, вимірів, досліджень із метою

визначення рівня відповідності останнього встановленим вимогам тощо [131, с. 224].

Враховуючи викладене вище, вважаємо, що під контролем слід розуміти форму поведінки уповноваженого суб'єкта, спрямовану на виявлення реального стану об'єкта контролю, дотримання норм чинного законодавства з метою попередження, припинення його протиправної поведінки та застосування засобів впливу у разі встановлення факту протиправних діянь.

Відразу визначимо дефініцію контролю у меценатській діяльності: під контролем за меценатською діяльністю слід розуміти форму поведінки уповноваженого суб'єкта, спрямовану на виявлення реального стану суб'єктів меценатської діяльності, дотримання ними норм чинного законодавства у сфері меценатства з метою попередження, припинення протиправної поведінки та застосування засобів впливу у разі встановлення факту протиправних діянь.

Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» передбачено можливість здійснення державного контролю у сфері благодійної організації. Так, відповідно до ст. 26, «державний контроль у сфері благодійної діяльності здійснюють органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень, визначених законом» [96].

Також, відповідно до п. 5 ст. 22 Закону України «Про громадські об'єднання» [101], державний нагляд та контроль за дотриманням закону громадськими об'єднаннями здійснюють органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування у порядку, визначеному законом.

Якщо звернемося до Проекту закону «Про меценатство» від 22 вересня 2004 року, підготовленого народним депутатом М.Г. Баграєвим (№ 6176) [112], а саме ст. 15, побачимо запропоновану редакцію норми щодо здійснення державного контролю: «Контроль за діяльністю меценатських організацій, у тому числі і порядком використання ними майна та коштів, призначених для

меценатської допомоги, здійснюється органами виконавчої влади відповідно до їх компетенції» [112].

У своїй праці Р.А. Сербин [131, с 224] виділив суб'єктів, які здійснюють контроль за благодійною діяльністю: Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України, Державна фіскальна служба України та органи місцевого самоврядування.

Ми пропонуємо відповідно до суб'єктного складу диференціювати здійснення державного контролю у сфері меценатства, поділивши його на три групи.

Першу групу становить контроль органів державної влади щодо меценатської діяльності, який складається з контролю Президента України, контролю Уповноваженого Верховної Ради України, депутатського контролю. Зупинимось на характеристиці кожного виду контролю.

Особливості здійснення контролю Президентом України регулюються Конституцією України та Законом України від 5 липня 1991 року «Про Президента України» [119].

Згідно зі ст. 102 Конституції Президент України є главою держави, гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Тому він має досить значні контрольні повноваження, за допомогою яких і повинен забезпечувати ці гарантії [60]. А відповідно до Конституції України кожен має право на освіту [60, ст. 53], розвиток фізичної культури і спорту [60, ст. 49], свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості [60, ст. 54].

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України в межах його юрисдикції на постійній основі, що регламентується ст. 101 Конституції України [60] та Закону України від 23 грудня 1997 року «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [125].

Відповідно до ст.3 Закону України від 23 грудня 1997 року «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [125] метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є: захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією, законами та міжнародними договорами України; додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими і службовими особами; запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню тощо.

Для здійснення своїх обов'язків Уповноважений може знайомитися з документами, у тому числі тими, що містять інформацію з обмеженим доступом, та отримання їх копій в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться в судах.

Депутатський контроль реалізується шляхом права народного депутата України на депутатський запит. Депутати мають право брати участь у перевірках дотримання законів державними органами та органами об'єднань громадян (у тому числі благодійних організацій), право на участь у депутатському розслідуванні, відвідувати будь-які державні органи та об'єднання громадян, підприємства, установи і організації з питань своєї депутатської діяльності та ін.

Контрольні повноваження Верховної Ради України, її комітетів, Депутатів, Рахункової палати закріплені в Регламенті Верховної Ради України, законах України від 4 квітня 1995 року «Про комітети Верховної Ради України» [110], від 17 листопада 1992 року «Про статус народного депутата України» [123], від 2 липня 2015 року «Про Рахункову палату» [120].

До другої групи державного контролю у сфері меценатської діяльності входить контроль органів виконавчої влади. Зазначена група складається з

контролю Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Надамо характеристику запропонованих видів державного контролю.

Найширші контрольні повноваження серед органів виконавчої влади належать Кабінету Міністрів України як вищому органу державного управління загальної компетенції.

Кабінет Міністрів здійснює контроль за діяльністю міністерств, державних комітетів та відомств, за дотриманням ними законодавства. Він сприяє тому, щоб ці органи в повному обсязі використовували свої повноваження, заслуховує їх звіт, доповіді та інформацію про виконання завдань, що стоять перед ними, про розвиток відповідних галузей тощо. Якщо брати до уваги благодійну та меценатську діяльність, то у даному випадку будуть контролюватися такі міністерства, як Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України, Державна фіскальна служба.

Контрольні повноваження Кабінету Міністрів закріплені в Законі України від 27 лютого 2014 року «Про Кабінет Міністрів України» [109], Конституції України [60], інших нормативних актах України.

До числа центральних органів виконавчої влади, уповноважених на здійснення державного контролю слід віднести Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України, Державну фіскальну службу України.

Повноваження Міністерства юстиції України визначені відповідним Положенням [107], відповідно до якого на Міністерство покладено функцію здійснення координації державного контролю у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, реєстрації об'єднань громадян, вжиття заходів щодо запобігання порушення у зазначеній сфері та прийняття відповідних обов'язкових до виконання рішень [107].

Способами вказаного контролю з боку Міністерства юстиції України є перевірка під час реєстрації меценатських організацій та у разі внесення змін в організації їх діяльності. Такими змінами можуть бути зміна складу меценатської організації, внесення змін в установчі документи організації

тощо). Метою даної перевірки є виявлення стану дотримання вимог чинного законодавства під час утворення меценатської організації, відповідності установчих документів та організаційного складу нормам законодавства. Спираючись на теорію адміністративного права, такі перевірки можуть бути плановими та позаплановими. Планові перевірки проводяться з метою оцінки відповідності діяльності меценатських організацій нормам законодавства та установчих документів. Позапланові перевірки мають на меті виявлення порушення законодавства та виявлення незаконної діяльності на підставі наявності звернень громадських об'єднань, інформації, яка надійшла до уповноважених органів або виявленої іншим шляхом про підозру у вчиненні такої діяльності.

Будь-яка перевірка має на меті не тільки виявлення порушення норм чинного законодавства, а й надання рекомендацій щодо усунення виявлених недоліків.

Положенням про Міністерство фінансів України на останній покладено повноваження щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері державного фінансового контролю, отримання від суб'єктів господарювання інформації, необхідної для провадження діяльності останніх.

Державна фіскальна служба України є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску [92].

Крім закріплених Положенням про Державну фіскальну службу України, до числа завдань цього центрального органу виконавчої влади слід віднести: отримання від платників податків (у тому числі меценатських та інших неприбуткових організацій) усіх форм власності в порядку, визначеному законодавством, довідок, копій документів, оформлених

належним шляхом, про фінансово-господарську діяльність, отримані доходи, видатки платників податків, зборів, платежів, здійснення контролю за яким покладено на контролюючі органи, а також фінансової та статистичної звітності в порядку та на підставах, визначених законом; збір, аналіз, узагальнення інформації про порушення законодавства у сфері митної справи, та вжиття заходів, спрямованих на запобігання таким порушенням, тощо [92].

Водночас органи Держфінінспекції не мають права здійснювати контроль використання грошей благодійної організації зважаючи на ст. 2 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26.01.93 № 2939-ХІІ [118], отже неможливим є навіть часткове вилучення благодійних коштів до бюджету.

Контролюючі функції, які виконують органи місцевого самоврядування, зводяться до того, що відповідно до ст. 18 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [115] відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями (у тому числі меценатськими та благодійними), що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються на договірній і податковій основі та на засадах підконтрольності у межах повноважень, наданих органам місцевого самоврядування законом.

Відповідно до вказаного вище закону, такий контроль провадиться шляхом витребування органами місцевого самоврядування відповідної інформації у межах компетенції останніх, а також ініціювання та проведення перевірок меценатських організацій.

Третю групу державного контролю становить внутрішній контроль, який проводять органи управління меценатськими організаціями та меценати. Ці органи під час здійснення покладених на них повноважень, визначених їх установчими документами, контролюють і регулюють діяльність меценатських організацій.

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» вищим органом управління благодійних товариств та

благодійних фондів є загальні збори учасників, а постійно діючим органом управління (для фондів з кількістю учасників не більше десяти) – виконавчий орган. Загальні збори учасників можуть вирішувати будь-які питання, але до їх виключної компетенції належать: внесення змін до статуту; призначення та припинення повноважень членів виконавчого органу; затвердження благодійних програм і контроль над використанням активів; рішення про реорганізацію. Отже, основною метою цього контролю є оцінка реального стану діяльності організації, виявлення відповідності діяльності та використання активів меценатської організації її установчим документам.

Органи управління здійснюють три види контролю: попередній контроль, що здійснюється на стадії планування з використанням обсягів та напрямів меценатських фондів для досягнення поставлених завдань у рамках установчих документів організації; поточний – під час реалізації рішень та за діяння меценатських фондів; підсумковий – здійснюється за результатами проведеної роботи та визначення напрямів подальшої діяльності організації.

Меценати, у свою чергу, для недопущення проявів шахрайства мають право контролювати цільове використання меценатської допомоги та у разі порушення вимагати її повернення.

Як зазначає В.Б. Авер'янов, поряд із контролем державні органи здійснюють також і нагляд [3]. Постає необхідність виділити відмінності між цими поняттями.

До найбільш характерних особливостей нагляду слід віднести таке:

– нагляд здійснюється державними органами щодо об'єктів, які їм організаційно не підпорядковані, тоді як контроль стосується організаційно підпорядкованих суб'єктів (хоча в окремих випадках він здійснюється і щодо непідпорядкованих об'єктів);

– у процесі нагляду застосовуються заходи адміністративного впливу, тоді як за результатами контролю можуть застосовуватися і заходи дисциплінарні;

– адміністративний нагляд здійснюється за дотриманням відповідними суб'єктами спеціальних норм і правил, тоді як контроль – за діяльністю підконтрольних об'єктів у цілому чи окремими її аспектами [3].

З наведеної точки зору видно, що нагляд слід розглядати як окремий вид (форму) контролю, застосування якого при виявленні порушень може супроводжуватися заходами впливу державно-владного характеру.

Як зазначає Р.А. Сербин, і ми з його думкою цілком погоджуємося, контроль і нагляд є поняттям різноплановим, хоч і мають єдину природу. Їх різниця полягає у тому, що: нагляд здійснюється не лише щодо підконтрольних об'єктів, а й щодо непідконтрольних об'єктів зовнішнього середовища; результатом є установлення відповідності діяльності об'єкта законодавству; має на меті виявлення та попередження правопорушень, усунення їх наслідків і притягнення винних до відповідальності без права втручатися в оперативну та господарську діяльність піднаглядних об'єктів, змінити чи скасувати акти управління; контроль здійснюється щодо підконтрольних суб'єктів; у результаті встановлюється відповідність діяльності об'єкта законодавству та умовам доцільності й ефективності [131, с. 225].

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про громадські об'єднання» державний нагляд та контроль за дотриманням закону громадськими об'єднаннями здійснюють органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування у порядку, визначеному законом [101].

Отже, як контроль, так і державний нагляд за меценатською та благодійною діяльністю уповноважені здійснювати органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування.

На підставі викладеного пропонуємо відповідно до суб'єктного складу диференціювати здійснення державного контролю у сфері меценатства, поділивши його на три групи:

– першу групу становить контроль органів державної влади щодо меценатської діяльності, який складається з контролю Президента України,

контролю Уповноваженого Верховної Ради України, депутатського контролю;

– до другої групи державного контролю входить контроль органів виконавчої влади. Зазначена група складається з контролю Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

– третю групу державного контролю утворює внутрішній контроль, який проводять органи управління меценатськими організаціями та меценати.

Висновки до розділу 2

Дослідження правових особливостей державного регулювання меценатства, а також специфіки державного контролю та нагляду за меценатською діяльністю в Україні дозволило сформулювати такі висновки.

На підставі аналізу особливостей правового забезпечення діяльності суб'єктів меценатства в Україні виділено ознаки, притаманні цим суб'єктам. Визначено, що першою ознакою є наявність правосуб'єктності. Розкриваючи характеристику цієї адміністративно-правової ознаки, з метою урегулювання кола осіб, які можуть бути засновниками та учасниками благодійних організацій (ст. 12 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»), та можливості здійснення управління цим видом благодійної організації (ст. 13 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації») запропоновано доповнити пункт 4 статті 13 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» таким реченням: «...Благодійний фонд може бути створено одним чи кількома засновниками, які не беруть участі в управлінні благодійною організацією ...». Другою ознакою, що притаманна суб'єктам адміністративних відносин, виділено володіння потенційною можливістю реально брати участь в адміністративно-

правових відносинах; третьою – зовнішня самостійність у реалізації своїх прав та обов'язків у сфері державного управління.

Наголошено, що концептуальні засади державної політики у сфері меценатства ґрунтуються на системі теоретично розроблених і законодавчо закріплених загальних принципів і пріоритетів ефективного розвитку меценатської діяльності в Україні, а також на створенні правових гарантій для вільного функціонування та розвитку благодійної діяльності й захисті передбачених вітчизняним законодавством прав та інтересів суб'єктів меценатства [52]. Зазначено, що, спираючись на основоположні визначення, державною політикою у сфері меценатства слід вважати курс органів державної влади, направлений на реалізацію завдань та цілей щодо розвитку культури, мистецтва, науки та освіти в Україні. У результаті запропоновано на законодавчому рівні закріпити визначені автором принципи меценатської діяльності, що ґрунтуються на загальних, спеціальних (галузевих) та інституційних принципах.

Визначено, що під контролем слід розуміти форму поведінки уповноваженого суб'єкта, спрямовану на виявлення реального стану об'єкта контролю, дотримання норм чинного законодавства з метою попередження, припинення його протиправної поведінки та застосування засобів впливу у разі встановлення факту протиправних діянь. На підставі цього визначено дефініцію контролю у меценатській діяльності: під контролем за меценатською діяльністю слід розуміти форму поведінки уповноваженого суб'єкта, спрямовану на виявлення реального стану суб'єктів меценатської діяльності, дотримання ними норм чинного законодавства у сфері меценатства з метою попередження, припинення протиправної поведінки та застосування засобів впливу у разі встановлення факту протиправних діянь.

Запропоновано відповідно до суб'єктного складу диференціювати здійснення державного контролю у сфері меценатства, поділивши його на три групи:

– першу групу становить контроль органів державної влади щодо

меценатської діяльності, який складається з контролю Президента України, контролю Уповноваженого Верховної Ради України, депутатського контролю;

– до другої групи державного контролю входить контроль органів виконавчої влади. Зазначена група складається з контролю Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

– третю групу державного контролю утворює внутрішній контроль, який проводять органи управління меценатськими організаціями та меценати.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД МЕЦЕНАТСТВА

3.1. Адміністративна відповідальність у сфері меценатства

На сучасному етапі розвитку суспільства меценатство та благодійність є важливою частиною соціального життя будь-якої країни, саме тому відповідні організації повинні чітко регулюватись та підтримуватись державою.

Сьогодні меценатська та добродійна діяльність в Україні перебуває на хвилі підйому: у державі функціонує значна кількість меценатських та благодійних організацій, в діяльності яких беруть участь багато громадян. Допомога, яку прагнуть знайти та надати меценатські та благодійні організації, значною мірою сприяє вирішенню проблем, що виникли в державі, а сумлінні меценатські та благодійні організації користуються високим рівнем довіри в суспільстві. Саме завдяки активності меценатських організацій значно підвищився рівень підтримки збереження культурної спадщини країни, розвиток освіти та науки. Не можна не звернути увагу й на значні досягнення у благодійній діяльності, особливо в часи політичної напруги в Україні, а саме: сприяння розвитку та зміцнення Збройних Сил України, вирішення низки проблем внутрішньо переміщених осіб, надання благодійної допомоги соціально незахищеним верствам населення тощо.

Але паралельно розвиток меценатської та благодійної діяльності призвів й до поширення проявів різного виду правопорушень та зловживань у цій сфері з боку несумлінних осіб: з ростом кількості громадян, готових жертвувати власні засоби на благодійні потреби, активізувалися також і шахрайські структури, які під видом меценатської чи іншої форми благодійної діяльності проводять публічні збори пожертвувань. Користуючись довірою громадян, а також прогалинами в законодавстві, зазначені особи та організації

збирають щомісяця десятки мільйонів гривень задля власного збагачення. Подібні структури діють в усіх регіонах України. Спроби громадських активістів притягнути шахраїв до відповідальності, численні звернення до органів внутрішніх справ зазвичай не мають результату, оскільки чинне законодавство не дає правоохоронним органам достатніх повноважень аби ефективно розслідувати зазначений тип правопорушень і переслідувати осіб, залучених до шахрайських схем, в судовому порядку.

Дослідженню проявів шахрайства, корупції у благодійній діяльності в Україні присвятили свої праці такі науковці, як: Д. Бахрах, О. Безпалько, І. Дебенко, М. Демешко, Є. Донін, С. Матяж, Р. Сербин. Але, незважаючи на значний обсяг наукових досліджень, дана тема залишається актуальною сьогодні та потребує ґрунтовного дослідження.

Шляхом здійснення аналізу чинного законодавства ми ставимо за мету розкрити особливості притягнення до адміністративної відповідальності за протиправні діяння у сфері меценатської діяльності, виявити прогалини у правозахисній системі та запропонувати шляхи її вдосконалення.

Частина 1 статті 27 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» передбачає, що суб'єкти благодійної діяльності і посадові особи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування несуть цивільно-правову, адміністративну, дисциплінарну та кримінальну відповідальність за порушення законодавства про благодійну діяльність у порядку, встановленому законом [96].

Але така відповідальність повинна регулюватись згідно з загальноприйнятими правовими принципами: законності, справедливості, недопустимості повторної чи подвійної відповідальності.

Адміністративна відповідальність виникає внаслідок вчинення антигромадського діяння, забороненого адміністративно-правовими нормами; нерозривно пов'язана з державними примусом, із настанням негативних для правопорушника правових наслідків; установлена правовими нормами й полягає в застосуванні, реалізації санкцій правових норм; є засобом охорони

встановленого в державі правового порядку; реалізується у встановлених законодавством процесуальних формах [56, с. 289]. Особи, які здійснюють меценатську діяльність, несуть адміністративну відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з недотриманням установлених правил, виконання яких є обов'язковими, зокрема за протиправну винну дію чи бездіяльність, що посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління.

На законодавчому рівні в Україні сьогодні чітко не визначений порядок притягнення як меценатських, так і інших видів благодійних організацій до адміністративної відповідальності. Інколи важко довести факт здійснення нецільового використання благодійних пожертв, оскільки визначення їх сфери благодійної діяльності здійснюється установчими документами цієї діяльності.

Так, ст. 5 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» визначає види благодійної діяльності, а саме: 1) безоплатна передача у власність бенефіціарів коштів, іншого майна, а також безоплатне відступлення бенефіціарам майнових прав; 2) безоплатна передача бенефіціарам права користування та інших речових прав на майно і майнові права; 3) безоплатна передача бенефіціарам доходів від майна і майнових прав; 4) безоплатне надання послуг та виконання робіт на користь бенефіціарів; 5) благодійна спільна діяльність та виконання інших контрактів (договорів) про благодійну діяльність; 6) публічний збір благодійних пожертв; 7) управління благодійними інструментами; 8) виконання заповітів, заповідальних відказів і спадкових договорів для благодійної діяльності; 9) проведення благодійних аукціонів, негрошових лотерей, конкурсів та інших благодійних заходів, не заборонених законом [96].

Як ми вже зазначали раніше, оскільки відсутній прямий законодавчий акт щодо регулювання відносин у сфері меценатства, продовжимо аналіз Проекту закону України «Про меценатство» від 22 вересня 2004 року, підготовленого народним депутатом М.Г. Баграєвим (№ 6176) [112]. Стаття 4 законопроекту визначає основні цілі меценатської діяльності, а саме: сприяння

відродженню, становленню та розвитку культури та мистецтва в Україні, і перелічує їх.

Отже, меценатська організація, як і благодійна, має право здійснювати благодійну діяльність, передбачену установчими документами. Визначено відповідні ознаки цієї діяльності.

По-перше, діяльність меценатської та благодійної організації повинна бути цільовою. Дане положення ґрунтується на тому, що меценатські та інші види благодійних організацій є неприбутковими організаціями, а отже створюються заради певних цілей. Також Закон України «Про гуманітарну допомогу» [102] визначає гуманітарну допомогу різновидом благодійництва. У свою чергу, гуманітарна допомога є цільовою адресною безоплатною допомогою [102, ст. 1].

По-друге, цілі діяльності благодійної організації, а оскільки меценатська організація є одним з різновидів благодійної, то йдеться і про меценатську, знаходять своє відображення у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» та установчих документах організації. При цьому цілі, зазначені в уставних документах, не повинні суперечити цілям, зазначеним у чинному законодавстві України. Податковий кодекс України (ст. 133.4.1) зазначає, що неприбутковим підприємством, установою та організацією є підприємство, установа та організація, установчі документи якої містять заборону розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб. Ця норма знайшла своє відображення у ст. 11 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Отже, меценатські та інші форми благодійної організації самостійно визначають сфери, види, місце (територію), строки і бенефіціарів благодійної діяльності в установчих документах [96, п. 3 ст. 11].

Постає питання про нецільове використання благодійних внесків. Під нецільовим використанням засобів варто розуміти їх використання, не пов'язане з меценатською чи іншою формою благодійної діяльності або суперечить намірам мецената (благодійника).

Із наведеного випливає, що меценатська, а також інша благодійна організація може надати благодійну допомогу матеріалами та коштами іншій прибутковій організації (установі), яка, у свою чергу, може їх використати для фінансування політичних партій чи на інші цілі, які прямо заборонені законодавством для благодійних організацій. Це зумовлено тим, що прямої заборони щодо надання благодійної допомоги прибутковій організації (установі) згідно із Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» немає. Щоб це було у рамках закону та вважалось цільовим використанням благодійних коштів, достатньо передбачити в установчих документах меценатської чи іншої благодійної організації можливість надавати благодійну допомогу прибутковим структурам.

З метою уникнення проявів випадки нецільового використання благодійних коштів пропонуємо доповнити ст. 6 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» пунктом 8, виклавши в такій редакції:

«...

8. У випадку нецільового використання благодійної пожертви/гранту або/й настання обставин, що унеможливають використання благодійної пожертви/гранту відповідно до визначених з благодійником або їх правонаступниками цілей, строків та порядку використання такої пожертви/гранту або її частини, невикористана за цільовим призначенням сума повертається благодійнику або його правонаступникам протягом 30 днів з моменту надання письмової вимоги благодійника або його правонаступника».

У разі, якщо буде доведено факт нецільового використання меценатською чи іншою благодійною організацією благодійної допомоги, це може призвести до таких наслідків: виключення з Реєстру неприбуткових устав та організацій, Реєстру отримувачів гуманітарної допомоги (ст. 12 Закону України «Про гуманітарну допомогу», п. 133.4 ст. 133 Податкового кодексу України).

Ще одним зі способів, який дає можливість скористатися частковою відсутністю законодавчої регламентації меценатської та благодійної діяльності, є отримання на рахунок цих організацій інших коштів ніж благодійні внески. Згідно зі ст. 15 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» установчі документи благодійної організації повинні містити джерела активів (доходів).

Законодавчі заборони щодо отримання меценатськими та благодійними організаціями відсотків, нарахованих на залишки коштів на банківському рахунку відсутні, якщо таке джерело доходів визначено установчими документами цих організацій і такі доходи згідно із пп. 133.4 Податкового Кодексу України використовуються виключно для фінансування видатків на утримання такої неприбуткової організації, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами, без розподілу серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб. При цьому розмір адміністративних витрат благодійної організації не може перевищувати 20 відсотків доходу цієї організації у поточному році.

Суперечливим залишається положення ч. 1 ст. 16 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», відповідно до якого розмір адміністративних витрат благодійної організації не може перевищувати 20% доходу цієї організації у поточному році [10]. Зокрема, у п. 18 Наказу Міністерства фінансів України від 31.12.1999 року № 318 «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку» [106] містяться загальні для

всіх суб'єктів господарювання види витрат, які можуть бути включені до адміністративних: загальні корпоративні витрати (організаційні витрати, витрати на проведення річних зборів, представницькі витрати тощо); витрати на службові відрядження й утримання апарату управління підприємством та іншого загальногосподарського персоналу; витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання (операційна оренда, страхування майна, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення, охорона); винагороди за професійні послуги (юридичні, аудиторські, з оцінки майна тощо); витрати на зв'язок (поштові, телеграфні, телефонні, телекс, факс тощо); амортизація нематеріальних активів загальногосподарського використання; витрати на врегулювання спорів у судових органах; податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі (крім податків, зборів та обов'язкових платежів, що включаються до виробничої собівартості продукції, робіт, послуг); плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків, а також витрати, пов'язані з купівлею-продажем валюти; інші витрати загальногосподарського призначення [106, п. 18].

У випадку перевищення розміру адміністративних витрат понад 20% доходу благодійної, у тому числі меценатської, організації в поточному році згідно до вимог Податкового Кодексу України може розглядатись як порушення заборони на розподіл отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників тощо і призвести до втрати статусу неприбутковості. Що ж до членів цієї організації, то міру відповідальності відносно них не передбачено.

Якщо ми звернемось до норм Закону України «Про запобігання корупції», то осіб, які здійснюють благодійну діяльність, можна притягнути до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення. Однак це можливо лише в тому випадку, якщо осіб, що займаються благодійництвом, прирівняти до посадових осіб. Адже ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» закріплює перелік суб'єктів, на яких поширюється дія цього Закону

й відповідно які можуть бути притягнуті до відповідальності за корупційні правопорушення, а саме: п. 5 ст. 3 відносить керівників або осіб, які входять до складу вищого органу управління, інших органів управління громадських об'єднань, інших непідприємницьких товариств, що здійснюють діяльність, пов'язану із запобіганням, протидією корупції, ... а/або беруть участь, залучаються до здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням, протидією корупції [105].

Із вказаного виходить, що до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення можна притягнути лише керівників благодійних організацій й лише тих, хто залучається до здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням, протидією корупції. Вони підлягають адміністративній відповідальності за ст. 172-5, 172-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення [53]. Що стосується працівників меценатської та/або благодійної організації, то відповідно до п. 2 ст. 11 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» на працівників благодійних організацій поширюється законодавство про працю, загальнообов'язкове державне соціальне страхування та соціальне забезпечення. Отже, відповідно до п. 7 ст. 36 Кодексу законів про працю України з працівниками, які здійснили дії, несумісні з продовження роботи, на підставі набрання законної сили вироком суду, яким працівника засуджено (крім випадків звільнення від відбування покарання з випробуванням) до позбавлення волі або до іншого покарання, підлягають звільненню з ініціативи роботодавця [53].

Якщо звернемося до Цивільного кодексу України [157], то відповідно до ст. 96 учасник благодійної організації, оскільки не діє від імені організації, за загальним правилом не відповідає за її зобов'язаннями, тому не несе відповідальності за порушення скоєні благодійної організації. З цього правила є дуже рідкі й специфічні винятки. Так, згідно з ч. 5 ст. 41 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [98], у разі банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника

боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії, на засновників (учасників, акціонерів) боржника – юридичної особи або інших осіб у разі недостатності майна боржника може бути покладена субсидіарна відповідальність за його зобов'язаннями. Виходячи з цього, притягнути учасника до відповідальності на практиці, як ми бачимо, дуже складно.

Отже, що стосується притягнення до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення працівників, які здійснюють благодійну діяльність, то ні Закон України «Про запобігання корупції», ні Кодекс України про адміністративні правопорушення такої відповідальності не встановлює.

У зв'язку з викладеним пропонуємо суб'єктний склад, на який поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», викладеного у п. 5 ст. 3, доповнити частиною 4, виклавши у такій редакції:

«...

5) фізичні особи, які:

...

входять до складу вищого органу управління, інших органів управління громадських об'єднань, інших неприбуткових організацій/установ, у тому числі їх працівники, які здійснюють діяльність, відповідно до установчих документів».

Меценатські та благодійні організації, як й інші неприбуткові організації, підлягають адміністративній відповідальності за неподання або несвоєчасне подання фінансової звітності. Так, відповідно до ст. 17 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» благодійні організації складають та подають фінансову, статистичну та іншу обов'язкову звітність у порядку, встановленому законом. Більш того, п. 3 цієї ж статті зазначено, що інформація про структуру та розмір доходів і витрат благодійних організацій, а також умови використання їх активів для

благодійної діяльності не є конфіденційною інформацією або комерційною таємницею.

Якщо ми звернемося до Податкового кодексу України, то його п.46.2 [90] передбачає, що фінансова звітність є додатком до Звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації та її невід'ємною частиною. У разі неподання до органу Державної фіскальної служби України фінансової звітності разом зі Звітом про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації така податкова звітність не визнається податковою декларацією. Більш того, відповідно до Податкового кодексу України своєчасне подання відповідного звіту неприбутковими організаціями є їх обов'язком. У разі неподання або несвоєчасного подання Звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації тягне за собою накладання штрафу в розмірі 170 грн. за кожне таке неподання або несвоєчасне подання. Якщо ми звернемося до Кодексу України про адміністративні правопорушення, то статтею 163-1 передбачено адміністративну відповідальність за відсутність податкового обліку, порушення керівниками та іншими посадовими особами підприємств, установ, організацій встановленого законом порядку ведення податкового обліку, у тому числі неподання або несвоєчасне подання аудиторських висновків, подання яких передбачено законами України, що тягне за собою накладення штрафу у розмірі від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Отже, чинним законодавством передбачено саме правопорушення – несвоєчасне надання або ненадання фінансової звітності платником податку на прибуток (неприбутковою організацією), відповідальність за його скоєння, але не передбачено, хто має фіксувати таке правопорушення. Виходячи з основних завдань та функцій, які покладені на органи Державної фіскальної служби України, цілком логічним є передбачити повноваження щодо складання протоколу працівниками даної служби про адміністративні правопорушення за несвоєчасне подання або неподання Звіту про використання доходів (прибутків) платником податку на прибуток

(неприбуткової організації), доповнивши ст. 163-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення. У зв'язку з викладеним пропонуємо доповнити ст. 163-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення частиною 5, виклавши у такій редакції:

«...»

Складання протоколів про адміністративні правопорушення про несвоєчасне подання або неподання Звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації здійснюють уповноважені на те посадові особи органів поліції та/або Державної фіскальної служби України».

Також заслуговує на увагу ст. 186-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка передбачає відповідальність за керівництво об'єднанням громадян, яке не легалізувалося в установленому законом порядку чи якому відмовлено в легалізації, або яке примусово розпущено за рішенням суду, але продовжує діяти, а так само участь у діяльності таких об'єднань [53]. Проте в Кодексі про адміністративні правопорушення не міститься положення, яке б передбачало адміністративну відповідальність за створення та діяльність фіктивних благодійних організацій, які використовують персональні дані, отримані через мережу Інтернет, осіб, які насправді потребують благодійної допомоги. Дане протиправне діяння слід класифікувати як придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство), за яке настає кримінальна відповідальність за ст. 190 Кримінального Кодексу України [63]. На нашу думку, якщо така фіктивна діяльність меценатських та інших благодійних організацій не спричинила значних втрат фінансових ресурсів, то до них варто було б застосовувати більш пом'якшуючі санкції, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення. Постає питання: як визначити розмір для незначних втрат фінансових ресурсів для меценатських та інших благодійних організацій, за які може настати адміністративна відповідальність?

Відповідно до частини 3 статті 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення викрадення чужого майна вважається дрібним, якщо вартість такого майна на момент вчинення правопорушення не перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян [53].

Щоб встановити межу між дрібним викраденням чужого майна та таємним викраденням чужого майна (крадіжкою), необхідно розрахувати неоподаткований мінімум доходів громадян.

Відповідно до пункту 5 підрозділу 1 розділу XX Податкового кодексу України для норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації адміністративних або кримінальних правопорушень сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 пункту 169.1 статті 169 розділу IV цього Кодексу для відповідного року [90].

Відповідно до підпункту 169.1.1 пункту 169.1 статті 169 розділу IV Податкового кодексу України податкова соціальна пільга дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року.

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет на 2018 рік» з 1 січня 2018 року прожитковий мінімум для працездатної особи в розрахунку на місяць становить 1762 грн. [103].

На підставі вищевказаного розраховуємо податкову соціальну пільгу, яка дорівнює 881 грн. (50% від прожиткового мінімуму для працездатної особи).

Тому викрадення чужого майна вважається дрібним, якщо вартість такого майна на момент вчинення правопорушення не перевищує 176 грн 20 коп. (0,2 від 50% 1762 грн). Якщо вартість викраденого майна перевищує 176,2 грн., за таке правопорушення настає кримінальна відповідальність.

Тому статтю 186-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення пропонуємо доповнити частиною другою, виклавши у такій редакції:

«Керівництво об'єднанням громадян, а так само участь у діяльності таких об'єднань, яке не легалізувалося у встановленому законом порядку чи якому відмовлено у легалізації, але продовжує діяти з використанням мережі Інтернет, і діяльність якого направлена на заволодіння чужим майном чи придбання права на майно шляхом шахрайства, привласнення, сума якого не перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, –

тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Отже, із викладеного виходить, що правопорушення у сфері меценатської та благодійної діяльності має місце на всіх етапах провадження цієї діяльності. Основною проблемою, яка постає перед працівниками правоохоронних органів, є недосконалість правового регулювання меценатської та благодійної діяльності, про що вже ми зазначали. Поряд із цим відсутнє чітке нормативне закріплення відповідальності в цій сфері.

Ми довели, що до відповідальності порушників можливо притягнути тільки у випадку, коли їх діяння містить склад того або іншого правопорушення, передбаченого законодавством України. Якщо звернутися до його системного аналізу, можна дійти висновку, що в Україні відсутні спеціальні правові норми, що визначали б склад адміністративного правопорушення в сфері меценатської чи благодійної діяльності, що вкрай ускладнює роботу правоохоронних органів [5].

Таким чином, доцільно ввести нормативне закріплення адміністративної відповідальності за окремі порушення в сфері меценатської та благодійної діяльності. Пропонується Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнити правовими нормами, що встановлюють адміністративну відповідальність за нецільове використання благодійних

внесків; виходячи з основних завдань та функцій, які покладені на органи Державної фіскальної служби України, цілком логічним є передбачити повноваження щодо складання протоколу працівниками даної служби про адміністративні правопорушення за несвоєчасне подання або неподання Звіту про використання доходів (прибутків) платником податку на прибуток (неприбуткової організації); передбачити адміністративну відповідальність за створення та діяльність фіктивних благодійних організацій, які використовують персональні дані, отримані через мережу Інтернет, осіб, які насправді потребують благодійної допомоги. Також запропоновано доповнити суб'єктний склад, на який поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції».

3.2. Механізми боротьби зі зловживаннями, які вчиняються особами під видом меценатства

Загострення соціально-культурних проблем у світі є підґрунтям усвідомлення населенням власних потреб, поштовхом для активізації запитів на культурні й освітні послуги [134]. Одним зі шляхів вирішення даної проблеми стало сприяння розвитку меценатства та інших неприбуткових організацій, збільшення кількості приватних осіб-меценатів, що на добровільних засадах надають благодійну допомогу.

Важливого значення ця сфера суспільного життя – меценатство, волонтерство та інші форми благодійної діяльності – в нашій державі набула протягом останніх п'яти років, зокрема у зв'язку з подіями, що відбуваються на Сході та Півдні України, та зі значним збільшенням кількості людей, які потребують допомоги (вимушені внутрішні переселенці, мешканці окупованих територій, учасники бойових дій, особи з інвалідністю та ін.).

Внаслідок цього наша держава за індексом благодійності протягом останніх п'яти років серед держав світу піднялася зі 151-го місця на 103-тє.

Офіційно в Україні нині зареєстровано 13 620 благодійних фондів, з яких провадить діяльність згідно з їх метою діяльності лише близько тисячі [34].

Як бачимо, нині як благодійність, так і меценатство розвивається надзвичайно активно і в цьому явищі існує чимало позитивних аспектів, проте ризики протизаконності у сфері меценатства та інших форм благодійництва зумовлюють необхідність здійснення контролю та нагляду за діяльністю у цих сферах як з боку держави в особі її виконавчих і законодавчих органів, так і з боку громадських інституцій.

Визначення сутності й особливостей притягнення до адміністративної відповідальності, а також механізмів боротьби із зловживаннями та правопорушеннями у сфері меценатства, інших форм благодійної діяльності в Україні ще не дістало належного теоретико-правового опрацювання. Окремі аспекти означеної проблеми були предметом наукових досліджень таких учених-правознавців, як: О. Гетманець, І. Голосніченко, Є. Додін, О. Дрозд, Р. Калюжний, Т. Коломоець, В. Колпаков, К. Левченко, О. Миколенко, О. Музичук, О. Синявська, Н. Христиченко, В. Шаповал, О. Юнін, О. Якуба та ін. Разом із тим у вітчизняній адміністративно-правовій літературі ці питання розглядаються фрагментарно, без комплексного підходу до вивчення попередження та боротьби зі зловживаннями у сфері меценатства. Саме тому вдосконалення правового та організаційного забезпечення та правового регулювання діяльності меценатських та інших благодійних організацій в Україні наразі є надзвичайно актуальним.

Деякі питання особливостей правового розвитку меценатства та благодійництва в Україні досліджували у своїх працях О. Безпалова, В. Борщев, Н. Блажко, К. Вовк, Т. Гордєєва, Є. Додіна, І. Завидняк, О. Кожушко, Х. Коновеичук, А. Кутелєва, О. Літвіна, І. Литвин, О. Марченко, С. Матяж, Л. Оробець, О. Резнік, К. Семикіна, Р. Сербин, О. Стрельнікова, Ф. Ступак, І. Тимошенко, Л. Хобта, В. Чепурнова, О. Чернявська та ін.

Привласнення недоброчесними особами коштів під виглядом благодійної діяльності є суспільно небезпечним протиправним діянням, адже

від дій шахраїв страждають не лише ошукані громадяни, які готові жертвувати власні кошти, а й чесні прозорі меценатські та інші благодійні організації, адже гроші, що їх громадяни віддали шахраям, могли бути спрямовані через зазначені організації на вирішення реальних нагальних проблем. Від дій шахраїв страждають як особи, які потребують даної допомоги, так і все суспільство, адже через велике розповсюдження псевдоблагодійників у суспільстві падає рівень довіри до всього благодійницького сектору, а довіра є найважливішим елементом ефективного функціонування громадянського суспільства [93] та подальшого розвитку культурної спадщини.

Відповідно до чинного законодавства діяльність меценатських та інших благодійних організацій перевіряє лише Державна фіскальна служба України. Згідно із Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» неприбуткові організації мають раз в рік подавати фінансову, статистичну звітність до Державної фіскальної служби України. Також при наданні звіту, у разі здійснення фінансових операцій з гуманітарною допомогою, необхідно заповнювати Додаток «Інформація щодо операцій з гуманітарною допомогою».

Порядком заповнення Звіту, оприлюдненим на офіційному сайті Державної фіскальної служби України [25] та визначеним Листом ДФС України від 17.10.2016 № 33649/7/99-99-15-02-01-17 «Про затвердження форми Звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації», не передбачено конкретних вимог щодо заповнення Додатка «Інформація щодо операцій з гуманітарною допомогою» [108] до Звіту, зокрема, розділу III щодо розподілу гуманітарної допомоги. При цьому наголошено, що кожний конкретний випадок щодо відображення доходів і витрат у Звіті, який стосується особливостей діяльності неприбуткової організації залежно від закону, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації, потребує аналізу договорів та первинних документів. Слід також мати на увазі, що у Податковому Кодексі України не передбачено застосування відповідальності до платників податків у разі виявлення порушень, які не призвели до

заниження податкових зобов'язань, а також не передбачено відповідальності за арифметичної або методологічної помилки. Також не передбачено відповідальності і Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», що сприяє проявам зловживань у сфері меценатства та іншій благодійній діяльності.

Як бачимо, сьогодні відсутні чіткі механізми боротьби зі зловживаннями та шахрайствами у меценатській та інших благодійній сферах. Гостро постає проблема розробки способів ефективною боротьби з шахраями, які під виглядом благодійної діяльності вводять в оману громадян і використовують довіру суспільства з метою власної наживи. Українське законодавство має сприяти розвиткові чесних, підзвітних, прозорих меценатських та інших благодійних організацій.

Народним депутатом України А. Геращенко був розроблений Проект закону України від 02.10.2015 № 3215 «Про внесення змін до деяких законів України щодо протидії зловживанням у сфері благодійництва» [99], мета якого – реформування чинного законодавства для створення сприятливих умов розвитку благодійництва в Україні та впровадження ефективною системи контролю за зібраними благодійними пожертвами з боку держави і громади.

На думку розробників, запропоновані законопроектом зміни дозволять ефективно протидіяти шахрайству під виглядом благодійної діяльності, встановлюватимуть європейські принципи підзвітності, прозорості та відкритості організацій громадянського суспільства, завдяки запропонованим системним підходам сприятимуть зміцненню довіри громадян до волонтерських та благодійних організацій [93].

Позитивним результатом запропонованого законопроекту є те, що він унормовує звітність благодійних організацій та встановлює обов'язкове надання звіту на вимогу благодійника, встановлює правила проведення публічного збору коштів з використанням скриньок для пожертв, встановлює відповідальність за порушення порядку проведення публічного збору благодійних пожертв та неоприлюднення звітності благодійними

організаціями, встановлює відповідальність за привласнення благодійних пожертв (грантів) [93].

Хочемо акцентувати на необхідності встановлення правила проведення публічного збору коштів з використанням скриньок для пожертв. Такі скриньки доволі часто використовують для зібрання коштів на реставрування культурної спадщини, монастирів тощо, оскільки останнім часом саме цей спосіб шахрайства є найбільш розповсюдженим.

Підтвердженням цього є заява директора благодійної організації «Український форум благодійників» Поліни Нюхіної, зроблена під час круглого столу в Укрінформі на тему «Запобігання шахрайству під час публічного збору благодійних пожертв». Пані Нюхіна зазначила, що 70% українців хоча б раз протягом року жертвували кошти на благодійність, з них кожен четвертий кидав кошти до благодійних скриньок [161]. «За даними соціологічного дослідження, проведеного наприкінці 2017 року серед тисячі українців, тільки 30% населення України не брали участь у благодійності взагалі. Решта 70% робили це тим чи іншим чином, 23% кидали кошти у скриньку. Середня сума цих пожертв складала 50 гривень», – сказала П. Нюхіна, та додала, що 23% опитаних не довіряють збирачам коштів та благодійним фондам [161].

Проект закону України від 02.10.2015 № 3215 «Про внесення змін до деяких законів України щодо протидії зловживанням у сфері благодійництва» пропонує запровадити способи попередження шахрайства зі збором публічних пожертв за допомогою скриньки, залучивши до цього банки, в яких відкрито банківські рахунки благодійних організацій. Також законопроект пропонує здійснювати пломбування скриньки для пожертв, а також перевірку цілісності скриньки та пломб банку на ній, розпломбування скриньки та виїмку коштів із неї здійснювати виключно в приміщенні банку працівником такого банку в присутності особи, яка здійснює публічний збір благодійних пожертв, або уповноваженого представника благодійної організації. Після перерахунку зібраних за допомогою скриньки для пожертв готівкових коштів вони повинні

зараховуватися на поточний рахунок благодійної організації, бенефіціара або його законного представника в цьому ж банку. У разі виявлення пошкодження пломб банку та/або скриньки для пожертв та/або порушення строків інкасації банк невідкладно повідомляє про це місцеві правоохоронні органи [99]. Відповідно до законопроекту всі ці послуги повинні надаватися банком безкоштовно. На наш погляд, дана пропозиція є недоречною, оскільки відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банк – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги [95], а перелічені законопроектом послуги, які має безкоштовно надавати банк, до банківських послуг не входять.

Тому, виходячи з норм Закону України «Про місцеве самоврядування», з метою запобігання шахрайству під час публічного зібрання благодійних коштів за допомогою скриньки, на нашу думку, слід залучити органи місцевого самоврядування, передбачивши процедуру участі у чинному законодавстві.

Беручи до уваги викладене, пропонуємо доповнити Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» статтею 7-2, виклавши в такій редакції:

«Стаття 7-2. Особливості публічного збору благодійних пожертв із використанням скриньок для пожертв

1. Публічний збір благодійних пожертв у формі готівкових коштів як у національній, так і іноземній валюті, із використанням скриньки для пожертв здійснюється за узгодженням строків і місця проведення із місцевими органами самоврядування.

Забороняється проведення публічного збору благодійних пожертв із використанням скриньок для пожертв на проїзній частині дороги та у громадському транспорті.

2. Особа має право здійснювати публічний збір благодійних пожертв із використанням скриньок для пожертв виключно у разі наявності в неї документа, що посвідчує особу, примірника документа (опису), який

створюється (оформляється) при опломбуванні такої скриньки представниками виконавчого комітету відповідної сільської, селищної, міської ради, а також інших документів, визначених статтею 7 цього Закону. Пломба має відповідати вимогам Державного стандарту України.

3. Опломбування скриньки для пожертв, а також перевірка цілісності скриньки та пломб на ній, розпломбування скриньки та виїмка коштів із неї здійснюється виключно в приміщенні органу місцевого самоврядування в присутності особи, яка здійснює публічний збір благодійних пожертв, або уповноваженого представника благодійної організації, та уповноваженого представника виконавчого комітету відповідної сільської, селищної, міської ради. Розпломбування скриньки та виїмка суми коштів із неї фіксується відповідним актом, що засвідчує комісія незалежних спостерігачів у складі не менше ніж трьох осіб.

Після перерахунку зібраних за допомогою скриньки для пожертв готівкових коштів вони зараховуються на поточний рахунок благодійної організації, бенефіціара або його законного представника. У разі виявлення пошкодження пломб та/або скриньки для пожертв та/або порушення строків виїмки коштів уповноважений представник виконавчого комітету відповідної сільської, селищної, міської рад невідкладно повідомляє про це місцеві правоохоронні органи.

4. Виїмка коштів зі скриньки має здійснюватися не пізніше наступного робочого дня відповідно до строків, обумовлених виконавчими комітетами відповідної сільської, селищної, міської рад.

У разі якщо публічний збір коштів здійснюється в приміщенні, виїмка коштів зі скриньки здійснюється у строки та у порядку, передбаченому договором між власником (орендарем) даного приміщення та благодійною організацією чи особою, що здійснює публічний збір коштів, але не пізніше, ніж через 90 днів після опломбування скриньки для пожертв.

5. Благодійна організація чи особа, що здійснює публічний збір коштів, протягом 10 робочих днів має розмістити Звіт про використання доходів

(прибутків) неприбуткової організації на сайті Державної фіскальної служби України».

Як ми зазначали вище, згідно із Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» неприбуткові організації мають раз на рік подавати фінансову звітність до Державної фіскальної служби України. Для реалізації запропонованих нами змін до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» пропонуємо доповнити ст. 133.4.3 Податкового кодексу України частиною 4 такого змісту:

«Поданий неприбутковою організацією звіт про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації протягом 24 годин після його надходження оприлюднюється на офіційному сайті Державної фіскальної служби України».

Станом на квітень 2017 року в Україні зареєстровано 17062 тисячі благодійних організацій, з яких тільки 8 тисяч подають звіти про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації [161]. Тобто слід припустити, що 9 тисяч благодійних організацій працюють з порушенням законодавства, допускають зловживання та нецільове використання благодійних коштів. Це є наслідком, як ми вже зазначали вище, відсутності у нормах чинного законодавства жорстокого контролю щодо притягнення до відповідальності за невиконання належним чином своїх обов'язків членами таких організацій. Тому пропонуємо до Кодексу України про адміністративні правопорушення внести доповнення до ст. 163-1, передбачивши адміністративну відповідальність щодо неподання, несвоєчасного подання звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації, відсутності ведення бухгалтерського обліку, виклавши її у такій редакції:

«Стаття 163-1. Порушення порядку ведення податкового та бухгалтерського обліку, надання аудиторських висновків, фінансових звітів

Відсутність податкового та бухгалтерського обліку, порушення керівниками та іншими посадовими особами підприємств, установ, організацій та неприбуткових (благодійних) організацій встановленого законом порядку

ведення податкового та бухгалтерського обліку, у тому числі неподання або несвоєчасне подання аудиторських висновків, фінансових звітів, подання яких передбачено законами України, –

тягне за собою накладення штрафу у розмірі від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

На підтримку введення адміністративної відповідальності за ненадання фінансових звітів та дотримання прозорості в останніх виступає проект закону України від 02.10.2015 № 3215 «Про внесення змін до деяких законів України щодо протидії зловживанням у сфері благодійництва» [99]. Вказаний законопроект пропонує доповнити главу 12 Розділу II Кодексу України про адміністративні правопорушення статтею 163-17, передбачивши адміністративну відповідальність за неоприлюднення інформації про доходи і витрати благодійної організації, та статтею 190-1 – за привласнення зібраних благодійних пожертв (благодійних грантів), призначених для вигодонабувача (бенефіціара).

Одним із важливих засобів впливу в боротьбі зі зловживаннями та шахрайськими діями у сфері меценатства та благодійництва є попередження, воно не буде ефективним, якщо здійснюватиметься лише правоохоронними органами, так як протиправні діяння та боротьба з ними – компетенції різних органів публічного права, громадських формувань, для яких функція попередження та запобігання не є основною чи передбаченою їх обов'язками, однак їх діяльність об'єктивно сприяє цьому. Тому ця проблема повинна розв'язуватись у масштабах держави в комплексі політичних, економічних, соціальних, правових, морально-психологічних перетворень та попередження групової злочинності у сфері меценатства і благодійництва як окремого виду протиправного діяння, здійснюватися на основі комплексу заходів загальносоціального, адміністративно-правового попередження.

Ефективне попередження вчинення порушень законодавства у сфері меценатства та благодійництва можливе лише за умов тісної взаємодії всіх правоохоронних органів, а також широкого залучення громадськості. До

загальних заходів щодо протидії та запобігання шахрайству й інших протиправних діянь у сфері меценатства та благодійництва слід віднести і підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів і громадських організацій.

Для створення сприятливих умов для співробітництва між правоохоронними органами, а саме Національною поліцією України та меценатськими, благодійними організаціями та іншими громадськими об'єднаннями останнім часом було налагоджено співпрацю у напрямку запобігання шахрайству у сфері благодійної діяльності. Особлива увага була приділена запобіганню шахрайства під час публічного збору благодійних пожертв на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських і річкових портах, інших публічних місцях. Так, структурними підрозділами та інспекторами, відповідальними за зв'язки з громадськістю, управлінь патрульної поліції в містах протягом лютого та березня 2017 року організовано проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи, а також обговорення відповідних механізмів взаємодії особового складу управлінь патрульної поліції в містах із залученням фахівців благодійних організацій, громадських об'єднань та правників за визначеною тематикою [43; 44]. У Звіті про виконання плану заходів на 2017 рік з реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки зазначено, що усього за лютий-березень 2017 року проведено 38 тематичних зустрічей в 30 містах України. Кількість задіяного особового складу складає 2214 осіб на зустрічах та 8484 особи – в електронному вигляді. У заходах була задіяна 31 благодійна організація [44].

Більше 60-ти представників командного складу Патрульної поліції з Березані, Дніпра, Северодонецька, Харкова взяли участь у спеціалізованих тренінгах, організованих консультантами благодійними організаціями.

Крім того, протягом липня та серпня 2017 року проведено тренінги з особовим складом управлінь патрульної поліції у м. Дніпрі та Харкові з метою

роз'яснення вимог законодавства щодо публічного збирання благодійних пожертв та надання рекомендацій стосовно дій поліції, спрямованих на запобігання шахрайству в цій сфері, необхідності суворого дотримання благодійними організаціями вимог Законів України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» та відповідальності, установлені ст. 190, 192 Кримінального кодексу України, спільного інформування громадян про необхідність невідкладного повідомлення на лінію 102 про виявлені факти порушення їхніх прав [44].

З метою вивчення особливостей вчинення протиправних діянь у сфері меценатства та благодійництва, на нашу думку, слід запровадити у практиці поліції ведення, збір та опрацювання статистики фактів шахрайських дій, вчинених у сфері меценатської та іншого виду благодійної діяльності в Україні. Це дасть змогу ретельніше організувати спільно з меценатськими та іншими благодійними організаціями комплекс превентивних заходів у цій сфері.

Також одним із ефективних способів протидії вчиненню шахрайських дій у сфері меценатської та іншої благодійної діяльності є залучення громадськості як один із шляхів контролю під час здійснення цієї діяльності. На наш погляд, це можливо шляхом започаткування практики оповіщення у громадських місцях, у засобах масової інформації тощо населення про проведення благодійної акції. попередження шахрайства під час збору благодійних пожертв, яке може здійснюватися незаконними благодійними організаціями. Даний напрям діяльності має на меті попередити вчинення шахрайства під час збору благодійних пожертв, яке може здійснюватися незаконними благодійними організаціями.

Також, на нашу думку, доречно започаткувати практику організації у закладах освіти за участю меценатських, благодійних і громадських організацій акцій, під час яких серед дітей та учнівської молоді проводити інформаційно-просвітницьку роботу, зокрема на тему: «Як уникнути випадків шахрайства» [44].

З метою забезпечення належних умов для розвитку громадянської освіти та виховання Міністерство освіти і науки України сформував робочу групу з розробки Концепції розвитку громадянської освіти та виховання в Україні за участю представників інститутів громадянського суспільства, міжнародних організацій, навчальних закладів (наказ МОН України від 10.10.2017 № 1362) [61]. Підготовлений робочою групою проект Концепції направлений на розгляд Кабінету Міністрів України у 2018 році. Водночас на виконання Указу Президента України від 1 грудня 2016 р. № 534 «Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадськості у цій сфері» Міністерством освіти і науки України розроблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з розвитку громадянської освіти на 2017-2021 роки», яким передбачено реалізацію заходів з громадянської освіти для сприяння формуванню активного громадянина-патріота України [44].

З метою проведення аналізу проектів, спрямованих на розвиток громадянської освіти населення, та забезпечення їх реалізації, державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» за дорученням МОН узагальнила відповідну інформацію та звернулася до закладів післядипломної педагогічної освіти для визначення заходів з налагодження міжсекторальної співпраці у цьому напрямі [44].

Отже, впровадження механізмів ефективної боротьби з шахрайством, що здійснюється під виглядом меценатської та іншого виду благодійної діяльності, сприятиме розвитку системи права в Україні, використанню європейських норм та принципів у здійсненні меценатської діяльності, розвитку прозорості та підзвітності благодійних організацій і, відповідно, зростанню довіри до зазначених організацій у громадськості.

Цьому, у першу чергу, сприятиме прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо протидії зловживанням у сфері благодійництва», розробленого народним депутатом України А. Геращенко.

Також слід наголосити, що нормативне закріплення адміністративної відповідальності у сфері меценатської та благодійної діяльності, посилення відповідальності за присвоєння благодійних пожертвувань дозволить належним чином переслідувати несумлінних осіб, залучених у шахрайські схеми.

Таким чином, незважаючи на в цілому позитивні зрушення в регулюванні здійснення меценатства та благодійності в Україні, ця сфера вимагає рішення низки постійних проблем. Насамперед, слід вдосконалити правову базу, що регламентує суспільні відносини, пов'язані з меценатством та благодійністю, і ліквідувати прогалини, неточності й розбіжності у чинному законодавстві. На даному етапі розвитку меценатства та благодійності в Україні потребує впровадження реально діючих механізмів боротьби зі зловживаннями, що мають місце під видом меценатства та благодійництва: прозорість, публічність і звітність повинні бути пріоритетними в роботі меценатських та інших благодійних організацій. А нормативне закріплення відповідальності за порушення законодавства у сфері благодійної діяльності повинне стати реальним засобом попередження зловживань із боку недобросовісних осіб [5].

3.3. Удосконалення адміністративно-правових засад меценатства з урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн

Сьогодні в умовах становлення та розквіту громадянського суспільства набули поширення такі явища, як меценатство, матеріальна підтримка у вигляді грантів, пожертв тощо, які прогресивно сприяють розвитку благодійної діяльності в Україні.

Збереження і розвиток української культурної спадщини та сучасного мистецтва, науки й освіти були і залишаються пріоритетними напрямками

державної політики, реалізація яких сьогодні ускладнюється відсутністю правових механізмів, а також браком державного фінансування.

Одним із можливих способів вирішення цих проблем є залучення небюджетних коштів, зокрема: участь меценатів у фінансуванні культурних проектів мистецьких та освітніх установ, підтримка окремих осіб – діячів культури. В усіх країнах світу об'єкти культурної спадщини та працівники культурної сфери перебувають під захистом та на утриманні держави. Однак, як свідчить світова практика, самої лише державної підтримки для збереження і розвитку культурної спадщини недостатньо. У різних країнах світу традиційно виникли різні форми недержавної підтримки збереження і розвитку культурної спадщини, в тому числі і меценатства [129].

Проблема меценатства та благодійництва привернула до себе увагу як вітчизняних, так і закордонних науковців. Її аналізу та пошуку оптимального вирішення присвятили свої роботи В. Бакальчук, Д. Бертнев, В. Боршев, О. Гриценко, Н. Іванова, О. Кузьмук, С. Матяж, А. Розе, О. Свердлова, Р. Сербин, О. Сиротин, І. Смоляк, Л. Чупрій та ін. Але слід зазначити, що проблема регулювання меценатської діяльності з боку держави залишається все ще не вивченою до кінця. Більш того, ця проблема потребує більш ґрунтовного вивчення позитивного досвіду зарубіжних країн у сфері меценатської діяльності для подальшого його впровадження у національну правову систему.

Метою є ознайомлення зі станом зарубіжного меценатства (на прикладі США та країн – членів ЄС) для пошуку найкращих напрямів його розвитку в Україні та впровадження у вітчизняну практику.

Усі європейські країни законодавчо стимулюють спонсорство і меценатство, але не це є основною мотивацією компаній. Підтримка культури зумовлена високим рівнем соціальної відповідальності бізнесових структур і маркетинговими цілями [51].

У багатьох зарубіжних країнах меценатська діяльність має не лише моральну, а й матеріальну підтримку держави, яка звільняє громадян, що

спрямовують власні кошти на меценатську чи іншу благодійну діяльність, від частини податкового тиску. Держава розробляє систему податкових пільг, яка заохочує надходження від комерційного сектору на розвиток культури. Система податкових пільг суттєво різниться по країнам. Так, наприклад, у Франції спонсорство розуміється як маркетингові витрати на рекламу, а тому не підлягає оподаткуванню. У Бельгії законодавством закріплено можливість вилучення суми, витраченої на рекламу з обсягів, що оподатковуються. Наприклад, в Німеччині у меценатстві зацікавлені не лише бізнесмени, але й звичайні громадяни країни. Зокрема, податкові пільги одержують сім'ї, які беруть участь у гуманітарних проектах, приймаючи у себе українських дітей із чорнобильської зони, студентів і школярів за програмами культурного обміну тощо. Загалом у цій країні діє ціла система заохочень для тих, хто займається благодійністю.

У Великобританії при пожертві у грошовій формі платникові податків повертають з бюджету різницю між базовою і максимальною ставкою податку на прибуток, нарахованою на суму пожертви; при пожертвах не в грошовій формі оподатковуваний прибуток зменшується на суму ринкової вартості пожертви. У цій країні також відсутні обмеження на розмір благодійної пільги – компанії можуть до 100% прибутку спрямовувати на добродійність, не сплачуючи з цієї суми податку на прибуток.

У США розмір благодійницької пільги становить до 10% прибутку компанії. При пожертвах у грошовій формі можна одержати податкові вирахування у межах 50% річного прибутку, при пожертвах не у грошовій формі – 20-30% [129].

В Іспанії меценатська діяльність у галузі культури регулюється Законом про історичну спадщину Іспанії, прийнятим 1985 р. (зміни вносилися у 1991 та 1994 роках). Згідно з цим законом платники податків мають право на податкові вирахування від 15 до 30 відсотків від суми, яку вони вклали у збереження і розвиток культурної спадщини: повернення пам'яток культурної спадщини Іспанії з-за кордону, зберігання, реставрацію, забезпечення

використання, експонування культурних пам'яток державного та регіонального значення, а також тих історико-культурних об'єктів, що віднесені до Світової культурної спадщини. У цьому Законі вперше було визначено як складову національної історичної спадщини документальну і бібліографічну спадщину – архівні комплекси та раритетні видання, – на яку поширюються всі положення Закону, в тому числі і щодо залучення недержавних коштів. Податкові пільги для меценатів підтвержені Податковим кодексом [129].

Із наведеного випливає, що розміри вкладів комерційних організацій на потреби культури, що не обкладаються податком у різних країнах, вимірюються у процентному відношенні до їх сукупного річного прибутку. За експертними оцінками, цей показник у Франції складає 0,2-0,3%, Португалії – 0,2 %, Австрії – 10 %, Нідерландах – 6%, Бельгії – менше 5% [42].

В українському податковому законодавстві таке поняття передбачено у ст. 30, якою визначено, що податкова пільга – передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав. Підставами для надання податкових пільг є особливості, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат.

Податкова пільга надається шляхом:

- а) податкового вирахування (знижки), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку та збору;
- б) зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору;
- в) встановлення зниженої ставки податку та збору;
- г) звільнення від сплати податку та збору [90].

Відповідно до ст. 197 Податкового кодексу України благодійна допомога грошовими коштами не вважається постачанням, а тому не є

об'єктом обкладення податку та збору, а при дотриманні умов п. 197.1.15 Податкового кодексу України [90] надання «натуральної» допомоги благодійному фонду податками та зборами не обкладають. Але дана норма стосується тільки благодійних організацій, тобто надання благодійної допомоги особам, які не є благодійними організаціями, під цю пільгу не підпадає.

Але пп. 166.3.2 Податкового кодексу України передбачена податкова знижка, до якої передбачено включення витрат за суму коштів або вартість майна, перерахованих (переданих) платником податку у вигляді пожертвувань або благодійних внесків неприбутковим організаціям, які на дату перерахування (передачі) таких коштів та майна відповідали умовам, визначеним пунктом 133.4 статті 133 цього Кодексу, у розмірі, що не перевищує 4 відсотків суми його загального оподаткованого доходу такого звітного року [90]. Хочемо звернути увагу, що йдеться виключно про благодійні внески. Дана норма не передбачає перераховування допомоги платниками податків волонтерам, які можуть здійснювати передбачені ст. 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» такі напрями діяльності, як сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів тощо [100]. Також йдеться про допомогу волонтерам, внесеним до Реєстру волонтерів АТО, іншим волонтерам-фізособам або допомога, що надавалася переселенцям з АР Крим, зони проведення АТО або безпосередньо учасникам АТО.

У зв'язку з викладеним вище, пропонуємо доповнити пп. 166.3.2 Податкового кодексу України, включивши волонтерську допомогу, відповідно до здійснення якої може бути передбачено податкову знижку:

«166.3.2. суму коштів або вартість майна, перерахованих (переданих) платником податку у вигляді пожертвувань, благодійних внесків або волонтерської допомоги неприбутковим організаціям, ...».

У Західній Європі та США близько третини соціальних програм здійснюється приватними благодійними фондами, що акумулюють значні кошти меценатів. Річні бюджети таких фондів, звичайно, відрізняються: від десятків тисяч до сотень мільйонів доларів. Виходячи з джерел фінансування, благодійні фонди поділяються на асоційовані (корпоративні) фонди, найбільш поширені, які створюються і фінансуються певною комерційною структурою, державні (міждержавні) фонди (донорські організації), які створюються і фінансуються урядом однієї або декількох країн; незалежні (приватні) фонди, які створюються і фінансуються приватною особою або групою осіб, як правило, пов'язаних родинними зв'язками. Важливою причиною широкого поширення у всьому світі благодійних фондів, насамперед корпоративних, виступають пільги з оподаткування. Законодавство багатьох країн допускає використання частки прибутку комерційних структур на добродійні цілі замість сплати відповідних податків. Аргументи з позиції уряду досить очевидні: благодійні фонди виділяють кошти на фінансування соціальних програм і проектів, тобто частково беруть на себе виконання функцій державних органів: надання допомоги інвалідам, малозабезпеченим, робота з дітьми і молоддю, освіта та культура громадян. Американський фінансист Джордж Сорос відомий практично всьому світу не результатами своєї комерційної діяльності, а завдяки створеній ним мережі благодійних фондів, яка представлена в Україні Міжнародним фондом «Відродження» і рядом інших добродійних структур [76, с. 140].

Одним з дієвих способів популяризації благодійництва є формування іміджу престижності. Його суть полягає у проведенні цілеспрямованої політики зростання популярності соціальної відповідальності за культуру. Так, наприклад, у США основним стимулюючим механізмом залучення благодійних коштів на розвиток культури є формування іміджу престижності статусу «мецената» у сфері культури. Тенденція до зростання зацікавленості комерційного сектору у наданні підтримки культурним проектам дедалі більше поширюється у країнах Західної Європи. У Франції, зокрема, отримала

поширення практика проведення загальнонаціональних конкурсів, метою яких є заохочення та популяризація благодійності і меценатства. Одним з прикладів такої практики є надання щорічної спонсорської премії "Les Oscars", яка присуджується за видатні досягнення у сфері корпоративного спонсорства [66].

У Канаді поширено моральне заохочення меценатів. Наприклад, в Оттаві у дворі однієї із шкіл можна побачити три гранітні колони: на першій з них значиться назва фірми, яка пожертвувала школі біля 1 млн. доларів, на другій – назви організацій, що виділили десятки тисяч доларів, на третій – висічені прізвища приватних підприємців. У Швеції кожен рік проводиться церемонія «Меценат року» [76, с. 141].

В українській практиці стимулювання меценатської діяльності передбачено ст. 19 Проекту закону України «Про меценатство» від 22 вересня 2004 року, поданого до Верховної Ради 22.09.2004 народним депутатом М.Г. Баграєвим (№ 6176) [112], яке полягає в наданні податкових та інших пільг, що поширюються на меценатів, меценатські організації відповідно до чинного законодавства України. Це ще раз підтверджує необхідність прийняття спеціального акта, який має регламентувати даний вид діяльності в Україні.

Наступним механізмом недержавної допомоги у культурі є фандрейзинг, який спрямований на підтримку образотворчого і музичного мистецтва, літератури, театрів, кіно, музеїв, бібліотек. Бізнесменів у цій сфері зацікавлюють не лише широкі можливості для реклами, але і формування репутації підприємства в культурному середовищі, яке має максимальний «вихід на суспільство».

Як механізм фінансування культури, фандрейзинг передбачає розвиток зв'язків організацій культури та бізнесу, вироблення різних форм та можливостей їх взаємовигідної співпраці, а також формування громадської думки на користь підтримки культури. Інвестування ресурсів у культурні проекти стало одним з інструментів маркетингу комерційних організацій.

Основними мотивами, що спонукають представників бізнесу спрямовувати кошти на культурний розвиток, є:

- рекламні можливості (промоція бренду чи продукції компанії) в рамках культурного проекту;
- створення позитивного іміджу компанії, демонстрація політики соціальної відповідальності;
- доступ до цільової аудиторії в рамках проведення мистецького заходу з метою промоції власної продукції/послуг [42].

Для іноземних спонсорів – це спосіб виходу на міжнародний ринок, свідчення зацікавленості культурою цієї країни. Таким чином, якщо благодійність – це добровільна та безкорислива допомога тим, хто її потребує, то фандрейзинг слід розглядати як дію, спрямовану на допомогу тим, хто її потребує. У цьому, власне, і полягає зв'язок між благодійністю і фандрейзингом у контексті суспільних відносин. Історія і досвід благодійництва та фандрейзингу зарубіжних країн потребують дослідження та вивчення в Україні.

Практика фандрейзингу вперше була застосована в США через обмеженість фінансової підтримки культурної сфери з боку держави. Зокрема, державні кошти в бюджеті американських організацій культури становлять лише 9%. Натомість держава створює в країні необхідні умови для розвитку культури через комплексну систему пільг та заохочень для потенційних донорів та спонсорів [42].

Упровадження механізмів фандрейзингу надало можливість урядам країн (Франція, Австрія), які до цього орієнтувалися на 100% державну підтримку культури, значно скоротити бюджетні видатки на культуру та адаптувати організації культури до роботи в ринкових умовах. Унаслідок проведення фандрейзингових реформ в Австрії сформувалися усталені практики співпраці організацій культури з бізнесом. Зокрема, 73 % австрійських організацій культури розробляють власні культурні проекти з урахуванням комерційних інтересів партнерів-донорів [42].

У США, Франції, Великобританії та Німеччині створюються незалежні організації, які здійснюють посередництво між державою, культурою та бізнесом. Серед них: *Initiativen Wirtschaft fur Kunst, Kulturkontakt* в Австрії; *Art and Business* у Великобританії; *Admical* у Франції. Значною мірою ці організації сприяли формуванню нового світогляду щодо ролі культури в суспільному житті, а також нової моделі фінансування культури в європейських країнах [42].

За останні роки в США і в Канаді налічується близько 26 тис. фандрайзерів [69, с. 9]. Фандрайзери Америки у своїй діяльності керуються декларацією принципів етики, яка називається «Заява з питань етики Ради з розвитку і підтримки освіти», а також Кодексом етики та Стандартами професійної практики, що були прийняті Асоціацією професійних фандрайзерів. Останні два документи містять специфічні правила та пояснення суті основних понять і положень [158].

Для розвитку меценатства та благодійництва недостатньо закріплення в законі. Задля його ефективності необхідно забезпечити реалізацію законодавчих норм. Суспільству і державі необхідно усвідомити, що повноцінний розвиток культури й мистецтва, освіти, охорони здоров'я, соціальної підтримки можливий тільки за умови плідної взаємодії різних зацікавлених суб'єктів: держави, бізнесу, громадських організацій та населення. Світова практика США і європейських країн свідчить, що нині фандрейзинг стає одним із найефективніших інструментів, які реалізують цю взаємодію. Отже, вирішенню проблем розвитку фандрейзингу у сфері культури в Україні можуть сприяти вивчення й упровадження зарубіжного досвіду, а саме: проведення загальнонаціональних компаній з метою заохочення та популяризації благодійності й меценатства в організаціях цієї сфери; створення законодавчих умов, які б дозволили розширити можливості фандрайзерів і благодійників; формування середовища для ефективної, прозорої та відповідальної благодійності завдяки використанню демократичних практик фандрейзингу [141, с. 52-53].

Роль фандрейзингу набуває дедалі більшої актуальності практично всюди. Ці тенденції спостерігаються як у США і країнах Західної Європи, так і в нових ринкових державах Східної Європи. При цьому фандрейзинг, як залучення фінансових та інших коштів на потреби організації з позабюджетних джерел, є найважливішим і перспективним напрямом діяльності організацій культури і мистецтва, які за останні десятиліття еволюціонували і досягли в багатьох країнах гідних результатів. Слід зазначити, що для України найефективніший досвід використання фандрейзингу в культурі демонструє Великобританія, яка досягла цього завдяки ефективній і скоординованій діяльності трьох складових – держави, сфери культури та приватного сектора. Досвід у цій сфері актуальний для України ще й тому, що британська державна модель фінансування сфери культури ближча до української, ніж, наприклад, модель США. Для Великобританії характерна традиційно значна її державна підтримка. Нині в країні створені, мабуть, найсприятливіші умови в Європі для спонсорства та благодійності в галузі культури та мистецтва, чому можна завдячувати політиці британського уряду. За останні два десятиліття спостерігається динамічне зростання спонсорських коштів у мистецтві: з 1976 р. обсяги спонсорських коштів зросли у 233 рази [136].

У США практикуються такі види фінансової допомоги студентам: гранти, стипендії типу Scholarship, Fellowship, Teaching Assistantship, Research Assistantship, Study/Work, Subsidized Work, позики (loans) [158].

1. Гранти видаються виходячи з комплексного критерію, де головний – підтвердження того, що заявник дійсно потребує матеріальної підтримки для навчання. Отримання гранту покладає на отримувача деякі зобов'язання, наприклад суворе відвідування занять або успішність не нижче певного рівня. Порушення вимог спричиняє переривання фінансування [158].

2. Scholarships надаються на основі попередніх досягнень студента, поточних навчальних показників та для представників певних груп (етнічних, релігійних та ін.) [158].

3. Fellowships надаються старшокурсникам, що встигли визначитися з майбутньою спеціалізацією у відносно вузькій і конкретній області і коли їх навчання вже набуває наукового рівня (подібно до української аспірантури) [158].

Як перехідний етап від навчання та науково-пошукової діяльності студента до практичного засвоєння знань та умінь, у тому числі робота за сумісництвом, є допомога Teaching Assistantship, Research Assistantship.

4. Teaching Assistantship, Research Assistantship передбачають роботу за сумісництвом, тобто включають допомогу університетському професору, науковому досліднику, адміністратору чи іншому працівнику в університеті [158].

5. Study/Work, Subsidized Work припускають будь-яку роботу в межах університетських структур. Оплата за таку роботу зараховується як плата за навчання [158].

Університети США передбачають надання фінансової допомоги аспірантам цього навчального закладу.

Для аспірантів університети США надають такі види фінансової допомоги: Teaching Assistantships – фінансова допомога за роботу як помічника викладача; Research Assistantships – за виконання дослідницької роботи. Fellowships – повне фінансове утримання кращих аспірантів. У 2010 р. американці пожертвували понад 290 млрд дол. (приблизно 2 % ВВП країни) і зайняли 5 місце у світовому рейтингу пожертв (73 % суми надійшло від пересічних громадян), а в 2011 р. за даними CAF [82] очолили даний рейтинг [158].

В європейських країнах держава фінансує не тільки державний, але й недержавний (громадський та приватний) сектор культури. Розподіл бюджетних асигнувань здійснюється переважно на конкурсній основі під патронатом недержавних інституцій (фонди, творчі асоціації, громадські інститути культури). Культурні та мистецькі проекти отримують державні гранти в конкурентному змаганні. При цьому держава здійснює суворий

контроль за якістю реалізації проекту (програми) та цільовим використанням коштів. Наприклад, у Великобританії фінансування культури здійснюється через Раду по культурі (Arts Council), яка є самостійною, незалежною організацією (третину складають діячі мистецтва) [42].

За винятком постійного фінансування діяльності невеликої кількості закладів культури, передусім у сфері професійного мистецтва, розподіл бюджетних коштів здійснюється за такими критеріями: культурні програми оцінюються незалежними організаціями з позицій культурно-мистецької цінності, соціальної значущості та економічної рентабельності; державні кошти виділяють після експертної оцінки та за умови суміжного фінансування (державні кошти виділяються за наявності партнерів-представників бізнесу); суміжне фінансування вважається запорукою успішності та комерційної рентабельності проекту [42].

У США модель фінансування відповідних проектів реалізується у співвідношенні 1:3 (одна частка – державні кошти, три частки – кошти з комерційного сектору). Аналогічне співвідношення фінансування культурних програм існує у Великобританії, проте, наприклад, у Франції передбачено значно більшу участь держави в системі зустрічного фінансування – 5:1 [42].

В Україні фандрейзингова діяльність є досить новою. Вона тільки починає розвиватися доволі повільно та стихійно. Як наголошує у своїй роботі В. Соколовська, з чим ми цілком погоджуємося, гальмуванню розвитку фандрайзингу в Україні сприяє наявність низки причин: відсутність сприятливого податкового законодавства (податкові пільги, стимули) для розвитку меценатства та благодійництва; нестабільна система оподаткування; нерегульовані правові проблеми неприбуткових громадських організацій; відсутність інформації щодо цілей соціального проекту, яке має меценатське спрямування, системи оцінки його ефективності та спеціалістів, які б змогли його організувати та провести на професіональному рівні; відсутність прозорої фінансової звітності некомерційної організації [137]. Це основні причини, які

перешкоджають досягненню ефективного результату фандрайзингової діяльності в Україні.

Наступним джерелом позабюджетного фінансування культури, освіти, науки та мистецтва, а також ефективним механізмом залучення широких верств громадськості до підтримки розвитку та формування громадської відповідальності за ці культурно-освітні складові є філантропічна діяльність.

Філантропічна діяльність набуває поширення у другій половині XIX ст. – передусім в Англії, Франції та Німеччині. Важливою рисою її став перехід від звичайної подачі милостині і традиційної системи пожертв до створення спеціальних фондів і закладів, які мали на меті не лише звичайну матеріальну підтримку маргінальних верств населення, а й включення їх до повноцінного громадянського життя, що вказує на новий ступінь розвитку тогочасного суспільства. Сучасний механізм «відсоткової філантропії» передбачає можливість перерахування певного відсотку сплаченого податку на суспільні чи культурні потреби. Вперше така практика була ініційована Угорщиною у 1996 році, згодом отримала поширення у в Польщі, Словаччині, Литві. Загалом, такий вид діяльності більшістю експертів розглядається не стільки як джерело позабюджетного фінансування культури, скільки в якості ефективного способу залучення широких суспільних верств до підтримки цієї сфери та формування громадянської відповідальності за культуру [153].

З огляду на недостатність законодавчого стимулювання меценатства, поширення меценатської та благодійної діяльності в Україні явно не відповідає потребам, можливостям суспільства та міжнародним стандартам. Так, у 1995 р. у Києві було зареєстровано Лігу українських меценатів, яка об'єднала бізнесменів з України, США і Канади у своєрідний добродійницький клуб, метою якого стали підтримка розвитку освіти, науки, культури, зокрема фінансування важливих наукових досліджень, освітніх проектів та сприяння задоволенню потреб навчальних закладів, бібліотек у підручниках та іншій літературі. Сьогодні існує багато благодійних фондів, які

здійснюють міжнародну меценатську та благодійну діяльність. При цьому Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» не передбачено норми, яка б регламентувала даний вид діяльності, хоча вказаним законом ст. 3 виділена така мета та сфера благодійної діяльності, як:

- розвиток міжнародної співпраці України;
- сприяння здійсненню державних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного становища в Україні [96].

Чинне законодавство України дозволяє здійснювати міжнародну меценатську та іншу благодійну діяльність. Фізичні і юридичні особи вправі здійснювати міжнародну меценатську та іншу благодійну діяльність шляхом участі в міжнародних меценатських та інших благодійних проектах, участі в роботі міжнародних благодійних організацій, взаємодії із закордонними партнерами у відповідній сфері меценатської та благодійної діяльності, а також у будь-якій іншій формі, прийнятій міжнародною практикою й, яка не суперечить законодавству України, а також нормам і принципам міжнародного права.

Що стосується здійснення міжнародної благодійної діяльності у будь-якій формі відповідними меценатськими чи іншими видами благодійних організацій, то така діяльність повинна проходити відповідно до установчих документів таких організацій і в порядку, передбаченому законодавством України. Тому пропонуємо доповнити Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» статтею:

«Здійснення міжнародної благодійної діяльності

1. Міжнародна благодійна діяльність здійснюються учасниками цієї діяльності в порядку, установленому законодавством України і міжнародними договорами України.

2. Міжнародна благодійна діяльність здійснюється шляхом участі в міжнародних благодійних проектах, участі в роботі міжнародних благодійних організацій, взаємодії із закордонними партнерами у відповідній сфері

добродійної діяльності, а також у будь-якій іншій формі, прийнятій у міжнародній практиці й такій, що не суперечить законодавству України, нормам і принципам міжнародного права.

3. Благодійна організація вправі відкривати рахунки в установах банків інших держав відповідно до законодавства України.

4. Благодійна організація має право на одержання благодійних пожертвувань, грантів та інших видів благодійної діяльності від іноземців, осіб без громадянства, а також від іноземних і міжнародних організацій.

5. Іноземці, особи без громадянства, а також іноземні і міжнародні благодійні організації мають право на здійснення благодійної діяльності на території України в порядку, установленому законодавством України і міжнародними договорами України».

Отже, проаналізувавши європейську практику державного стимулювання розвитку меценатства та інших форм благодійництва, ми дійшли висновку, що вона передбачає застосування низки механізмів. Умовно, ми виділили чотири механізми розвитку меценатства та інших форм благодійництва:

1) податкові пільги, система яких у кожній країні доволі різниться між собою. У результаті, спираючись на досвід інших країн, ми запропонували доповнити пп. 166.3.2 Податкового кодексу України, включивши волонтерську допомогу, відповідно до здійснення якої може бути передбачена податкова знижка;

2) формування іміджу престижності. Суть даного механізму полягає у проведенні цілеспрямованої політики зростання популярності соціальної відповідальності за культуру різними способами заохочення меценатів. Нами наголошено на необхідності затвердження Закону України «Про меценатство», який має передбачати способи стимулювання меценатської діяльності в Україні;

3) фандрейзинг як механізм фінансування культури, направлений на розвиток зв'язків організацій культури та бізнесу, вироблення різних форм і

можливостей їх взаємовигідної співпраці, а також формування громадської думки на користь підтримки культури. Спираючись на провідний досвід країн Європейського Союзу, ми виділи низку причин, які гальмують розвиток фандрейзингу в Україні: відсутність сприятливого податкового законодавства (податкові пільги, стимули) для розвитку меценатства та благодійництва; нестабільна система оподаткування; нерегульовані правові проблеми неприбуткових громадських організацій; відсутність інформації щодо цілей соціального проекту, яке має меценатське спрямування, системи оцінки його ефективності та спеціалістів, які б змогли його організувати та провести на професіональному рівні; відсутність прозорої фінансової звітності некомерційної організації;

4) відсоткова філантропія, яка використовується як ефективний спосіб залучення широких суспільних верств до підтримки цієї сфери та формування громадянської відповідальності за культуру.

Спираючись на міжнародну практику, нами наголошено на необхідності введення в національне законодавства норми регламентації міжнародної діяльності. У результаті запропоновано доповнити Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» статтею «Здійснення міжнародної благодійної діяльності» та надано її редакцію.

Висновки до розділу 3

Узагальнення позитивного досвіду зарубіжних країн та особливостей національних адміністративно-правових механізмів боротьби зі зловживаннями, які вчиняються особами під видом меценатства, дозволило виділити шляхи вдосконалення адміністративно-правових засад меценатства та дійти таких висновків.

Акцентовано, сьогодні на законодавчому рівні в Україні чітко не визначений порядок притягнення меценатських та інших видів благодійних

організацій до адміністративної відповідальності. Інколи важко довести факт здійснення нецільового використання благодійних пожертв, оскільки визначення їх сфери благодійної діяльності здійснюється установчими документами цієї діяльності. Визначено, що під нецільовим використанням засобів слід розуміти їх використання, яке не пов'язане з меценатською чи іншою формою благодійної діяльності або суперечить намірам мецената (благодійника).

З метою уникнення проявів випадків нецільового використання благодійних коштів запропоновано доповнити ст. 6 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» пунктом 8, виклавши в такій редакції:

«...

8. У випадку нецільового використання благодійної пожертви/гранту або/й настання обставин, що унеможливають використання благодійної пожертви/гранту відповідно до визначених з благодійником або їх правонаступниками цілей, строків та порядку використання такої пожертви/гранту або її частини, невикористана за цільовим призначенням сума повертається благодійнику або його правонаступникам протягом 30 днів з моменту надання письмової вимоги благодійника або його правонаступника».

Запропоновано суб'єктний склад, на який поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», викладений у п. 5 ст. 3, доповнити частиною 4, виклавши у такій редакції:

«п. 5. фізичні особи, які:

...

входять до складу вищого органу управління, інших органів управління громадських об'єднань, інших неприбуткових організацій/установ, у тому числі їх працівники, які здійснюють діяльність, відповідно до установчих документів».

Виходячи з основних завдань та функцій, які покладені на органи

Державної фіскальної служби України, цілком логічним є передбачити повноваження щодо складання протоколу працівниками даної служби про адміністративні правопорушення за несвоєчасне подання або неподання Звіту про використання доходів (прибутків) платником податку на прибуток (неприбуткової організації), доповнивши ст. 163-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення частиною 5 та запропоновано її редакцію.

Для притягнення до адміністративної відповідальності за створення та діяльність фіктивних благодійних організацій, які використовують персональні дані, отримані через мережу Інтернет, осіб, які насправді потребують благодійної допомоги, запропоновано доповнити ст. 186-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення частиною другою, виклавши її у такій редакції:

«...»

Керівництво об'єднанням громадян, а так само участь у діяльності таких об'єднань, яке не легалізувалося в установленому законом порядку чи якому відмовлено у легалізації, але продовжує діяти з використанням мережі Інтернет, і діяльність якого направлена на заволодіння чужим майном чи придбання права на майно шляхом шахрайства, привласнення, сума якого не перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, –

тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Зазначено, що сьогодні відсутні чіткі механізми боротьби зі зловживаннями та шахрайствами у меценатській та інших благодійній сферах. Тому актуальною є проблема розробки способів ефективної боротьби з шахраями у сфері меценатської діяльності, які ошукують громадян і використовують довіру суспільства з метою власної наживи.

На основі аналізу чинного законодавства запропоновано авторські відповідні зміни та доповнення до нормативно-правових актів, а саме:

1) доповнити Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» статтею 7-2, виклавши в такій редакції:

«Стаття 7-2. Особливості публічного збору благодійних пожертв із використанням скриньок для пожертв

1. Публічний збір благодійних пожертв у формі готівкових коштів як у національній, так і іноземній валюті, із використанням скриньки для пожертв здійснюється за узгодженням строків і місця проведення із місцевими органами самоврядування.

Забороняється проведення публічного збору благодійних пожертв із використанням скриньок для пожертв на проїзній частині дороги та у громадському транспорті.

2. Особа має право здійснювати публічний збір благодійних пожертв із використанням скриньок для пожертв виключно у разі наявності в неї документа, що посвідчує особу, примірника документа (опису), який створюється (оформляється) при опломбуванні такої скриньки представниками виконавчого комітету відповідної сільської, селищної, міської ради, а також інших документів, визначених статтею 7 цього Закону. Пломба має відповідати вимогам Державного стандарту України.

3. Опломбування скриньки для пожертв, а також перевірка цілісності скриньки та пломб на ній, розпломбування скриньки та виїмка коштів із неї здійснюється виключно в приміщенні органу місцевого самоврядування в присутності особи, яка здійснює публічний збір благодійних пожертв, або уповноваженого представника благодійної організації, та уповноваженого представника виконавчого комітету відповідної сільської, селищної, міської ради. Розпломбування скриньки та виїмка суми коштів із неї фіксується відповідним актом, що засвідчує комісія незалежних спостерігачів у складі не менше ніж трьох осіб.

Після перерахунку зібраних за допомогою скриньки для пожертв готівкових коштів вони зараховуються на поточний рахунок благодійної організації, бенефіціара або його законного представника. У разі виявлення пошкодження пломб та/або скриньки для пожертв та/або порушення строків виїмки коштів уповноважений представник виконавчого комітету відповідної

сільської, селищної, міської рад невідкладно повідомляє про це місцеві правоохоронні органи.

4. Виймка коштів зі скриньки має здійснюватися не пізніше наступного робочого дня відповідно до строків, обумовлених виконавчими комітетами відповідної сільської, селищної, міської рад.

У разі якщо публічний збір коштів здійснюється в приміщенні, виймка коштів зі скриньки здійснюється у строки та у порядку, передбаченому договором між власником (орендарем) даного приміщення та благодійною організацією чи особою, що здійснює публічний збір коштів, але не пізніше, ніж через 90 днів після опломбування скриньки для пожертв.

5. Благодійна організація чи особа, що здійснює публічний збір коштів, протягом 10 робочих днів має розмістити Звіт про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації на сайті Державної фіскальної служби України»;

2) доповнити ст. 133.4.3 Податкового кодексу України частиною 4 такого змісту:

«Поданий неприбутковою організацією звіт про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації, протягом 24 годин після його надходження, оприлюднюється на офіційному сайті Державної фіскальної служби України»;

3) внести доповнення до ст. 163-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачивши адміністративну відповідальність щодо неподання, несвоєчасного подання звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації, відсутності ведення бухгалтерського обліку, виклавши її у такій редакції:

«Стаття 163-1. Порухення порядку ведення податкового та бухгалтерського обліку, надання аудиторських висновків, фінансових звітів

Відсутність податкового та бухгалтерського обліку, порушення керівниками та іншими посадовими особами підприємств, установ, організацій

та неприбуткових (благодійних) організацій встановленого законом порядку ведення податкового та бухгалтерського обліку, у тому числі неподання або несвоєчасне подання аудиторських висновків, фінансових звітів, подання яких передбачено законами України, –

тягне за собою накладення штрафу у розмірі від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

На основі аналізу європейської практики державного стимулювання розвитку меценатства виділено чотири механізми його розвитку, а саме: податкові пільги; формування іміджу престижності; фандрейзинг; відсоткова філантропія. Наголошено, що для провадження міжнародної меценатської діяльності відповідно до європейських принципів така діяльність повинна здійснюватися згідно із установчими документами таких організацій і в порядку, передбаченому законодавством України. Тому запропоновано доповнити Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» статтею «Здійснення міжнародної благодійної діяльності» такої редакції:

«Здійснення міжнародної благодійної діяльності»

1. Міжнародна благодійна діяльність здійснюються учасниками цієї діяльності в порядку, встановленому законодавством України і міжнародними договорами України.

2. Міжнародна благодійна діяльність здійснюється шляхом участі в міжнародних благодійних проектах, участі в роботі міжнародних благодійних організацій, взаємодії із закордонними партнерами у відповідній сфері добродійної діяльності, а також у будь-якій іншій формі, прийнятій у міжнародній практиці й такій, що не суперечить законодавству України, нормам і принципам міжнародного права.

3. Благодійна організація вправі відкривати рахунки в установах банків інших держав відповідно до законодавства України.

4. Благодійна організація має право на одержання благодійних пожертвувань, грантів та інших видів благодійної діяльності від іноземців, осіб

без громадянства, а також від іноземних і міжнародних організацій.

5. Іноземці, особи без громадянства, а також іноземні і міжнародні благодійні організації мають право на здійснення благодійної діяльності на території України в порядку, установленому законодавством України і міжнародними договорами України».

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання щодо вдосконалення адміністративно-правових засад меценатства в Україні. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у висновках, які зводяться до таких положень та пропозицій:

1. У результаті історико-правового аналізу становлення меценатства в Україні класифіковано й охарактеризовано шість етапів його розвитку та причини виникнення. Першим етапом є зародження поняття «меценат», який припадає на період з часів існування Римської Держави до заснування Київської Русі у IX ст.; другий етап слід віднести на IX ст. – кінець XVI ст., коли відбувається існування Київської Русі; з 80-х років XVI ст. до початку XVIII ст. триває третій етап, де починають засновуватися та діяти благодійні організації; у період з XVIII-XIX ст.ст. виділено четвертий етап, який знаменується виникненням такого явища, як спонсорство у сферах культури та освіти, що здійснювалося з метою популяризації своєї персони (спонсора) у суспільстві; п'ятий етап (XIX – початок XX ст.) характеризується появою значної кількості меценатів; у 1991 році, після проголошення України незалежною державою, розпочався новий етап у становленні й розвитку меценатства.

Наголошено, що особливість меценатства полягає у тому, що воно являє собою вид недержавної діяльності, спрямованої на підтримку й стимулювання різного роду творчих ініціатив у галузі мистецтва, освіти й культури.

2. Доведено, що меценатство є формою благодійності, а предметом його є суспільні відносини, які виникають під час надання матеріальної, фінансової, організаційної, консультаційної та/або іншої підтримки меценатами набувачам меценатської допомоги. У результаті правового аналізу виділено ознаки меценатської діяльності, а саме: добровільність, безоплатна та безкорислива матеріальна, фінансова допомога; збереження, створення та поширення культурних цінностей у суспільстві, охорона культурної спадщини; допомога

у розвитку творчих і духовних засад особистості; сприяння підвищенню престижу та ролі освітньо-культурної сфери діяльності. При аналізі суб'єктного складу меценатської діяльності виділено дефініції «меценатські організації», «меценати» та доповнено перелік суб'єктів, які не можуть бути набувачами меценатської допомоги.

3. На основі проведеного аналізу проектів законів «Про меценатство» (Проект закону «Про меценатство» від 22 вересня 2004 року, підготовлений народним депутатом М.Г. Баграєвим (№ 6176), та редакція Проекту закону «Про меценатство», розробленого Міністерством культури і туризму України у 2007 році), з урахуванням виявлених правових колізій у чинному законодавстві розроблено Проект закону України «Про меценатство». Наголошено, що запропонований законопроект сприятиме розвитку меценатства в Україні, відродженню його традицій, зросте меценатська підтримка культури, мистецтва, освіти і науки, що сприятиме кращому доступу населення до культурних цінностей, естетичному вихованню дітей і молоді, збереженню культурної спадщини, розвитку професійного мистецтва і мистецького аматорства, активізації наукових досліджень, зростанню творчого, інтелектуального потенціалу суспільства.

4. Аналізуючи правове забезпечення діяльності суб'єктів меценатства в Україні, виділено ознаки, притаманні цим суб'єктам, та надано їх повну адміністративно-правову характеристику, під час якої виявлено неточності щодо регламентації управління благодійними організаціями. У результаті запропоновано доповнити пункт 4 статті 13 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» таким реченням: «...Благодійний фонд може бути створено одним чи кількома засновниками, які не беруть участі в управлінні благодійною організацією...».

5. Концептуальні засади державної політики у сфері меценатства ґрунтуються на системі теоретично розроблених і законодавчо закріплених загальних принципів і пріоритетних напрямках розвитку меценатської діяльності в Україні. Досліджуючи основні напрями правових гарантій

функціонування та розвитку меценатської діяльності, запропоновано класифікацію принципів меценатської діяльності та надано їх характеристику. Зазначено, що меценатська діяльність ґрунтується на загальних, спеціальних (галузевих) та інституційних принципах.

До загальних принципів запропоновано віднести: відповідальність, розумність та верховенство права; інноваційність; принцип толерантності та демократичності.

До спеціальних – усвідомленість та добровільність участі в меценатській діяльності; відкритість інформації; соціальну корисність; незалежність партнерів та прозорість у взаємовідносинах; консенсуальність у визначенні умов у договорі між меценатом та набувачем меценатської допомоги; публічність інформації щодо використання коштів меценатів; самостійність і незалежність від органів державної влади та місцевого самоврядування; безоплатність та неприбутковість; адресність у допомозі.

Інституційними слід вважати: принципи доброчесності, добросовісності, милосердя, автономності, філантропії, територіальності, неупередженості.

6. Виходячи із дослідження сутності державного контролю, надано дефініцію контролю у меценатській діяльності, під яким слід розуміти форму поведінки уповноваженого суб'єкта, спрямовану на виявлення реального стану суб'єктів меценатської діяльності, дотримання ними норм чинного законодавства у сфері меценатства з метою попередження, припинення протиправної поведінки та застосування засобів впливу у разі встановлення факту протиправних діянь. Запропоновано диференціацію здійснення державного контролю у сфері меценатства та розкрито характеристику кожної групи. Першу групу становить контроль органів державної влади щодо меценатської діяльності, який складається з контролю Президента України, Уповноваженого Верховної Ради України, депутатського контролю. До другої групи державного контролю у сфері меценатської діяльності включено контроль органів виконавчої влади. Зазначена група складається з контролю Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та органів

місцевого самоврядування. Третю групу державного контролю становить внутрішній контроль, який проводять органи управління меценатськими організаціями та меценати.

7. Шляхом здійснення аналізу чинного законодавства розкрито особливості притягнення до адміністративної відповідальності за протиправні діяння у сфері меценатства. Наголошено, що на законодавчому рівні в Україні сьогодні чітко не визначений порядок притягнення як меценатських, так й інших видів благодійних організацій до адміністративної відповідальності. У зв'язку з цим запропоновано внести низку доповнень до чинного законодавства.

7.1. Для уникнення проявів випадків нецільового використання благодійних коштів запропоновано доповнити статтю 6 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» пунктом 8, виклавши його у такій редакції:

«... 8. У випадку нецільового використання благодійної пожертви / гранту або/й настання обставин, що унеможливають використання благодійної пожертви / гранту відповідно до визначених з благодійником або їх правонаступниками цілей, строків та порядку використання такої пожертви/гранту або її частини, невикористана за цільовим призначенням сума повертається благодійнику або його правонаступникам протягом 30 днів з моменту надання письмової вимоги благодійника або його правонаступника».

7.2. Запропоновано суб'єктний склад, на який поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», викладеного у п. 5 ст. 3, доповнити частиною 4, виклавши у такій редакції:

«... 5) фізичні особи, які: ... входять до складу вищого органу управління, інших органів управління громадських об'єднань, інших неприбуткових організацій/установ, у тому числі їх працівники, які здійснюють діяльність, відповідно до установчих документів».

7.3. Виходячи з основних завдань та функцій, які покладені на органи

Державної фіскальної служби України, цілком логічним є передбачити повноваження щодо складання протоколу працівниками даної служби про адміністративні правопорушення за несвоєчасне подання або неподання Звіту про використання доходів (прибутків) платником податку на прибуток (неприбуткової організації), доповнивши статтю 163-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення частиною 5 у такій редакції:

«... Складання протоколів про адміністративні правопорушення про несвоєчасне подання або неподання Звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації здійснюють уповноважені на те посадові особи органів поліції та/або Державної фіскальної служби України».

7.4. Для притягнення до адміністративної відповідальності за створення та діяльність фіктивних благодійних організацій, які використовують персональні дані, отримані через мережу Інтернет, осіб, які насправді потребують благодійної допомоги, запропоновано доповнити статтю 186-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення частиною другою, виклавши у такій редакції:

«... Керівництво об'єднанням громадян, а так само участь у діяльності таких об'єднань, яке не легалізувалося у встановленому законом порядку чи якому відмовлено у легалізації, але продовжує діяти з використанням мережі Інтернет, і діяльність якого направлена на заволодіння чужим майном чи придбання права на майно шляхом шахрайства, привласнення, сума якого не перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, –

тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

8. Наголошено, що сьогодні гостро постає проблема розробки способів ефективної протидії шахраям, які під виглядом меценатської діяльності вводять в оману громадян і використовують довіру суспільства з метою власної наживи. Боротьба та протидія зловживанням у сфері меценатства на законодавчому рівні дозволять підвищити ефективність меценатства, сприятимуть встановленню європейських принципів підзвітності, прозорості

та відкритості організацій громадянського суспільства та зміцненню довіри громадян до меценатських й інших видів благодійних організацій. У зв'язку з цим запропоновано авторські відповідні зміни та доповнення до нормативно-правових актів, а саме:

8.1. Доповнити Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» статтею 7-2, виклавши її у такій редакції:

«Стаття 7-2. Особливості публічного збору благодійних пожертв із використанням скриньок для пожертв

1. Публічний збір благодійних пожертв у формі готівкових коштів як у національній, так і в іноземній валюті, із використанням скриньки для пожертв здійснюється за узгодженням строків і місця проведення з місцевими органами самоврядування.

Забороняється проведення публічного збору благодійних пожертв із використанням скриньок для пожертв на проїзній частині дороги та у громадському транспорті.

2. Особа має право здійснювати публічний збір благодійних пожертв із використанням скриньок для пожертв виключно у разі наявності в неї документа, що посвідчує особу, примірника документа (опису), який створюється (оформляється) при опломбуванні такої скриньки представниками виконавчого комітету відповідної сільської, селищної, міської ради, а також інших документів, визначених статтею 7 цього Закону. Пломба має відповідати вимогам Державного стандарту України.

3. Опломбування скриньки для пожертв, а також перевірка цілісності скриньки та пломб на ній, розпломбування скриньки та виїмка коштів із неї здійснюється виключно в приміщенні органу місцевого самоврядування в присутності особи, яка здійснює публічний збір благодійних пожертв, або уповноваженого представника благодійної організації та уповноваженого представника виконавчого комітету відповідної сільської, селищної, міської ради. Розпломбування скриньки та виїмка суми коштів із неї фіксується відповідним актом, що засвідчує комісія незалежних спостерігачів у складі не

менше ніж трьох осіб.

Після перерахунку зібраних за допомогою скриньки для пожертв готівкових коштів вони зараховуються на поточний рахунок благодійної організації, бенефіціара або його законного представника. У разі виявлення пошкодження пломб та/або скриньки для пожертв та/або порушення строків виїмки коштів уповноважений представник виконавчого комітету відповідної сільської, селищної, міської рад невідкладно повідомляє про це місцеві правоохоронні органи.

4. Виїмка коштів із скриньки має здійснюватися не пізніше наступного робочого дня відповідно до строків, обумовлених виконавчими комітетами відповідної сільської, селищної, міської рад.

У разі якщо публічний збір коштів здійснюється в приміщенні, виїмка коштів зі скриньки здійснюється у строки та у порядку, передбаченим договором між власником (орендарем) даного приміщення та благодійною організацією чи особою, що здійснює публічний збір коштів, але не пізніше ніж через 90 днів після опломбування скриньки для пожертв.

5. Благодійна організація чи особа, що здійснює публічний збір коштів, протягом 10 робочих днів має розмістити Звіт про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації на сайті Державної фіскальної служби України».

8.2. Доповнити статтю 133.4.3 Податкового кодексу України частиною 4 такого змісту:

«... Поданий неприбутковою організацією звіт про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації протягом 24 годин після його надходження оприлюднюється на офіційному сайті Державної фіскальної служби України».

8.3. Внести доповнення до статті 163-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачивши адміністративну відповідальність щодо неподання, несвоєчасного подання звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації, відсутності

ведення бухгалтерського обліку, виклавши її у такій редакції:

«Стаття 163-1. Порушення порядку ведення податкового та бухгалтерського обліку, надання аудиторських висновків, фінансових звітів

Відсутність податкового та бухгалтерського обліку, порушення керівниками та іншими посадовими особами підприємств, установ, організацій та неприбуткових (благодійних) організацій встановленого законом порядку ведення податкового та бухгалтерського обліку, у тому числі неподання або несвоєчасне подання аудиторських висновків, фінансових звітів, подання яких передбачено законами України, –

тягне за собою накладення штрафу у розмірі від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

9. На основі аналізу міжнародної практики державного стимулювання розвитку меценатства виділено чотири механізми його розвитку, а саме: податкові пільги; формування іміджу престижності; фандрейзинг; відсоткова філантропія. Наголошено, що для провадження міжнародної меценатської діяльності відповідно до європейських принципів така діяльність повинна здійснюватися відповідно до установчих документів таких організацій й у порядку, передбаченому законодавством України. Тому запропоновано доповнити Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» статтею такої редакції:

«Здійснення міжнародної благодійної діяльності

1. Міжнародна благодійна діяльність здійснюється учасниками цієї діяльності в порядку, встановленому законодавством України і міжнародними договорами України.

2. Міжнародна благодійна діяльність здійснюється шляхом участі в міжнародних благодійних проектах, участі в роботі міжнародних благодійних організацій, взаємодії із закордонними партнерами у відповідній сфері добродійної діяльності, а також у будь-якій іншій формі, прийнятій в міжнародній практиці й такій, що не суперечить законодавству України,

нормам і принципам міжнародного права.

3. Благодійна організація вправі відкривати рахунки в установах банків інших держав відповідно до законодавства України.

4. Благодійна організація має право на одержання благодійних пожертвувань, грантів та інших видів благодійної діяльності від іноземців, осіб без громадянства, а також від іноземних і міжнародних організацій.

5. Іноземці, особи без громадянства, а також іноземні і міжнародні благодійні організації мають право на здійснення благодійної діяльності на території України в порядку, установленому законодавством України і міжнародними договорами України».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В.Б. Необхідність врахування євро інтеграційних вимог на становлення нової української адміністративно-правової держави. *Правова держава*. Вип. 21. С.183-191.
2. Аверіна О.Г. Ліцензія та сертифікація в сфері благодійної діяльності. *Все про бухгалтерський облік*. 2011. № 118. С. 8-13.
3. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у двох томах: Т. 1. Загальна частина / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). К.: Юридична думка, 2004. 584 с.
4. Алфьоров С.М., Ващенко С.В., Долгополова М.М., Купін А.П. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.
5. Асадчев Ю. Проблемні аспекти діяльності благодійних організацій в Україні та шляхи їх вирішення. URL: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA010473.
6. Бакальчук В. Механізми державного стимулювання благодійної діяльності у сфері культури. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/june2009/5.htm>.
7. Балицкий Р.Н. Меценатство и благотворительность в Центральном Черноземье в конце XIX – начале XX вв.: дис. ... канд. ист. наук. М.: Просовт-М, 2006. 206 с.
8. Барінова У. Бродские: предприниматели и меценаты. *Капитал*. 1996. № 6. С. 24-25.
9. Барихин А.Б. Большая юридическая энциклопедия. (Серия «Профессиональные справочники и энциклопедии»). М.: Книжный мир, 2010. 960 с.
10. Башун О.В. Фандрейзинг або мистецтво збирання коштів: науково-методичні рекомендації бібліотекам. Донецьк: Донецька ОУНБ, 1998. 101 с.
11. Белокурова Е.В. Государство и благотворительные организации: трансформация моделей взаимодействия (на примере Германии и России):

автореф. ... канд. полит. наук. М.: ИМЭМО РАН, 2000. 18 с.

12. Бескидевич С. Законодавче регулювання благодійної діяльності на території України. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/7617>.

13. Білоцерківська Г. Василь Федорович Симиренко – меценат української культури. *Бібл. вісн.* 2007. № 3. С. 35-38.

14. Благодійність / за заг. ред. І.Г. Минервин; сост. Р.Б. Автономов, Є.П. Балюк. Южно-Сахалінськ, 2000. 56 с.

15. Богацький В. Меценатство в Україні XI–XVII ст. *Українська культура.* 1993. № 11-12. С. 2-3.

16. Векслер А.Ф., Тульчинський Г.Л. Зачем бизнесу спонсорство и благотворительность. Нижний Новгород: PR-эксперт, 2002. 310 с.

17. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2001. 1440 с.

18. Виникнення поняття меценатство та "Ліга українських меценатів". URL: <http://uwcfoundation.com/ua/blagotvoritelnost-v-ukraine/pro-meczenatstva>.

19. Внукова А. Меценатство. URL: <https://www.bitlex.ua/blog/terms/post/metsenatstvo>.

20. Всеобщая декларация волонтеров. *Вестник благотворительности.* 1995. № 5 (21). 12 с.

21. Гаращук В.М. Контроль і нагляд у державному управлінні: навч. посібник. Х.: Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого, 1999. 55 с.

22. Гузенко Ю.І. Діяльність благодійних товариств Миколаєва наприкінці XIX – на початку XX ст. *Наукові праці:* збірник. Миколаїв: МФ НАУКМА, 2000. Т. 5: Історичні науки. С. 42-47.

23. Гузенко Ю.І. Становлення і діяльність громадських благодійних об'єднань на Півдні України в другій половині XIX – на початку XX ст. (на матеріалах Херсонської губернії): монографія. Миколаїв: Іліон, 2006. 232 с.

24. Дем'янчук О.П. Державна політика та публічна політика: варіант перехідного періоду. *Наукові записи.* Т. 18: Політичні науки. 2000. С. 31-36.

25. Державна фіскальна служба України: офіційний сайт. URL:

<http://sfs.gov.ua>.

26. Державне управління та державна служба: словник-довідник / уклад. О.Ю. Оболенський. К.: КНЕУ, 2005. 480 с.

27. ДНК нації: Як українці приходять до культури благодійності: Дані дослідження «Благочинність та волонтерство 2017». URL: <http://womo.ua/dnk-natsiyi-yak-ukrayintsy-pryhodyat-do-kultury-blagodiynosti>.

28. Добročинність в Україні: минуле, сучасне, майбутнє / за ред. В. Халецького, О. Семашко, Л. Думи. К.: Ресурсний центр розвитку громадських організацій “Гурт”, 1998. 44 с.

29. Довгий С.А. Теоретико-правовий аналіз визначень інституту благодійництва та благодійної діяльності. *Теорія та історія держави і права. Філософія права*. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2010_2/68.pdf.

30. Донік О.М. Благодійність в Україні (XIX – початок XX ст.). *Український історичний журнал*. 2005. № 4. С. 160-174.

31. Донік О.М. Добročинна та культурно-освітня діяльність родини Терещенків в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук. К., 2001. 18 с.

32. Донік О.М. Терещенки-меценати та їх внесок у культурну спадщину України. *Пробл. історії України XIX – початку XX ст.* 2001. Вип. 2. С. 149-179.

33. Дорофеева В.А. Просветительная деятельность и меценатство на современном этапе социально-экономического развития России. СПб.: Культ-информ-пресс, 2004. 96 с.

34. Європейська благодійність. URL: <http://gazeta.dt.ua/socium/uevropeyskablagodiyunist-mi-i-voni.html>.

35. Энциклопедический словарь / под общ. ред. В.Е. Крутских. 2-е изд. М.: ИНФА, 1999, 368 с.

36. Жадько В.О. Благословення святим Миколаєм. К.: Департамент, 2000. 564 с.

37. Жданова И.С. Меценатство как социальный феномен и проблемы

его развития в современной России: автореф. дисс. ... канд. ист. наук. М.: Союз, 1997. 28 с.

38. Заборин Д. Как построить удобное государство. *Киевский телеграф*. № 1. 2007. С. 9.

39. Завода В. Ще один крок до праці й життя за європейськими нормами. *Рідне Прибужжя*. 2005. 21 березня. С. 1.

40. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. *Офіційний вісник України*. 1008. № 93. Ст. 3103.

41. Зародження і розвиток благодійності в Київській Русі. URL: http://ua-referat.com/Зародження_і_розвиток_благодійності_в_Київській_Русі.

42. Зарубіжний досвід залучення позабюджетних коштів на розвиток культури / Портал "НіСД". URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/February/2.htm>.

43. Звіт дослідження організаційної самодостатності (практики фандрейзингу) організацій громадянського суспільства “Стан розвитку організаційного потенціалу громадянського суспільства в регіонах України” (Центр філантропії, Київ, 2008 рік). URL: <http://www.philanthropy.org.ua/filestorage/File/Report-res-ukr.doc>.

44. Звіт про виконання плану заходів на 2017 рік з реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/17-civik-2018/rubrik_spryiannia/project-zvit_Natczstrategie_2017.doc.

45. Зиновьева С.Н. Государственная власть и благотворительность. *Общество и власть: материалы Всероссийской научной конференции* / науч. ред. А.В. Гоголевский. СПб.: ВНК, 2004. С. 3-7.

46. Карлова В.В. Державна політика у сфері культури: сутність та особливості реалізації в сучасних умовах: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. К.: Укр. акад. держ. упр. при Президентові України, 2003. 20 с.

47. Карнишин В.Ю. История российского предпринимательства и меценатства: учеб. пособие. Пенза: Из-во Пенз. гос. техн. ун-та, 1997. 108 с.

48. Ковалинский В.В. Меценаты Киева. К.: Кий, 1998. 523 с.

49. Ковалинський В.В. Лицар ордена людинолюбців. *Вітчизна*. 1998. № 3-4.
50. Ковтун О.А. Державна політика у сфері благодійності в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*: Електронне наукове фахове видання Академії муніципального управління. Київ: Академія муніципального управління, 2011. № 9. URL: <http://www.du.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=316>.
51. Ковтун О.А. Державна політика у сфері благодійництва в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 8.
52. Ковтун О.А. Правові особливості державного регулювання меценатства в Україні. *Наукові праці: науково-методичний журнал*. Т. 165. Вип. 153: Державне управління. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. С. 106-109.
53. Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n2292> (дата звернення 23.11.2018).
54. Колодій А.М. Принципи права України: [монографія]. К.: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
55. Коломієць Т.В. Харківське товариство поширення в народі грамотності (1869-1920): дис. канд. іст. наук. Харків, 1995. 218 с.
56. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
57. Комітет з питань фінансів і банківської діяльності готує до розгляду проект закону про меценатство. URL: <https://rada.gov.ua/fsview/3295.html>.
58. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
59. Коник Д.Л., Олійник М.В., Привалов Ю.О. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні (матеріали експертних досліджень). К.: Батискаф, 2002. 71 с.
60. Конституція України від 28.06.1996: станом на 30 вересня 2016 р.:

відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.

61. Концепція розвитку громадянської освіти та виховання в Україні: Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-konceptsiyu-rozvitku-gromadyanskoyi-osviti-v-ukrayini>.

62. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України. К.: Алерта, 2006. 412 с.

63. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 10.11.2018).

64. Кудряченко А.І. Історичні традиції благодійництва греків в Україні. *Трибуна*. 2004. № 9/10. С. 36-37.

65. Куковальська Н.М., Марголіна І.Є., Нікітенко Н.М., Труш І.В., Петрачек К.Г., Жарких М.І., Панченко М.В. Національному заповіднику «Софія Київська» 70 років: навч. посіб. К.: Софія Київська, 2004. 14 с.

66. Культурная политика и спонсорство во Франции: историческая справка. Модели и практики спонсорства и фандрейзинга во Франции. URL: <http://model21.org.ua/files/Models-France.doc>.

67. Курінна Т. Підходи до розроблення термінологічного апарату державного регулювання меценатства в Росії: досвід для України. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2008-3/R_1/08ktmrdu.pdf.

68. Курінна Т.М. Правові механізми державного регулювання розвитку меценатства. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej5/txts/07ktmrbrm.htm>.

69. Куц С. Фандрайзинг АВС: посібник для початківців. К.: Центр філантропії, 2008. 92 с.

70. Лавриненко Л.Я. Меценатство и благотворительность: история развития. *Школа*. 2001. № 2. С. 63-68.

71. Лазечко П., Лазечко Л. Меценати української культури. *Дзвін*. 2003. № 2. С. 116-129.

72. Макаевская М.Л. Благотворители и меценаты прошлого и настоящего: словарь-справочник от А до Я. М.: Дело и Сервис, 2003. 254 с.

73. Марченко О.В. Адміністративно-правове регулювання благодійної діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. К., 2014. 218 с.

74. Марченко О.В. Поняття та види засобів механізму адміністративно-правового регулювання благодійної діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 6-3. Т. 1. С. 68-71. (Серія: Юриспруденція).

75. Матяж С.В. Формування державної політики щодо меценатської діяльності в Україні. *Ефективність державного управління*: зб. наукових праць Львівського регіонального інституту держ. управління Національної академії державного управління при Президентові України / за заг. ред. проф. В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 16/17. С. 343-349.

76. Матяж С.В. Досвід зарубіжних країн у сфері державного регулювання меценатської діяльності. *Наукові праці*. 2007. Т. 79. № 66. С.138-141.

77. Матяж С.В. Правові основи меценатської діяльності в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*: збірник наукових праць Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 3 (35). С. 337-342.

78. Матяж С.В. Розвиток державного регулювання меценатської діяльності в Україні: дис. ... канд. держ. упр. Миколаїв, 2011. 216 с.

79. Мельник С. Становлення соціально орієнтованого бізнесу в Україні як складова державної соціальної політики. *Україна: аспекти праці*. №5. 2008. С. 32-36.

80. Мельник С.В., Тресвятська Т.А. Шляхи стимулювання соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу. URL: <http://www.lir.cci.lg.ua;lir.ukrpost.net>.

81. Меценаты Николаева / под ред. В. Н. Жадько. К.: Академпресс, 2000. 362 с.

82. Мировой рейтинг благотворительности 2011. URL: cafrussia.ru/files/blocks.
83. Модельний закон щодо меценатства та спонсорства СНД від 03.04.2008, прийнятий на тринадцятому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД: Постанова № 30-9 від 3 серпня 2008 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_i44
84. Папкина О.В. Отечественная благотворительность как объект государственного регулирования: традиции и современные тенденции: автореф. дис. ... канд. соц. наук. М.: ООО "Соцветие красок", 2003. 26 с.
85. Пасічник М.С. Історія України: державницькі процеси, розвиток культури та політичні перспективи: навч. посіб. К.: Знання, 2005. 735 с.
86. Пасічник М.С. Історія України: навч. посіб. 2-е вид., стер. К.: Знання, 2006. 735 с.
87. Півоваров О.В. Вплив меценатства та благодійництва на розвиток середньої освіти на Лівобережжі та Слобожанщині у першій третині ХІХ століття. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. 2001. №27. С. 24-29.
88. Пісьмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль: монографія. Донецьк: Юго-Восток, Лтд., 2008. 366 с.
89. Пісьмаченко Л.М. Контроль та аудит іноземних інвестицій: необхідність і технологія здійснення. *Держава та регіони*. 2009. № 6. С. 151-152.
90. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2755-17> (дата звернення 31.08.2018).
91. Полная факсимильная интернет-версия самой крупной дореволюционной российской универсальной энциклопедии акционерного издательского общества «Ф.А. Брокгауз – И.А. Ефрон»: Энциклопедический словарь / под ред. И.Е. Андреевского, К.К. Арсеньева, Ф.Ф. Петрушевского; Изд. Ф.А. Брокгауз [Лейпциг], И.А. Ефрон [Санкт-Петербург]. СПб.:

Семеновская Типо-Литография И. А. Ефрона, 1890-1907. Т. 4.

92. Положення про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 № 236. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014> (дата звернення 27.08.2016).

93. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо протидії зловживанням у сфері благодійництва». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GB00A.html.

94. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про меценатство». *Поточні документи Міністерства культури і туризму України*. 2007. 2 с.

95. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення 01.01.2019).

96. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Законом України від 05.07.2012 № 5073-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5073-17> (дата звернення 04.07.2018).

97. Про благодійництво та благодійні організації: Закон України від 16 верес. 1997 р. № 531/97-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1997. № 46. Ст. 292 (втратив чинність від 03.02.2013, підстава 5073-17).

98. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12> (дата звернення 04.04.2018).

99. Про внесення змін до деяких законів України щодо протидії зловживанням у сфері благодійництва: Проект закону України від 02.10.2015 № 3215. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH2HB00A.html.

100. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/3236-17> (дата звернення 31.08.2018)

101. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n308> (дата звернення 22.07.2018).

102. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 № 1192-

XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/1192-14> (дата звернення 04.11.2018).

103. Про Державний бюджет на 2018 рік: Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII . URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (дата звернення 13.12.2018).

104. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/755-15> (дата звернення 31.01.2019).

105. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/0-18#n439> (дата звернення 31.08.2018).

106. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00> (дата звернення 09.08.2013).

107. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-#n3> (дата звернення 07.11.2018).

108. Про затвердження форми Звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації: Лист ДФС України від 17.10.2016 № 33649/7/99-99-15-02-01-17. URL: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/zagalnoderjavni-podatki/podatok-na-pributok-pidpri/listi-dps/271104.html>.

109. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (дата звернення 04.11.2018).

110. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 року № 116/95-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-00217>.

111. Про Концепцію державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки: Закон України від 03.03.2005 № 2460-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2460-15>.

112. Про меценатство: Проект закону України від 22.09.2004. URL: <http://www.maecenas.cc.ua/uk/patronage-and-governance/laws-and-bills/638-vysnovok-na-proekt-zakonu-pro-mecenatstvo.html>.

113. Про меценатство: Проект Закону України від 25 жовтня 2007 р.
URL: http://mincult.kmu.gov.ua/mincult_old/uk/publish/article/88197.

114. Про меценатство: Проект Закону України. URL:
<http://tur.kosiv.info/regulations/528-0%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82.html>.

115. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%B2>
(дата звернення 04.11.2018).

116. Про Національний фонд соціального захисту матерів і дітей "Україна – дітям": затв. Указом Президента України від 20.11.1996 № 1104/96.
Урядовий кур'єр. 23.11.1996.

117. Про невідкладні заходи щодо відродження Софії Київської як загальнонаціонального духовного центру: затв. Указом Президента України від від 30.12.2005 № 1881/2005. *Урядовий кур'єр*. 06.01.2006. № 3.

118. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII. URL:
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12> (дата звернення 27.01.2018).

119. Про Президента України: Закон України від 5 липня 1991 року № 1295-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1295-12>.

120. Про Рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 року № 576-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19>.

121. Про сприяння благодійній діяльності в Україні: затв. розпорядженням Президента України від 12.02.2000 № 84/2000-рп. URL:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/84/2000-%F0%EF>.

122. Про сприяння розвитку громадського суспільства в Україні: затв. Указом Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016. URL:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/68/2016> (дата звернення 02.03.2016).

123. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII. URL:
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>.

124. Про створення Коаліції демократичних сил у Верховній Раді

України VI скликання 29.11.2007: повідомлення. Документ n0003001-07. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003001-07>.

125. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D>.

126. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку благодійної діяльності № 8237 від 05.04.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63800.

127. Розробка проектів Законів України «Про меценатство» та «Про внесення змін до деяких законів України щодо держав. Розділ 3. URL: <http://tur.kosiv.info/regulations/504-0%B6%D0%B0%D0%B2.html>.

128. Роль меценатства у збереженні культурної спадщини. URL: https://www.br.com.ua/referats/History_of_Ukraine/23978-1.html.

129. Світовий досвід підтримки архівної справи меценатами. Огляд / Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. К., 2009. 18 с. URL: <http://www.archives.gov.ua/Archives/IASD/Mecen-ogl.pdf>.

130. Сербин Р.А. Особливості здійснення контролю та нагляду за благодійною діяльністю. *Порівняльно-аналітичне право*: електронне видання. 2015. № 6. С. 166-169.

131. Сербин Р.А. Природа принципів благодійництва в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2014. № 11. Том.1. С. 112-116.

132. Сербин Р.А. Адміністративно-правове регулювання благодійної діяльності в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2014. № 5-2. Т. 2. С. 115-119.

133. Сербин Р.А. Історично-правова характеристика благодійництва в Україні. *Науковий вісник академії муніципального управління*. Серія «Право». 2014. Вип. 1. С. 36-42.

134. Сербин Р.А. Публічно-правове адміністрування благодійництва в

Україні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Харків, 2016. 40 с.

135. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А.М. Прохоров. 3-е изд. М.: Сов. энциклопедия, 1984. 1600 с.

136. Современный корпоративный фандрайзинг в искусстве (на примере Великобритании). URL: http://artandyou.ru/category/practice/post/sovrememnyy_fundraising_v_iskusstve[http:// artsandbusiness.bitc.org.uk](http://artsandbusiness.bitc.org.uk).

137. Соколовська В.В. Сутність та перспектива розвитку в Україні фандрайзингу. *Ефективна економіка*. № 9. 2015. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_9_68.

138. Социологическая энциклопедия: в 2-х т. / рук. науч. проекта Г.Ю. Семигин; глав. ред. В.Н. Иванов. М.: Мысль, 2003. Т. 1. 2003. 694 с.

139. Статінова Н.П., Радченко С.Г. Етика бізнесу: навчальний посібник. К.: КНТЕУ, 2001. 280 с.

140. Стремецька В.О. Історія соціальної роботи: методичні рекомендації до курсу. М.: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2004. Вип. 16. 76 с.

141. Строгаль М.О. Благодійність і фандрейзинг: зарубіжний досвід. *Культура України*. 2016. № 52. С. 46-56.

142. Ступак Ф. Добродійно-меценатська діяльність Богдана Хмельницького. *Пам'ять століть*. 2004. № 1 (46). С. 135-142.

143. Ступак Ф. Доброчинність епохи Козаччини. *Київ. старовина*. 2003. № 4. С. 17-23.

144. Ступак Ф.Я. Доброчинна діяльність гетьмана І. Мазепи. *Укр. іст. журн*. 2005. № 1. С. 138-148.

145. Суровцева І.Ю. Історія міст і сіл України в контексті розвитку меценатства наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. *Історія України. Маловідомі імена, події, факти*: зб. ст. 2001. Вип. 17. С. 39-48.

146. Сучасний стан благодійності та меценатства. URL: <http://bo0k.net/index.php?bid=20136&chapter=1&p=achapter>.

147. Тазьмин Ю.Н. Меценатство и благотворительность в России. К вопросу о мотиваціях. *СОЦИС*. 2002. № 2. С. 92-97.

148. Талан М. Благдійність – міст, що поєднує всі прошарки суспільства. *Соціальний захист*. 2007. № 10. С. 30-31.
149. Тимошенко І.В. Меценатство та благодійність у сучасній Україні. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «ЮРИДИЧНІ НАУКИ»*. 2013. № 2 (5).
150. Ткаченко О.В. Підприємницька та меценатська діяльність родини Терещенків в Україні кін. ХІХ – поч. ХХ ст.: монографія. Переяслав-Хмельницький: Вісник Переяславщини, 2000. 209 с.
151. Толковый словарь живого великорусского языка: материал из Википедии – свободной энциклопедии: Версия 7042034, сохран. в 20:19 UTC 17 января 2008 / *Википедия, свободная энциклопедия*. Сан-Франциско: Фонд Викимедиа, 2008. URL: <http://ru.wikipedia.org/?oldid=7042034>.
152. Травкіна О. Меценати Чернігівського колегіуму. *Київ. старовина*. 2004. № 4. С. 141-159.
153. Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: монографія / за заг. ред. Ю.Г. Рубана. К.: НІСД, 2008. 266 с.
154. Философский энциклопедический словарь / под ред. Л.Ф. Ильичева и П.Н. Федосеева. М.: Сов. энциклопедия, 1983. 836 с.
155. Хорькова Е.П. История предпринимательства и меценатства в России: учебное пособие для вузов. М.: Издательство ПРИОР, 1998. 496 с.
156. Цветков В.В. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи. К.: Оріяни, 1998. 79 с.
157. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n521> (дата звернення від 04.11.2018).
158. Чернявська О.В., Соколова А.М. Фандрайзинг: навч. посіб. 2-е вид., з доопрац. та допов. К.: Алерта, 2015. 272 с.
159. Щодо включення недержавних пенсійних фондів до Реєстру неприбуткових установ та організацій. URL: <http://dp.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/print-296063.html>.

160. Юридический энциклопедический словарь / под ред. А.Я. Сухарева, М.М. Богуславского, М.И. Козыря, Г.М. Миньковського и др. М.: Сов. энцикл., 1984. 415 с.

161. 70% українців жертвують кошти на благодійність. *Укрінформ*: мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2555155-70-ukrainciv-zertvuut-kosti-na-blagodijnist.html>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Проект

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО МЕЦЕНАТСТВО

Цей Закон визначає загальні засади меценатства, забезпечує правове регулювання відносин, які виникають під час меценатської діяльності, сприяє стимулюванню цієї діяльності та гарантує державну підтримку її учасникам.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів та понять

У цьому Законі використовуються терміни в такому значенні:

меценатство – це форма благодійності, що здійснюється добровільно, безкорисливо та усвідомлено фізичними або юридичними особами, що виражається через особисту та/або майнову допомогу, ґрунтується на принципах законності, гуманності і справедливості, рівності та здійснюється у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки та наукових досліджень;

меценати – дієздатні фізичні особи, що здійснюють меценатську діяльність самостійно або надають допомогу меценатським організаціям;

меценатська організація є різновидом благодійних організацій, що здійснюють відповідно до установчих документів неприбуткову меценатську діяльність;

набувачі меценатської допомоги – фізичні або юридичні особи, що здійснюють діяльність, пов'язану із збереженням і розвитком культурного надбання України.

Стаття 2. Законодавство про меценатство

Законодавство про меценатство базується на відповідних положеннях Конституції України, Цивільного кодексу України, Закону України “Про благодійну діяльність та благодійні організації”, цього Закону, інших нормативно-правових актів України, що регулюють меценатство та меценатську діяльність.

Якщо міжнародним договором України встановлені інші норми, ніж ті, що містяться у законодавстві України про меценатство, то застосовуються норми міжнародного договору, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 3. Предмет регулювання

Предметом регулювання даного закону є:

- 1) відносини в сфері меценатства та меценатської діяльності;
- 2) створення правових гарантій та умов для розвитку і вільного функціонування меценатської діяльності;
- 3) визначення прав та обов'язків фізичних та юридичних осіб в сфері меценатства, встановлення відповідальності за порушення законодавства про меценатство, а також правове регулювання участі осіб, що займаються меценатською діяльністю в процесі збереження і розвитку культурної спадщини.

Стаття 4. Основні цілі меценатства

Меценатська діяльність спрямовується на такі суспільно важливі цілі:

- 1) збереження, становлення та поширення культурних цінностей і культури української нації, національних меншин та корінних народів, що проживають в Україні;
- 2) сприяння доступу населення до культурних цінностей, художньої, мовної, поетичної, музичної, театральної, кінематографічної, народної, іншої творчості та їх розвитку;
- 3) сприяння практичній реалізації державних, регіональних, місцевих чи міжнародних програм становлення та розвитку цих галузей;
- 4) реалізація перспективних культурологічних програм та проведення суспільно важливих наукових досліджень, які не можуть бути предметом державної чи комерційної таємниці та мають бути оприлюднені одразу після їхнього завершення;
- 5) сприяння розвитку книговидавничої справи у сфері культури та мистецтва;
- 6) сприяння збереженню та розвитку культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'ятників історії, культури та археології, які становлять культурно-історичну цінність;
- 7) сприяння охороні, відновленню та утриманню в належному стані будівель, об'єктів та територій (у тому числі місць поховань), що мають культурне та історичне значення;
- 8) підтримка, проведення культурно-мистецьких заходів, в тому числі фестивалів, конкурсів, концертів, виставок, конференцій тощо;
- 9) допомога музеям та сприяння музейній справі;
- 10) сприяння бібліотечній справі та бібліотекам;
- 11) сприяння становленню та розвитку засобів масової інформації, що працюють у цих галузях;
- 12) пошук та підтримка обдарованої молоді та дітей;
- 13) підтримка професійної діяльності в галузях культури та мистецтва, а також окремих осіб для створення і реалізації соціально значущих, масштабних творчих проєктів;

14) сприяння розвитку науки і освіти, реалізації освітніх програм та результатам науково-дослідних робіт, надання допомоги педагогічним працівникам (науково-педагогічним), вченим, студентам, учням;

15) сприяння популяризації українського мистецтва за кордоном, входженню України до європейського та світового культурного простору; та інші суспільно-важливі цілі в галузях культури та мистецтва.

Стаття 5. Принципи меценатської діяльності

Меценатська діяльність ґрунтується на загальних, спеціальних (галузевих) та інституційних принципах.

Загальні принципи: відповідальність, розумність та верховенство права; інноваційність; принцип толерантності та демократичності.

Спеціальні принципи: усвідомленість та добровільність участі в меценатській діяльності; відкритість інформації; соціальна корисність; незалежність партнерів та прозорість у взаємовідносинах; консенсуальність у визначенні умов у договорі між меценатом та набувачем меценатської допомоги; публічність інформації щодо використання коштів меценатів; самостійність і незалежність від органів державної влади та місцевого самоврядування; безоплатності та неприбутковості; адресності у допомозі.

Інституційні: принципи доброчесності, добросовісності, милосердя, автономності, філантропії, територіальності, неупередженості.

РОЗДІЛ II. СУБ'ЄКТИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДІЙСНЕННЯ МЕЦЕНАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 6. Суб'єкти меценатської діяльності

Меценати та меценатські організації як суб'єкти меценатської діяльності є фізичними чи юридичними особами, що надають добровільну, безкорисливу

матеріальну, фінансову, організаційну, консультаційну та/або іншу підтримку набувачам меценатської допомоги, спрямованої на розвиток культури, мистецтва, науки, освіти охорону та популяризацію культурної спадщини.

До суб'єктів меценатської діяльності відносяться набувачі меценатської допомоги.

Не можуть бути набувачами меценатської допомоги органи державної влади, органи місцевого самоврядування, політичні партії (блоки), їхні об'єднання, кандидати у депутати, кандидати у Президенти України, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, зареєстровані у порядку, встановленому законом, службові особи органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, державного арбітражу, державного нотаріату, суб'єктів господарювання, діяльність яких направлена на отримання прибутку.

Дія норм даного Закону поширюється також на суб'єктів меценатства, що оформили свої відносини відповідним договором (контрактом), з дотриманням вимог чинного законодавства України.

Стаття 7. Форми меценатства та меценатської діяльності

Меценатська діяльність може проводитися у таких формах:

1) фінансової допомоги, що надається у формі гранту, субсидії, добровільної пожертви, взяття на себе витрат по повному або частковому утриманню об'єктів, що належать набувачам меценатської допомоги;

2) матеріальної допомоги, шляхом безоплатної передачі майна та/або майнових прав, в тому числі цінних паперів, прав інтелектуальної власності, набувачу меценатської допомоги тимчасово, у постійне користування або у власність;

3) безоплатного надання послуг та виконання робіт на користь бенефіціарів;

4) організації та проведення меценатських благодійних акцій: вистав, конкурсів, показів, виставок, концертів, олімпіад, публічний збір благодійних пожертв тощо;

5) заснування та надання стипендій, разової фінансової або матеріальної допомоги;

6) спільної меценатської діяльності та виконання інших контрактів (договорів) про меценатську діяльність;

та інших форм, що не суперечать законодавству України.

Стаття 8. Права меценатів

Кожен має право здійснювати меценатську діяльність на території України на основі добровільності та свободи вибору її форм та цілей, згідно з чинним законодавством України.

Державними органами, органами місцевого самоврядування та їхнім посадовим особам заборонено нав'язувати цілі чи форми здійснення меценатської діяльності. Меценати та меценатські організації добровільно визначаються зі своєю участю в конкретних державних цільових програмах підтримки в галузях культури та мистецтва, науки та освіти.

Центральні органи виконавчої влади у зазначених галузях ведуть реєстри відповідних державних цільових програм та проектів надають інформацію меценатам про їхній зміст, можливі форми участі меценатів у реалізації зазначених програм та проектів, стимулювання такої участі.

Меценати мають право здійснювати меценатську діяльність безпосередньо або через меценатські організації.

Стаття 9. Заснування, ліквідація та членство в меценатських організаціях

Порядок заснування, статус, державна реєстрація, діяльність, реорганізація та ліквідація меценатської організації регулюється Законом

України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», іншими нормативно-правовими актами України.

Членами меценатської організації можуть бути фізичні особи, які досягли 18-річного віку, в тому числі суб'єкти підприємницької діяльності, юридичні особи, постійні представництва нерезидентів в Україні. Порядок прийому та виключення членів меценатської організації, їхні права та обов'язки визначаються установчими документами меценатської організації. Членство є індивідуальним і не може бути передано іншій особі. Юридична особа зберігає своє членство у разі її реорганізації.

Стаття 10. Органи управління меценатської організації

1. Органами управління меценатськими організаціями, засновниками якої є дві і більше осіб, є загальні збори учасників, виконавчий орган і наглядова рада.

Вищим органом управління меценатськими організаціями, засновниками якої є дві і більше осіб, є загальні збори учасників, які складаються з учасників таких організацій або уповноважених представників таких учасників.

Загальні збори учасників можуть вирішувати будь-які питання діяльності меценатських організацій у межах установчих документів. Порядок здійснення своєї діяльності учасниками, їх компетенція визначаються установчими документами меценатської організації.

В усіх інших випадках органами управління меценатської організації є виконавчий орган і наглядова рада.

2. Виконавчий орган меценатської організації є постійно діючим органом управління, склад якого формується відповідно до установчих документів організації. Виконавчий орган діє від імені меценатської організації у порядку

та межах повноважень, встановлених законом та установчими документами організації.

3. Наглядова рада меценатської організації є органом управління, який у межах своєї компетенції, визначених установчими документами, контролює і регулює діяльність виконавчого органу та здійснює інші функції, передбачені установчими документами. Вищий орган управління меценатської організації може утворювати інші контрольно-наглядові органи меценатської організації.

Стаття 11. Вищий орган управління меценатської організації

Вищий орган управління меценатської організації формується і здійснює свої повноваження згідно із установчими документами меценатської організації.

До компетенції вищого органу управління меценатської організації належать:

- внесення змін до статуту меценатської організації,
- утворення виконавчих органів меценатської організації, її контрольно-наглядових органів та дострокове припинення їх повноважень,
- визначення основних напрямів діяльності меценатської організації,
- затвердження бюджету меценатської організації та її річного звіту,
- прийняття рішень про реорганізацію та ліквідацію меценатської організації,
- вирішення інших питань, що передбачені статутом про меценатську організацію.

Стаття 12. Діяльність меценатської організації

Меценати та меценатські організації здійснюють свою діяльність на підставі цього Закону і Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Здійснення меценатською організацією господарської діяльності спрямовується на виконання її цілей та завдань, визначених установчими документами, на створення та підтримання необхідних матеріально-технічних умов свого функціонування, без мети одержання прибутку.

Контроль за діяльністю меценатських організацій, у тому числі і порядком використання ними майна та коштів, призначених для меценатської допомоги, здійснюється органами виконавчої влади відповідно до їх компетенції.

Меценати, які передали своє майно, кошти та інші матеріальні цінності меценатській організації, одержують на їх письмову вимогу звіт про використання зазначених майна, коштів та цінностей.

Меценатські організації мають право створювати відокремлені підрозділи, бути засновником та учасником інших добровільних об'єднань, здійснювати спільну меценатську діяльність, а також мати інші права згідно із законом.

РОЗДІЛ III. ДЕРЖАВА І МЕЦЕНАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття 13. Принципи державної політики України щодо меценатської діяльності

Державна політика України щодо меценатської діяльності базується на:

- невтручанні органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у діяльність меценатів і меценатських організацій;
- гарантуванні добровільності діяльності меценатів і меценатських організацій;

- співпраці органів державної влади і органів місцевого самоврядування з меценатами і меценатськими організаціями;
- визначенні пріоритетних напрямів і розробці державних програм розвитку меценатства в Україні;
- моральній та економічній підтримці державою меценатської діяльності;
- відкритості інформації та соціальній корисності меценатської діяльності.

Стаття 14. Державні гарантії та підтримка меценатської діяльності

Органи державної влади і органи місцевого самоврядування для підтримки меценатства надають їм пільги з оплати податків, зборів і мита згідно з чинним законодавством, а також:

встановлюють почесні звання, нагороди та відзнаки за меценатську діяльність (“Почесний меценат”, “Меценат року” тощо);

нагороджують меценатів державними нагородами України, нагородами і відзнаками органів місцевого самоврядування;

встановлюють порядок увічнення імені мецената у зв’язку з меценатською діяльністю (зазначення імені мецената у титрах фільму, на сторінках культурологічних та наукових видань, на пам’ятних дошках на об’єктах культурної спадщини заснування іменних грантів і премій тощо);

застосовують систему державних та комунальних доповнюючих грантів; відзначають меценатів у інших формах відповідно до законодавства.

Виявлення вдячності з боку фізичних та юридичних осіб, що отримали меценатську допомогу, може здійснюватись публічно, у тому числі через засоби масової інформації, що не вважається рекламою.

Отримання юридичними та фізичними особами допомоги від меценатів і меценатських організацій не вважається підставою для скорочення їх бюджетного фінансування.

Стаття 15. Звітність меценатської організації

Обсяг і форми статистичної звітності меценатських організацій встановлюються Кабінетом Міністрів України з урахуванням особливостей їх діяльності.

Порядок складання та подання фінансової звітності про використання коштів та майна меценатськими організаціями встановлюються центральним податковим органом з урахуванням особливостей меценатської діяльності.

Стаття 16. Відповідальність за порушення законодавства про меценатство

Особи, винні у порушенні законодавства про меценатство, несуть відповідальність відповідно до законів України.

РОЗДІЛ IV. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

До приведення законодавства у відповідність до цього Закону нормативно-правові акти застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.

Акти впровадження результатів дослідження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

А.Є. Фоменко

«14» 02 2019 р.

АКТ

«14» 02 2019

м. Дніпро

про впровадження у навчальний процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ основних результатів дисертації Путяті Геннадія Валерійовича «Адміністративно-правові засади меценатства в Україні» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Комісія у складі: Юнін О.С. (голова) – доктор юридичних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту заочного навчання та підвищення кваліфікації; Логвиненко Б.О. – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності; Жбанчик А.В. – кандидат юридичних наук, декан факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності,

уклала цей акт про те, що основні результати наукового дослідження Путяті Г.В. «Адміністративно-правові засади меценатства в Україні» використовуються у навчальному процесі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, зокрема, при підготовці навчально-методичних комплексів та викладанні дисциплін «Адміністративне право та процес», «Адміністративна відповідальність» та «Господарське право».

Голова комісії:

О.С. Юнін

Члени комісії:

Б.О. Логвиненко

А.В. Жбанчик

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший заступник директора
Науково-дослідного інституту
публічного права,
кандидат історичних наук, доцент
 I.M. Пекарєв
« 9 » Березня 2019 р.

А К Т

впровадження результатів дисертації здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук Путяти Геннадія Валерійовича «Адміністративно-правові засади меценатства в Україні» у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права

Комісія у складі: заступника директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту публічного права, кандидата юридичних наук, доцента Сороки Л.В., завідувача відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт, кандидата юридичних наук Куркової К.М., склала цей акт про те, що матеріали дисертації Путяти Геннадія Валерійовича на тему: «Адміністративно-правові засади меценатства в Україні» (на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право) мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній роботі наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права, а саме для подальшого розроблення наукових питань щодо дослідження теоретичних та прикладних аспектів щодо адміністративно-правових засад меценатства в Україні і використовуються Інститутом в межах реалізації теми науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової діяльності наукових працівників наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження Путяти Геннадія Валерійовича на тему: «Адміністративно-правові засади меценатства в Україні» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук вважати впровадженими в науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права.

Заступник директора
з наукової роботи
Науково-дослідного інституту
публічного права,
кандидат юридичних наук, доцент

 Л.В. Сорока

Завідувач відділу
науково-правових експертиз та законопроектних робіт,
Науково-дослідного інституту публічного права
кандидат юридичних наук

 К. М. Куркова

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
вул. Г.Кірпи, 2а, м. Київ, 03035
Тел. 228-10-31
E-mail: sipl@i.ua
www.sipl.com.ua

SCIENTIFIC INSTITUTE
OF PUBLIC LAW
2a Kyiv Str., Kyiv, 03035
Tel. 228-10-31
E-mail: sipl@i.ua
www.sipl.com.ua

19 березня 2019р. № 5/1/2-227

На № _____ від _____

ДОВІДКА
про використання результатів дисертації
Путяти Геннадія Валерійовича на тему «Адміністративно-правові
засади меценатства в Україні»

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що результати дисертації Путяти Геннадія Валерійовича «Адміністративно-правові засади меценатства в Україні» стосуються аналізу теоретичних засад, механізму правового регулювання відносин у сфері меценатства, запобігання адміністративним порушенням у меценатській діяльності шляхом внесення доповнень до чинного законодавства. Результати дисертації використовуються Інститутом під час досліджень у межах НДР «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Перший заступник директора
Науково-дослідного інституту
публічного права

Пекарєв І.М.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Пуцято Г.В. Державний контроль та нагляд за меценатською діяльністю: адміністративно-правовий аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Випуск 40. Т. 3. С. 121-125.

2. Пуцято Г.В. Правова природа принципів державної політики меценатства в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 1. Том 2. С. 127-131.

3. Пуцято Г.В. Історико-правовий аналіз виникнення та розвитку меценатства в Україні *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 114-122.

4. Пуцято Г.В. Теоретико-правовий аналіз визначення інституту меценатства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 160-166.

5. Пуцято Г.В. Деяльність суб'єктів меценатства в Україні: адміністративно-правова характеристика. *Право и политика*. 2018. № 1. С. 124-128.

6. Пуцято Г.В. Проблеми правого регулювання меценатства в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Випуск 50. Т. 4. С. 84-89.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Пуцято Г.В. Меценатська діяльність в Україні: правові механізми. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції (Дніпро, 27 травня 2016 р.)*. Дніпро: Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 231-233 (очна участь).

8. Пуцято Г.В. Відповідальність у сфері меценатської діяльності. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції (Дніпро, 30 травня 2017 р.)*. Дніпро: Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 128-130 (заочна участь).